

HOLDENIS META

REGÉNY

**IRTA
CHERBULIEZ VICTOR**

**FORDÍTOTTA
AMBRUS ZOLTÁN**

**BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA**

CHERBULIEZ.

A kitünő francia író, kinek egyik legfinomabb regényét mutatjuk be olvasóinknak, csak honosított francia alattvaló; még hét évvel ezelőtt is Svájc polgára volt. Régi, francia eredetű, genfi családból származik, mely a hugenotta-üldözés idején települt meg Svájcban s ott az idő hosszú során át nagy vagyont s előkelő nevet szerzett. Ez a család az irodalom és tudomány érdekében folytatott hosszas tevékenységéről vált nevezetessé. A regényíró nagyatyja a maga idejében Svájc legelső könyvkiadója volt; atyja az ó-kori irodalom tanszékét foglalta el a genfi egyetemen s hazája legkiválóbb szaktudósai közé tartozott. Egyik nagybátyja Hugo Victor „Le dernier jour d'un condamné” című könyvének elmés bírálatával tette magát ismeretessé, a másik mint jogtanár és ujságszerkesztő szerzett becsületet a Cherbuliez névnek. A műveltség tehát szinte családi öröksége volt. Kiterjedt az még a nőtagokra is; Cherbuliez Adrienne, a regényíró nagynénje, számos német klasszikust ismertetett meg a franciákkal, a többi közt Kleist Henriket, kinek összes műveit tetszetős fordításban bocsátotta közre.

E körülmények nem csupán mint egyszerű életrajzi adatok méltók a figyelemre, de mert elhatározó befolyással voltak Cherbuliez egész szellemi fejlődésére, kulcsul szolgálnak az író megértéséhez. Ezekből magyarázhatni, hogy ama két tulajdonság, mely egész sereg modern író sajátja: a hazafias szellem és a műveltség, Cherbuliezben oly mértékben van meg, hogy nála külön jellemző vonássá magasodik; részét teszi egyéniségének, áthatja egész tehetségét és sokoldalú működésének mindig két leglényegesebb motoraként jelentkeznek.

Ez a hazafias, minden chauvinszerű allureöktől ment francia szellem nyilvánult azokban az első politikai és publicisztikai kísérletekben, melyeket még genfi tanár korában írt: a századok előtt kivándorolt francia alattvaló ükunokája kívánczik vissza bennök ama hazába, a honnan dédőseit tüzzel és vassal üzték ki. A megpróbáltatás idején - 1870-et értjük - a gazdag svájci polgár nemcsak együtt érez az ős hazával, de érzésének a legékebben szóló kifejezését is adja. Annak a hosszú publicisztikai tevékenységnek, melyet Cherbuliez „G. Valbert” álnév alatt fejt ki, egyetlen célja, hogy a francia szellemnek szolgáljon, annak a szellemnek, melyhez való rokonságára büszkén hivatkozik. E törekvés tetőzött abban az elhatározásában, mely hét évvel ezelőtt arra birta, hogy a francia állampolgári jogot megszerezze. Hogy e tiszta s erősen nemzeti szellem igen jól megfér egy magasabb nemű kozmopolita világnézettel, természetes. Csoda lett volna, ha e művelt lélek, hasonló életviszonyok között, érintetlen marad e gondolkozás befolyásától. Genfben, ahol Cherbuliez született és élete java részét töltötte, erős kozmopolita szél fű. Ez a sajátos helyzetű város, ahol valaha Calvin segített csinálni a világtörténetet, friss, szabad levegőt lehel; a történeti hagyományok ott már nem is kísértenek. Közel lévén Francia-, Német- és Olaszország határához, mintegy gócpontja a nyugati művelődésnek. Mint Nisni-Novgorod, ahol, mint végső határon érintkezik a civilizált világ Ázsia népeivel, ép úgy Genf is valóságos semleges hely, ahol a német gondolkozás és a francia szellem találkoznak, Cherbuliez pedig éppen nem zárkózott el a német gondolkozás befolyása elől; sőt egész műveltsége határozottan németnek mondható.

Ez a szilárd alapon és széleskörű ismereteken nyugvó nagy szellemi képzettség praegnansan nyilvánul regényei számos lapján; hogy mily nagy tényezője lehet az erudíció a költői teremtménynek, annak Cherbuliez igen világos példáját mutatja. Ismeretei oly jelentékeny forrásul szolgáltak képzelmi művei megalkotásához, hogy azokat hasonló mennyiségű szellemi szerzemény nélkül megírnia nem lehetett volna. De Cherbuliez szerencsés csillag alatt született. A családi hagyományok, a szellemi függetlenség, melyhez még gyermekkorában hozzá szokott, az örökölt vagyon, mely teljesen megmentette az anyagi gondoktól s egész neveltetése arra utalták, hogy életét csak ismeretek szerzésére és terjesztésére fordítsa. Azt a rövid időt le-

számítva, melyet Genfben tanárkodással töltött el, sohasem vállalt hivatalt, hanem egészen tanulmányainak élt oly szabadsággal, mely lehetővé tette sokoldalú képzettségét. Először nagy szeretettel művelte az archeológiát s e szakbeli buvárlatai eredménye az a sajátos, részben tudományos, részben satirikus mű („Un cheval de Phidias”), mellyel először jelent meg a nyilvánosság előtt. Ez a könyv Görögországban készült, valamint azok a vázlatok is, melyekből Byzanc történetét akarta összeállítani. E munka azonban megiratlanul maradt; hogy anyaga nem veszett el teljesen, arra „Kostia gróf” olvasói emlékezhetnek. Kostia gróf és Gilbert, kik e regényben azon a munkán fáradoznak, melyet Cherbuliez maga nem készíthetett el, oly alapos tanulmányról tanuskodó megjegyzéseket váltanak, melyek alig jöttek volna létre a regényíró tudományos buvárlatai nélkül. Tanulmányai komolyságára vall az is, hogy ismereteit mindig a lehető legközvetlenebb szemlélet alapján gyűjtötte; meg volt győződve, hogy Byzanc történetét görögországi útja nélkül nem írhatja meg. Azért éveket töltött el utazással; bejárta az egész civilizált Európát, Törökországot, Kis-Ázsiát, az orosz birodalmat. Német- és Spanyolországban hosszú ideig tanulmányozta a politikai viszonyokat s ottani tapasztalatai eredményét két, nagy feltűnést keltett könyvben adta ki, melyek „L’Allemagne politique” és „L’Espagne politique” címek alatt jelentek meg. Természetes, hogy utazásai alatt sok ethnologiai ismeretet is szerzett s ezeknek maradandó nyoma van regényeiben. Elbeszélései színhelye mindig más és más, mégis az olvasónak éreznie kell, hogy a szerző otthon van az idegen országok lakói közt s éppoly hű marad a nemzeti szellem, mint egyes, a legapróbb részletekig ismert vidékek festésében. A hosszú idő alatt, melyet idegen országokban töltött, szaporodtak nyelvismeretei; párisi tartózkodása alkalmával pedig rendszeresen kezdett foglalkozni az összehasonlító linguisztikával s a szanszkrit nyelvvel, melyben ma elsőrendű tekintély. Olaszországi útja nagy hatást tett rá s egészen más irányba terelte szellemi tevékenységét; a szépművészetek iránti fogékonysága hatalmasabb lángot vetett, mint valaha. Az olasz renaissance és a görög művészet történetére vonatkozó műtörténelmi értekezései ez új szellemi áramlatnak köszönik eredetüket, úgy szintén azok a mű- és irodalmi kritikák is, melyek mint esztétikájának gyakorlati alkalmazásai, „Études de littérature et d’art” című könyvében vannak összegyűjtve. Bölcselmi tanulmányainak is maradt egy emléke: „Le grand Oeuvre”, mely műve legnyilvánvalóbb példája annak, hogy Cherbuliez műveltségének s filozófiájának alapja német. A „Grand Oeuvre” tele van metafizikai okoskodásokkal, melyek világosan láthatólag magukon viselik annak bélyegét, hogy Hegel elveiből eredtek. E tanok, melyekkel Cherbuliez bonni egyetemi évei alatt ismerkedett meg, változatlanul megszabták szelleme útját; meggyőződése nem ingottak meg ama hatás következtében sem, melyet Berlinben a Schellinggel való gyakori érintkezés tett reá; Hegel elvei vérébe mentek át.

Metafizika és protestantizmus: ebből áll a Cherbuliez világnézete. Ez a gondolkozás nem csak tudományos és filozófiai könyveiben tükröződik vissza; számos nyomára akadhatunk némely regényeiben is, mint a már említett „Kostia gróf”-ban. De viszont meg kell adni, hogy műveltségével sehol sem tolakodik az olvasó elé; azt az ismert professzorkodó hangot, melyet néhány újabb német regényíró tett divatossá, nem találhatjuk meg regényeiben. Komoly, mint akármelyik német, de mindenekelőtt szépirodalmi, mint a legjobb francia. Kiválóan szellemes író, aki legtöbbször is pompás figyelő, színes tollú stílista, hatalmas jellemző meg nagy mese-mondó és mellesleg, szinte titokban, nagyon művelt ember is. Ez az extanár nem tüntet ismereteivel, nem oktat, nem prédikál erkölcsöt, legfőbb célja: a szép, minden igyekezete: irodalmi élvezetet adni, s igazán előkelő szellemével mulattatni. Majdnem egy tucatnyi „szellemes csevegés” van a Cherbuliez iratai között, ezekhez számítván a nálunk ismert regényeit is. Ilyenek: „L’aventure de Ladislas Bolski”, „Le fiancé de Mlle Saint Maur”, „Samuel Brohl”, „L’idée de Jean Têterol”, az „Amours Fragiles” beszélyei stb. Azok a regényei, melyekből írói egyéniségét leginkább meghatározhatni: „Paule Méré”, „Le revanche de Joseph Noirel” - melyekben olykor a szenvedélynek megragadóan igaz hangjaira akadunk, - „Le Comte Kostia” és „Meta Holdenis”.

Ez utóbbinál finomabb, érdekesebb, bájosabb regényt soha sem irt Cherbuliez. Nem bizonyítgatjuk: olvasóink meggyőződhetnek róla. A genfi költő ennek a „Meta Holdenis”-nek köszönheti, hogy körülbelől öt év óta a francia akadémiának tagja, egy a negyven „halhatatlan” közül.

A. Z.

Asszonyom!

Figyelmeztettek jó előre, hogy önnek szenvedélye: megházasítani a barátait.

És csakugyan, ön most azt írja a Rajna partjáról: hogy én igen tehetséges ember vagyok, hogy azonkívül nagyon megnyerő jellemem is van és hogy egy szóval kitűnő férj válnék belőlem.

Egyszersmind értesít, hogy tud egy bájos fiatal leányt, aki éppen nekem való volna.

Nekem való, először is: mert ez az imádandó hölgy, akit szívesen hozzám adnának, német és zeneértő, mint kegyed. Másodszor, mert szereti a festészetet és főképp az én képeimet. Harmadszor, mert van benne érzék a költői iránt s amellet járatos a házi tűzhely tudományában is. S mert végre: megvannak benne mindazok a tulajdonságok, melyek Flamerin Tonyt, az ön alázatos szolgáját boldoggá tehetik.

Az arckép, melyet róla vázolt, csakugyan ékesen szóló.

Innen is látom, szép szőke hajával és nyaka köré csavart nagy konyhakötényével, amint jobb kezében főzőkanalat, baljában meg egy szép kötésű kötetet tartva, félszemével a serpenyőre vigyáz, másik félszemével pedig sűrű könnyeket hullat Egmont és Klärchen szomorú sorsa miatt.

Szíves jó szándéka, asszonyom, nagyon lekötelez.

De, mindenekelőtt, bizonyos-e benne, hogy én még nem vagyok nős? Hátha nős vagyok? Vagy: majdnem nős? Vagy: félig-meddig nős? Mert az ilyes állapotoknak nagyon sokféle árnyalata van.

És aztán, itt a bökkenő:

Kegyed erősítgeti, hogy ifjú barátnőjének égszínű kék szemei vannak. Ah! asszonyom, az égszínű szemek!...

Egész történetet kell önnek elbeszélnem: kegyed maga a tartózkodás, mondhatnám: a titoktartás, nem fogja tovább adni.

I.

Ugy huszonöt éves lehettem, vagy valami kevéssel fiatalabb.

Három év óta festettem már, - olyan mesternek a műtermében, akit ön is ismer, - midőn egy szép napon apámtól levelet kaptam, mely haza hívott.

Apám kádármester volt Bourgogneban; csak pár évvel ezelőtt történt, hogy a derék ember abba hagyta a mesterségét s nyugalomba vonult.

Levele a leghatározottabb hangon szólt. Meghagyta, hogy a lehető leghamarabb Beauneban legyek; dolga van velem.

Hamarosan össze is szedtem a sátorfámat, becsomagoltam s utra keltem.

Az igazat megvallva, kissé nyugtalankodtam. Nem igen voltam tisztában vele, hogyan viseljem magamat. Tartottam komoly, atyai arcától s féltem, hogy szemöldöke rám nézve semmi jót sem fog jelenteni.

Nem mintha valami nagy hibák terhelték volna a lelkiismeretemet.

Nagyon szerettem a festészetet: akárhányszor megtörtént, hogy vagy három hétig szakadatlanul dolgoztam, anélkül, hogy ez idő alatt a legcsekélyebb szórakozást is megengedtem volna magamnak.

De néha-néha az is megesett, hogy elvettem a gyeplőt, s ilyenkor három vagy négy nagy bolondságot is elkövettem, egy lélekzetre.

Az ifjúság örömei nem kerülnének sokba, ha a hiuság nem követelné meg a maga részét ezekből a gyönyörűségekből. Nekem valóságos szenvedélyem volt: beszéltetni magamról s álmélkodásba ejteni közönségemet; természetesen barátaim csodálata jó sokba került és pénzforrásaim nagyon hamar kifogytak.

Akkor még nem láttam be ennek a bölcs mondásnak az igazságát: „Oly végtelen különbség van a közt, aki szerencsáját már megkovácsolta és a közt, akinek még csak ezután kell sorsát megalkotnia, hogy nem is ugyanabból a fajtából való teremtések”...

Egy szóval, bár nem voltak nagy lelki furdalásaim, volt okom tartani tőle, hogy apám nem valami kedveskedésekkel vár reám.

Mikor megérkeztem, ott találtam a derék öreg urat abban a kis kövezett udvarban, ahol rendszeren pipázgatni szokott.

Pár pillanatig, keresztbe téve karjait, csendesen nézegette ujdonatuj ruhámat, mely jelen-
tékenyen különbözött a kölyökfestők szokásos öltözetétől.

Aztán háromszor is megrázta a fejét, azt a nagy, kemény, burgundi főt, mely fényesebb volt, mint hordóinak dongái, s felkuporodva egyik faalkotmányára, így szólt hozzám:

- Flamerin Tony, édes fiam, jer, állj elibém, ide a napra. És most, nézz a földre; bizony mondom neked, bolond ember árnyékát látod ott.

- Vannak szerencsés bolondságok - válaszoltam jókora biztonsággal. - Az enyém jól fog végződni.

- A kórházban - vágott vissza röviden.

Vagy hármat szippantott a pipájából, s magasabb hangon kezdve beszélni, ekkép folytatta:

- Flamerin Tony, te festő akartál lenni. Elég ostoba voltál, s elhitetted magaddal, hogy tehetséges ember vagy. Pedig csak az az egy tehetséged van, hogy el tudod költeni azt is, ami még nem a tied. Szegény anyád hibája, Isten nyugosztalja! Meg volt róla győződve, hogy a termeted uriasabb s a kezed fehérebb, semhogy kádár lehetne belőled, s úgy kereshetné a kenyeredet, mint apád. Hát jól van; elküldik a fiatal urat Lyon egyik nagykereskedőjéhez tanulónak; egy év múltán kiteszik onnan a szűrét, mert árjegyzékeire térképeket mázolt. Eközben a jó asszony meghal, s a maga vagyonkáját, - számokban huszonnyolcezeröt száz frankot, - ráhagyja erre a haszontalan fickóra. Magam pedig, megunva a hiábavaló ellenkezést, megengedem, hogy a csodagyerek Párisba menjen, s a festészetre adja magát... Tony ur, nézzen az árnyékára, s mondja meg, nem bolond ember árnyékát látja-e? Tony ur, kérem, számítsa ki, csak ugy fejből: körülbelül mennyi maradt önnek abból a huszonnyolcezeröt száz frankból, melyet boldogult anyjától örökölt?

Ránéztem árnyékomra. Biz az nem volt bolond ember árnyéka. Töredelmes arcu, bűnbánó embert mutatott.

- Tony - folytatta apám - ön három évet töltött Párisban, s nem szerzett ott egy fakovát sem; de igenis, elköltött tizenhatezer frankot, hogy a garasokról ne beszéljünk.

- Kétezret az első évben, - szóltam - négyezret a másodikban, nyolcezret a harmadikban. Mértani arányosságban haladtam. Megengedem, hogy kissé gyorsan ment a dolog, de hát volt némi...

S ahogy ezt mondtam, önkéntelenül megnedvesítettem nyelvemmel a szájam szélét. Nem tudtam megállni, hogy ne mosolyogjak. Eszembe jutott az a bohó, furcsa kis arc...

Megcsóváltam a fejemet, a látomány oda volt, mintha csapóajtón tűnt volna el, és csak apám nagy, kerek szemeit láttam magam előtt.

Ezekből pedig semmi jót sem olvashattam ki. Bosszuságot, haragot láttam bennök.

- Még megérem, hogy tréfálni merészkedel? - kiáltott s pipáját a földhöz vágta.

A hasznos szerszám darabokra tört.

- Van eszemben! - válaszoltam. - Sohasem vagyok komolyabb, mint amikor mosolyogni látnak.

Közelebb mentem hozzá s meg akartam csókolni.

- Eredj a pokolba.

Hanem én oly alázatossággal vallottam be hibáimat s oly töredelmesen ígérgettem a javulást, hogy végre meglágyult.

- Kellenek is nekem ezek a számbánompofák, meg a fogadkozásaid! Ajánlani akarok valamit; ha visszautasítod, mindennek vége közöttünk; engem ugyan nem látsz többet, soha életedben.

Kértem, hogy adja elő ajánlatát s csakugyan el is mondta mindjárt, amit szívéen hordott.

Nagybátyám, Flamerin Gédéon, vagy tizenkét éve kiköltözött Amerikába s ott szerencsés üzleteket csinálván, bankházat alapított. A siker tovább is ragaszkodott hozzá, úgy hogy rövid idő alatt tekintélyes ember lett belőle.

Agglegény maradt, nem akar megházasodni. A magányosság azonban kezdett rá kellemetlenül hatni, s hogy mégis legyen valakije, irt apámnak, hogy hajlandó engemet magához venni s gondoskodni egész jövő életéről.

- Amint írja - szólt apám - már előre is fiának, társának és örökösének tekint.

Szinte libabőr futott be, mikor e háromszoros új minőségemről hallottam.

Gédéon nagybátyám csak egyetlen feltételt kötött ki ajánlata mellett.

Ugy kívánta, hogy mielőtt New Yorkba indulnék, töltsék néhány napot Hamburgban és Londonban, s tanuljak meg németül és angolul.

Levelének utóirata azonban sokkal jobban meglepett, mint maga az ajánlat.

„- Tony öcsém, - így szólt - amint tudom, nagy szeleburdi. A baj nem nagy; a fiatalságnak is csak meg kell adni a magáét; de ami sok, sok. Házasítsd meg; ez a legjobb mód rá, hogy fiatal emberek dolgát a rendes kerékvágásba tereljük. Ha Tony, Beauneban vagy Hamburgban találna olyan csinos leánykát, aki hajlandó volna menyemmé lenni, házam diszbe öltöznék fogadására.”

Tovább már nem tartóztathattam magamat, annyira fellázított a „meny” szó.

- Meg akarnak házasítani! - kiáltottam. - Ah, ez sok! A levél csak kellemetlen, de az utóirat valósággal gyalázatos. Az ördögbe is! Ha az ember rossz bort kínál, legalább gondoskodjék róla, hogy ne legyen légy a pohár fenekén!

- Okoskodjál tetszésed szerint - szólt apám, akin újra erőt vett a méltatlankodás. - Nagybátyád a vagyont kínálja neked; rajtad áll, hogy elfogadd vagy feláldozd az olajfestészetért. Csakhogy azt az egyet kijelentem: rám ne számíts. Én a semmiből küzdtem fel magamat; sok nélkülözés, kinlódás, izzadság árán elértem, hogy most van vagy négyezer frank évi jövedelem. Hitemre, tudom a módját: miképpen kell kényelmesen és sokáig élni. Olyan fából vagyok, hogy száz esztendeig is elvihetem s tőlem ugyan nem kapsz egy garast sem, amíg el nem temetsz. Bizonyos lehetsz róla, meg van írva itt!

S miközben az utolsó szavakat mondta, a homlokára ütött.

E mozdulat sokatmondó volt; világos lehetett előttem, hogy a följegyzés nem fog elveszni.

- Holnap - folytatta apám - beszámolok neked és átadom anyád örökségének maradékát; tizenkétezer s nem tudom hány frankot. Nem akarok pénztárosod lenni; semmi kedvem: védelmezni a pénzecskédet magad ellenében. Csak bánj el vele minél hamarább! Ha majd nem lesz más választásod, csak New York és a kórház között, rá fogsz fanyalodni a nagybátyád borára; óh, bizonyos vagyok benne, le fogod nyelni a bort is, a legyet is! Ámen!

Ha az első gondolatomra hallgattam volna, úgy tüstént rohanok vissza Párisba... de bármily erősen hitték is: apám és Gedeon bátyám, nem voltam olyan eszeveszett fickó, mint aminőnek látszottam.

Jól tudtam, hogy a művésznak nem szabad középszerűnek lennie s tisztában voltam vele, hogy nincs siralmasabb alak a tehetségtelen festőnél.

Hittem ugyan erősen, hogy igazi művész lakozik bennem, de hát vannak napok, mikor a legszilárdabb meggyőződéseink is ingadozni kezdenek.

Mikor meghánytam-vetettem a dolgot, ilyenformán tünődtem:

- Az ideált és Gedeon bátyánkat összeegyeztetni nem is olyan lehetetlen. Menjünk hát, ha már meg van írva, Németországba s tanuljunk meg németül. Festhetek ott is, amennyi csak tetszik. Mától számítva egy év múlva tudni fogom: ki vagyok és mennyit érek.

Ebből az okoskodásból indulva ki, elhatároztam, hogy Drezdába és nem Hamburgba megyek németül tanulni. Minden áron muzeumba volt szükségem.

Nem kellett sokáig nógatnom magamat; természetem élénkségénél fogva, sohasem voltam barátja a halogatásoknak.

Tudattam apámmal elhatározásomat, de hátulsó gondolataimat nem árultam el neki.

Jó indulatomért úgy jutalmazott meg, hogy derekasan hátba ütött, s az alatt a két hét alatt, míg nála voltam, csapra ütötte valamennyi hordóját. Gondja volt rá, hogy jó kedvem cseppet se lankadjon.

Egy szép reggel aztán elbucsuztam tőle és szivemben áldásával, zsebemben tizenháromezer frankkal tovább utaztam. A kaland egy kissé meg is hatott.

II.

Az ég úgy határozta, hogy megtanuljak németül, még mielőtt Németországba mentem volna.

Beauneból Genf felé igyekeztem.

Utközben piros arcú, közepes koru, vastag uri emberrel ismerkedtem meg, aki elmondta, hogy Holdenis Benedeknek hívják.

Tiszteletreméltó külsejű s előzékeny viselkedésű férfiú volt. Sokat beszélt s mindenről feltűnő kenetességgel, különösen a szenvedő osztályok sorsának javításáról, a gyermekkertekről, meg arról, mily szükséges a leányoknál már a legzsengőbb korban kifejleszteni az erkölcsi felfogást és az ideál iránti érzéket.

Eleinte papnak néztem. A protestans lelkészek között gyakran találni ilyen philanthropokat.

De aztán kiderült, hogy kereskedő. Elbeszélte, hogy tiz évvel ezelőtt Elberfeldből került Genfbe, ahol nagy vaskereskedése volt.

Társalgását, megvallom, tulságosan emelkedettnek találtam a magaméhoz mérve; mindamellettt úgy mutattam, mintha nagyon is élvezném.

Jó néven vettem tőle ugyanis, hogy, képemről és nyakkendőmről ítélve, előkelő család fiának nevezett, aki kéjutazást tesz.

Gyöngéd módon tudakozódott, mely vidéken van atyámnak birtoka s én őszintén feleltem ugyan, de oly választékos kifejezésekkel, hogy irántam táplált kedvező véleménye továbbra is megmaradt.

Hogy semmit se hallgassak el, kerestem s meg is találtam az alkalmat, felajánlani erszényemet, melynek kövérsége láthatólag meglepte. Csodálkozó felkiáltását igen hizelgőnek találtam.

Holdenis ur nem gyanította, hogy én is, mint az egyszeri görög bölcs, mindenemet magammal hordoztam.

Óh, ifjúság, milyen bolond is vagy!

Olyan jó barátokká lettünk, hogy Holdenis ur, a vasutról leszálltában, megkínált szives szolgálataival; kezembe nyomta lakás-címét s megígértette velem, hogy ha néhány napig Genfben maradok, meg fogom látogatni.

El voltam határozva, hogy pár óra mulva tovább állok. De hát mikor teszi az ember azt, amit akar?

Ahogy a vasuti állomás vendéglőjéből kiléptem, Harris barátomat találtam magam előtt.

Ez a Harris öles termetű, amerikai fickó volt, aki már igazán előkelő családból származott.

Párisban ismerkedtem meg vele. Eljárt a műtermekbe, ahol üres óráiban festegetni tanult. De főfoglalkozása s igazi célja az volt, hogy megegye-igya életjáradékát s hajszolja a mulatságot, anélkül, hogy valaha megtalálná.

Genfben is unatkozott, mint mindenütt a világon.

Ahogy engem meglátott, karjait az ég felé emelte s áldani kezdte a gondviselést; unalma váratlan martalékhoz jutott csekély személyemben.

Ékesszólása meggyőzőtt. Szobát nyitattam a Harris vendéglőjében s e naptól fogva két álló hétig egyebet se tettünk, mint hajnaltól estig a tón csolnakáztunk, olyan buzgósággal, hogy néhányszor majdnem bele fordultunk a vízbe, éjszakánként pedig kártyáztunk és ittunk.

Megszámlálhatlan partie piquet-et öröltünk le, még több üveg bort hajtottunk föl s gyakran egymás fejéhez vagdostuk a kártyát is, meg a boros üvegeket is.

Egyszer kilovagoltunk.

Tüzes vérű, pompás pejparipán ültem. Harris, aki az istálló titkainak minden csinját-binját ismerte, kegyes volt párszor megdicsérni. Biztatott, hogy elég tisztességesen megülöm a lovat, úgy hogy szinte elkapatott. Azzal a reménnyel kezdtem magamnak hizelegni, hogy ha valaha sorsom a nagyvilágba sodor, lóháton is türhető alak leszek.

Estefelé falusi vendéglő előtt állapodtunk meg. Leszálltunk a nyeregből, hogy kissé megpihenjünk s némi nyugalmat adjunk a lovainknak is.

Abban a lugasban, melyben letelepedtünk, már többen voltak.

Nem messzire tőlünk, a helyiség szélén, számos tagból álló család foglalta el a vendéglő legnagyobb asztalát. Falusias vacsorát ettek, olyat, amelyet kirándulók szoktak elkölteni.

A család legidősebb gyermeke, tizennyolc éves, szép leány, épp velem szemben állva vagdalt fel valami szárnyas állatot.

Fején kendő volt, mely megvédte szemeit a lombokon át bekukkanó, kíváncsi napsugaraktól.

Először is ennek a kendőnek a kellemes színei vonták magukra figyelmemet; de azután a kendő alatt rejtőző arcocska jóval tovább foglalkoztatott.

- Mi az ördögöt bámulsz azon a kis boszorkán? - kérdezte Harris vihogva.

- Mit tudod te, ki a boszorka, ki nem? - feleltem. - Van is neked fogalmad a szépről!

Az állítólagos boszorka inkább kicsiny, mint magas, sötét gesztenyeszín hajú leány volt, akinek legfőbb ékességét gyönyörű, kék szemei alkották.

De ezt a szempárt igazán csodálatosnak találtam. Tiszta, világos volt, mint maga az ég, szelíd fényű, mint a türkiz, ideális kifejezésű, mint amelyet csak a XV-ik századbeli festők képein láthatni.

Arca bal felén kis anyajegyet vettem észre, mely azonban igen jól állt neki.

Mindent összevéve, szépnek nem lehetett mondani. Még nagyon csinosnak sem. Orra finomabb metszetű, álla kerekdedebb, szája kicsinyebb, ajkai vékonyabbak is lehetnek volna.

Hanem azért nagyon, nagyon bájos volt.

Nem tudom mi, valami megnevezhetetlen volt az arcán, - üdeség, varázs, vagy minek mondom? - ami az első pillanatban megragad s álmodozóvá tesz.

Arcát csak azokhoz a gyönyörű, hamvas őszi barackokhoz hasonlíthatnám, melyekbe az ember kedvet kap beleharapni. Tekintetének kifejezése ártatlan, gyöngéd, odaadó volt, mosolya angyali, a hangja mint a zene, édes csengésű.

Mondhatatlan kedves volt, amint kicsi testvérei között a szárnyast vagdalta.

Négy kis huga s két apró öccse körben nyújtogatták feléje tányérjukat, tátott szájjal, mint azok az ödöngő kis lábas jószágok, melyek eleségükre várakoznak.

Adott mindnyájoknak.

Apja, aki nekem hátat fordított, mézes hangon s előttem nem egészen ismeretlen, németes kiejtéssel, így szólt hozzá:

- Meta, ha ennyit adsz nekik, magadnak semmi sem marad!

A leány németül válaszolt s felelete igazán kedves lehetett, mert tisztán hallottam az *allerliebst* szót, melyet megértettem, jóllehet még nem jártam Drezdában.

Ebben a pillanatban apja épp arra az oldalra fordult, ahol én is ültem. Megismertem tiszteltreméltó utitársamat, Holdenis urat.

Az érdekes férfi egyszerre nagyot nőt szemeimben. Nem kicsinyeltem azt az érdekét, hogy ő az apja a világ legbájosabb csunya leányának.

Hozzá siettem s ő kitárt karral fogadott.

Engedelmet kért tőlem, hogy bemutathassa Holdenisné urnőt, vastag élete párját, aki gömbölyű volt, mint egy golyó és csunya volt - minden báj nélkül.

Bocsánatukat kértem, hogy meg nem látogattam őket és csak akkor távoztam tőlük, mikor már megígértem, hogy másnap náluk ebédelek.

- Ez már mégis sok - szólt Harris, miközben megint lóra ültünk. - Nem volnál szives megmagyarázni, mit szándékozol tenni ezeknél a Holdeniséknél?

- Le akarom festeni a leányukat - feleltem. - képzeletem sohasem érzett akkora ingert, mint ma este.

- Ezt nevezem ostobaságnak! - felelt Harris, erősen megkorbácsolva a lovát. - Igazságos akarok lenni s azért megengedem, hogy ennek a Metának csinos keze, csinos termete, szép karja van; elismerem, hogy a vállfátyolán keresztül felséges vállat mutatott; sőt, ha ez neked örömet okoz, hozzá tehetem, hogy a keble valamikor jól fog festeni; de a többi, hitemre mondom, ördögöt se ér.

- Én meg azt mondom neked, szegény barátom, hogy te nem a művész szemével nézed a világot, hogy a szépség előítélet és hogy Holdenis Meta kisasszony nem fog addig meghalni, míg nagy, nagy szenvedélyeket nem ébresztett.

III.

Holdenis urnak, a várostól öt percnyi távolságban, kényelmes villája volt.

A helyet *Virágos*-nak, magát a házat *Fészkem*-nek hívták.

Látni fogja, asszonyom, hogy különös okaim voltak a neveket el nem felejteni.

Bár Harris megesküdt, hogy nem engedi szavamat beváltanom, pontosan megjelentem Holdenis urnál, a találkozásra kitűzött időben.

Holdenis ur igen szeretetreméltóan fogadott.

Előhitta hét gyermekét, s koruk és természetük szerint, sorba állította őket. Igazán, csinos orgonasipot alkottak.

Bemutatta mindegyiket s ki kellett állanom összes kedvességeiknek, korai hőstetteiknek, elmésségeiknek kissé hosszadalmas elbeszélését.

Természetesen el voltam ragadtatva. Holdenisné asszony örömeiben magánkívül volt.

- Anyjok fajtája! - szólt a férje és szerelmesen pillantva hitvesére, gyöngéden megcsókolta Holdenisné asszonynak mind a két vörös kezét.

Ezalatt az élénk Meta járt-kelt, lámpákat gyújtogatott, bokrétát kötött, mellyel aztán a kemen-cét diszitette föl, be-bebukkant az ebédlőbe, segíteni a szobaleánynak, aki már hozzáfogott a terítéshez, sőt időt talált el-elnézni a konyhába is, hogy a sültben semmi kár ne essék.

Apja elmondta, hogy Metát a házban csak Egérké-nek, Mäuschen-nek hívják, mert oly neszte-lenül szokott járni, hogy lépteit senki sem hallja, s mert mindig mindenütt jelen van, ahol csak szükség van rá.

A vacsorát pompásnak találtam; Metának része volt benne.

Hanem házigazdám étvágya mégis bámulatosnak tűnt föl előttem; balesettől tartottam, de amint kiderült, rosszul ítélt meg.

Kávézni kiültünk a veranda alá. Beszélgettünk, néztük a csillagfényt s szittuk a jázmin és jerikói lonc illatát.

- Hát nem mindegy, hogy a palotában vagy szalmakunyhóban lakik-e az ember, ha egy nyitott padlásablakból kiláthat az égboltra? - szólt meghatottan Holdenis ur.

Megint összegyűjtötte sarjait, körbe ültette őket és zsoltárokat énekeltetett velök. Meta adta az ütemet s koronkint a kezdő hangokat is; - valóságos fülemülehangja volt, tiszta, mint a kristály.

Visszamentünk a szalonba. A zsoltárok után ártatlan játékok következtek, egész tíz óráig, mikor a nyáj érdemes pásztora jelt adott, melyet mindenki megértett.

A viháncolás elcsitult, Holdenis ur óriás bibliát nyitott ki s patriárkafejét lehajtotta a szent könyvre.

Rövid ájtatos elmélkedés után, vallásos beszédet rögtönzött az Apocalypsis-nek eme sorai alapján:

«Ez az a két olajfa, ez az a két gyertyatartó, melyek mindig az ur színe előtt vannak.»

Megértettem, hogy a két gyertyatartó Holdenis urat és nejét jelentette. A kis Holdenisnek még csak apró mécsek voltak. De a mécsek, ha igyekeznek, idővel kinőhetik magukat gyertya-tartókká.

Mikor Holdenis ur becsukta bibliáját, fölkeltem s indulni készültem.

Házigazdám megfogta mind a két kezemet s megnedvesült szemmel nézve reám, így szólt:

- Ime, ilyen a mi mindennapi életünk. Ön még nem ismeri Németországot, s anélkül, hogy sérteni akarnám érzelmeit, mondhatom, hogy egyesegyedül Németországban tudják, mi az igazi családi élet - mily áldás a lelkek benső egyesülése, - sőt mondhatnám, hogy a költői és az ideális iránti érzék sehol a világon nem él, csakis éppen Németországban. Nem hiszem,

hogy csalódnám - tette hozzá szeretetreméltó mosollyal - meg vagyok győződve: ön méltó volna rá, hogy németté legyen.

Biztosítottam, félszemmel Metára tekintve, hogy nem csalódik és hogy valami olyast érzek, mintha jótékony malaszt szállana meg.

Fél órával később ugyanezt mondtam az én szegény Harrisomnak is, aki két üveg rum között, kezében kártyával, roppant türelmetlenül várt.

- Micsoda szenteltvíz-tartóból kerültél ki? - kiáltott föl, mikor meglátott. Olyan erényszagod van, hogy majd fölfordulok tőle!

S elővéve egy kefét, tetőtől talpig megtisztogattott.

Meg akarta fogadtatni velem, hogy nem megyek többet *Virágos*-ba, de hiába fáradozott.

Büntetésből megkísértett lerészegíteni; de ha az ember Metára gondol, rumtól nem válik mámorossá.

Asszonyom! Ha megszerettem *Fészkem*-et, Fészkem kamatostul fizette vissza a jót.

Nemcsak szívesen láttak, valósággal dédelgettek.

Mihelyt Holdenis ur megtudta, hogy meg akarok tanulni németül, lekötelező szívenességgel ajánlkozott tanáromnak, s megígérte, hogy mindennap ad leckét. Kifejeztem előtte, mennyire szeretném lefesteni Meta kisasszonyt: a legszívesebben beleegyezett, anélkül, hogy soká kérte volna magát.

Igy esett, hogy Gédéon nagybátyám unokaöccse mindennap órákat töltött az erény szentélyében.

Az az idő, melyet Ollendorf nyelvtanának szenteltem, nem valami kellemesen telt el. Holdenis ur ugyan elég jó mester volt, de a litániáit tulságosan hosszúaknak találtam.

Nagyon gyakran ismételte, hogy a franciát léha népnek tartja, hogy az ideál ismeretlen valami a francia költők és művészek előtt, hogy Corneille és Racine hideg szónokok, hogy Lafontaine-ben nincs báj s Molière nem elég vidám.

Aztán hosszasan bizonyitgatta, hogy egyedül a német nyelv képes a mély gondolatokat és a homályos érzéseket kifejezni.

Annál kurtábbaknak találtam a Meta üléseit.

Sohasem volt oly kedves és vonzó, de egyuttal oly nehéz feladatomban sem, mint akkor, midőn az ő képmását kellett megfestenem.

Munkaközben sokszor elcsüggedtem, hogy nem fogom becsülettel végezni a dolgot, annyi küszködésembe került kifejezni, amit láttam és éreztem.

Van-e nehezebb valami, mint a szépség nélkül való bájt fejezni ki az ecsettel? Képzeltető-e bogosabb föladat, mint vászonra vetni olyan arcot, melyen ugyszólván semmi él és vonás, melyen más nem hat, csak a kifejezés naivsága, a szüziesség pirossága, a tekintet varázsa és a mosoly bája?

S ez még nem minden. Még más valami is volt ebben az angyali arcban, amit én szintén ki akartam fejezni az ecsettel.

Higyje el, asszonyom, angyalok és angyalok közt is van különbség.

Azok az angyalok, akiket Németországban látni, nem hasonlítanak a többiekhez.

Szemeikben, melyek többnyire türkiz-szinűek, az a sajátságos, hogy, tudtukon kívül, rejtelmes nyelven képzelt gyönyöröket ígérnek.

Aki valaha ebben az országban utazott, meg fogja érteni, amit mondani akarok.

Bizonyára találkozott imádásra méltó ártatlanságokkal, melyek oly kéjt lehelnek, amilyenről maguknak fogalmuk sincs.

Okvetetlenül látott szüzi lényeket, akik az erény s a házasság útjára tudják téríteni a kéjlegőket, mert ezek reményt táplálnak, hogy az ilyen házasságban bőséges kárpótlást fognak találni.

Szóval, mindenesetre megismert olyan angyalokat, akik nem tudnak semmit, de akiket semmi sem fog meglepni.

De már elég ebből. Csak azt akartam megmagyarázni, asszonyom, mért találtam oly nehéznek Meta arcképét elkészíteni.

Meta szívesen ült s úgy látszott, nem unatkozott, ha velem volt.

Néha nagyon is komolynak, máskor meg csapongó kedvűnek találtam.

Mikor komolykodott, a Louvreról s a festészet történetéről kérdezősködött.

Vidám óráiban, mulatságból, németül beszélt velem s kényszerített, hogy tizszer ismétljem szavait, egyiket a másik után.

Ugy feleltem, ahogy tudtam, minden módon igyekezve magamat megértetni; badarságom könnyekig megneveltette.

Annyit nyertem vele, hogy bizalmas nevén, Mäuschennek nevezhettem; ezt a megszólítást aztán bele is kevertem minden mondatomba.

Mivel nagyon nehéz volt helyesen kiejtenem, hasznos gyakorlatnak tekintettük.

Meta pedig, hogy valamivel kedveskedjék, minden ülés után elszavalta a *Thuléi király-t*.

E költeményt igazán bámulatraméltó, finom izléssel adta elő; s valahányszor a dal utolsó verseit mondta:

Die Augen täten ihm sinken,
Trank nie einen Tropfen mehr,

szeme könnyel telt meg s gyöngéd, remegő hangja, mintha elhalt volna.

Oly gyakran zengte el nekem ezt a csodás románcot, hogy nemsokára könyv nélkül tudtam. Még ma is tudom.

Ilyen gyermekségekkel öltük az időt.

Nekem volt még egy más időtöltésem is.

Mikor ránéztem, azon tűnődtem, vajjon úgy szeretem-e, ahogy szerelmes, vagy csak úgy, ahogy művész szokott szeretni?

Nem sokáig kellett várnom s megtudtam, mihez kell magamat tartanom.

Egy szép reggel az a bosszantó ötlete támadt, hogy hajfonadékait lesimitotta s elrejtett néhány bolondos fürtöcskét, melyek azelőtt homlokán repdestek.

Megszólítottam érte s elmondtam neki, hogy a hideg szabatossgot a művészet gyilkosának tartom.

Nevetni kezdett s hirtelen mozdulattal kibontotta sűrű, nagy haját, mely úgy hullott arcára, mint az eső.

Pár pillanatig úgy maradt, ahogy volt, könyökét térdére támasztva; s égszínű szemeivel merőn nézett reám, barna haján keresztül.

Már említettem, mit olvashat az ember a német angyalok szemében. Nem tudnám megmondani, mit fejeztek ki a Meta szemei, de világosan éreztem, hogy ezt a gyönyörű szempárt nemcsak mint művész szerettem.

S ugyanaznap, visszatérve a szállóba, oly furcsa dolgokat beszéltem Harris barátomnak, hogy a derék amerikai mélyen megvető hangon jelentette ki:

- Neked már véged.

Szerinte, azon a ponton voltam, hogy belefuljak egy tejescsészébe, ami művész-emberre nézve minden vég közül a leggyalázatosabb.

Annyi bizonyos, hogy, nem csekély meglepetésemre, romantikus agyvelőmben nagyon is polgárias eszmék kezdtek sarjadozni.

Megtámasztva fejemet mind a két kezemmel, el-eltöprekedtem: vajjon Metát nem köti-e máshoz szava?

Napról-napra, ülésről-ülésre kevésbé éreztem azt az idegenkedést, mellyel eddig a házasság gondolata iránt viseltettem.

Ugy tetszett, mintha mégis csak volna némi értelem Gédéon nagybátyám utóiratában.

Igyekeztem meggyőzni magamat, hogy a művész életében nagy segítség, szinte megbecsülhetetlen kincs az olyan feleség, akinek nemcsak szíve, de esze, finom ízlése és költői képzelete is van; aki a lélek ártatlanságával művelt elmét párosít; akinek fejlett érzéke van ama szép dolgok iránt, melyek az életet kedvessé, virágossá teszik; aki könnyekig elérzékenyül a *Thuléi király*-on, s aki e föld örömei között meg tudja találni az égi rózsákat.

Valamelyik este Holdenis ur magasztalni kezdte azt a német szokást, hogy a mátkaság hosszú ideig tart.

- Látja, - kiáltott fel lírai hangon - látja ezt a fiatalembert, aki most utnak indul? Be fogja járni a világot. Látni fogja a nagyvárosok lármás gyönyöreit, a század gyermekeinek kicsapongásait, s mindezekre a féktelenkedésekre megvetéssel fog tekinteni. Ki védi meg kísértésektől? Mily talizmán, mily amulett őrzi, hogy semmi szenny, semmi förtelen nem tapad reá? A talizmánt szívében hordja, ahová be van vésve egy tiszta szüzies kép, szőke vagy barna arájának a képe! E lányka várja, s ő megígérte volt, hogy tiszta lélekkel, tiszta kézzel fog visszatérni. A tiszta szerelmek angyala őrzi s tartja távol tőle a kísértőt!

Megvalljam-e, asszonyom, hogy ezt a szónoklatot, mely pedig alighanem *ad hominem* beszéd volt, szépnek találtam?!

Ugy hiszem, ez eléggé megmagyarázza, hová jutottam!

IV.

A szerelmet legjobban tüzei a féltékenység. S engem a féltékenység környékezett.

Kezdett nagyon bosszantani, hogy körülbelül két hét óta mindennap ellátogatott *Virágos*-ba bizonyos Grüneck báró, akinek megjelenése semmi jót sem jelentett, s akit az ördög sehogysem akart hazájába: Pomerániába visszavinni.

Köhögős, beteges kis ember volt, agglegény, aki az ötvenes éveknek már a végét taposta.

Vendéghajával, gyújtószál vékonyságu karjaival, görnyedt hátával, meredt lábaival egyszerre furesának és szánsalomraméltónak tűnt fel előttem.

Jól esik hinned, hogy izületi csuszban szenvedett. Különben az is meglehet, hogy valami becsületes kardvágást sinylett meg, melyet sehogysem tudott kiheverni.

Szinte dühössé tett, hogy ezt a majmot valósággal ünnepelték.

Néhány elejtett szó, örökös, véget nem érő látogatásai s tolakodó udvarlása szöveget ütöttek fejembe. És be kellett vallanom magamnak, hogy immár torkig vagyok ezzel a Grüneck báróval.

Mindig Meta mellett ült s különös módon nézegetett az égszínü szemekbe, mintha Isten tudja, micsoda bizalmas lábon állna a leánnyal.

Madrigálokat szavalgatott előtte s jelképes bokrétákat hozott neki, melyeknek fekete és fehér szalagjain Potsdam volt látható, meg a német császár, amint szemlét tart katonái felett.

Mialatt Meta ült, halk hangon németül beszélgetett vele; ezek a hosszas fecsegések, melyekből egy kukkot sem értettem, ugyancsak megviselték idegeimet.

Egyszer, mikor Meta véletlenül azt találta mondani, hogy szomjas, a báró hozott neki egy pohár vizet. Meta a viznek csak a felét itta meg; a többit a báró hajtotta fel s így sápiteozott:

- Micsoda nektár!

Rossznéven vettem Metától, hogy eltúrta az ilyes bizalmaskodást s aztán, hogy megengedett egyéb idétlenséget is. Például a bárónak az volt a szokása, hogy Meta övének pántlikáin babrált.

Igaz ugyan, hogy Meta néha-néha összenézett velem és pedig oly mosollyal, amely Grüneck báróra nézve cseppet sem volt hizelgő; hanem azért Meta lelki jóságát mégis tulságosnak találtam.

Ugy tetszett, hogy a nyilatkozással már nem várhatok tovább.

Mint tisztességes emberhez illett, elhatároztam, hogy őszinte vallomással oszlatom el azokat az illuziókat, melyeket a derék Holdenis ur társadalmi és vagyoni helyzetem felől táplált.

Mert eddig nemcsak, hogy nem ingattam meg naiv hitében, hanem örült költekezésemmel, meg azzal a tulságos vonzalommal, mellyel a pejlovak iránt viseltettem, magam is segitettem neki, hogy légvárakat építhessen.

Ugy kellett történnie, hogy egy reggel meglátogasson hotelemben.

Szokott nyájassággal szólított meg, mindamellett úgy tűnt fel előttem, mintha szép metszésű homlokán felleget vennék észre.

Eszembe jutott, hogy pár nap óta kedvetlennek, szinte aggódónak látszott.

- Valamit akar mondani - gondoltam - s neheztel, hogy nem bátoritom a bizalmasságra.

Hanem eleinte csak közömbös dolgokról beszélt.

Megtörtem a jeget s minden kerülgetés nélkül elbeszéltem neki ifjúságomat, álmaimat, a fellengző terveket, melyeket első mázolásaim idejében kovácsoltam, utolsó találkozásomat apámmal, a derék kádármesterrel s az eltökélést, melyet Gédéon bátyám levele értelt meg bennem.

Pár pillanatig, mintha meglepetést vettem volna észre emberséges arcán. Olyan volt, mint akit éppen most ébresztettek fel valami édes álomból. De zavara nagyon rövid ideig tartott; mindjárt összeszedte magát.

Kikérdezett egyről-másról, amit én csak futólag érintettem, s lekötelező szivességgel részletezte apró ügyeimet.

Azon kezdte, hogy a művészi pályát egynek tartja a bizonytalansággal. Hozzátette, hogy én kétségen kívül tehetséges ember vagyok, hogy leányának képmása nagy bizalmat kelt benne képességeim felől, hogy mindamellett Gédéon nagybátyám ajánlatát nem szabad csak úgy bolondjában visszautasítanom, hogy az ideál szeretete minden hivatást megneemesít és hogy a bank enged időt a festegetésre is.

- Majd később - folytatta - még egyszer beszélünk minderről. De engedje meg, hogy kissé megpirongassam. Merészkedjem-e megvallani? Nekem úgy tetszik, ön nem veszi az életet elég komolyan, pedig biz' az nagyon komoly dolog. Költekezése nem áll arányban jövedelmével; s őszintén szólva, tulságba viszi azt a fiatalos hibát, hogy a holnappal nem törődik...

Elhallgatott s csak néhány pillanat multán kezdte el ismét:

- Meglehet, hogy unalmasnak, vagy tolakodónak talál s a pokolba kíván. Engedje meg, hogy próbára tegyem. Mondja csak, rendjén való-e, hogy olyan természetű fiatal emberek, mint ön, tizenkétezer frankot tartogassanak a tárcájokban? Nem is beszélve arról, hogy a pénzt hevertetni amugy is jókora könnyelműség. Tudja mit? Tartson meg magánál kétezret, a többi tizezret pedig bizza rám, majd befektetem üzletembe. Hála istennek, az én üzletem oly szépen jövedelmez, hogy nagy hasznára lehetek önnek. Bizza rám a dolgot egészen; rajta leszek, hogy a pénze kamatozzon vagy tiz százalékot. Így lesz egy kis biztos jövedelme. Sokat kérek öntől? Meg kell erőltetnie magát, hogy beleegyezzen? A kezdet mindig nehéz, de kezdet nélkül nem megyünk semmire. Sem vagyonszerzés, sem bölcsesség dolgában. Egyezzen bele ebbe a próbába!

Hogy bátorságot öntsön belém, elhalmozott a kedveskedésével és édes gyermekének nevezett.

Látnivaló volt, hogy csak azért érdeklődik oly szerfelett erényem iránt, mert Meta jövődöbelijét látja bennem.

Hirtelen, nagy elhatározásra szántam el magam.

Kinyitottam pénztárcámat s elővettem a tiz bankjegyet.

Nem titkolom el, asszonyom, hogy pár pillanatig némi zavarral nézegettem rájuk: s mintha ezek a bankjegyek is megilletődést mutattak volna!

Odaadtam a kincsemet Holdenis urnak, aki hálásan szorongatta a kezeimet.

Fölkelt s elérzékenyült pillantásokat vetve rám, így szólt:

- Ez derék, nagyon derék. Fogadni mernék, hogy egész valóját meglegedés tölti el. Lelkiismerete, tudom, vigadni fog. Higyje el, ebben kell keresni az igazi boldogságot.

És a karjai közé szorított.

Nem tudom, csakugyan vigadozott-e a lelkiismeretem, mert egy cseppet se törtem magamat azon, hogy bensőmet vizsgálgassam.

Annyi bizonyos, hogy én magam nagyon örültem a vásárnak.

Cserébe a tizezer frankért, elvitázhatatlan engedelmet kaptam, hogy föltárhassam szívem titkait Meta előtt.

Még csak arra kellett várnom, hogy megtaláljam a kedvező alkalmat.

Ezt az alkalmat azonban pár napig hiába lestem.

A kiállhatatlan Grüneck báró sehogysem akart tágitani Meta oldala mellől.

Végre elérkezett e várva-várt találkozó napja is: a bárót áldásos csuza otthon tartotta.

Ma is emlékszem, az nap Meta cseresznyeszín szalagot viselt a hajában: öve is ugyanolyan színű volt. A fehér ruhája volt rajta; s e csinos ruha bő ujjai sokat elárultak karjainak szobor-szerű szépségéből.

Komoly napja volt, s szokatlan álmatagság tévelygett a fejében, könnyed mélaság, mely néha-néha megjelent szeme tükörén, majd eltűnt csakhamar, mint valami kísértet, kit elriaszt a fény.

Ebéd után kiment a kertbe, egyesegyedül.

Utána mentem, s a kedves padján ülve találtam. Kértem, engedje meg, hogy mellé üljek.

Langyos éj volt, fűlemile zengett.

Az esti szürkület lassan leszállott; a látóhatáron bizonytalan fény derengett, mely mindinkább kisebbedett, majd kialudt egészen.

A csillagok egymásután gyulladtak ki s Meta, aki mindent tudott, elmondta a nevöket, amint fel-feltűnedezték.

Az égitestek a másvilágot, az örökkévalóságot juttatták eszébe.

- Ugy gondolom - szólt - a paradicsom az a hely, ahol a lélek oly könnyen szivja magába Istent, mint itt a földön a növények szivják magukba a levegőt.

Sokáig hallgattam, s aztán így sugdostam a fülébe:

- Én meg azt hiszem, a paradicsom ez a hely és ezek a szemek.

Átkaroltam, s megcsókoltam a kezét, hosszan, nagyon hosszan.

Lassan, harag nélkül bontakozott ki ölelésemből, s ujjacskáit csöndesen huzva vissza az enyimek közül, megengedte, hogy ajkaim újra érinthessék a kezét. Óh, milyen forró volt!

Hívták, elfutott.

Rövid szónoklatom befejezését kénytelen voltam máskorra halasztani.

Ezen az éjszakán úgy aludtam, mint egy király. Édes álmaim voltak, s az ébredést szebbnek találtam álmaimnál.

Virágos-ban csak délutánra vártak.

Már reggel oda rohantam, úgy égette ajkaimat az a szó, melyet tegnap ki nem mondhattam, úgy siettem lekötni magamat, megmásíthatatlan szóval, mindörökre.

Csöngetés nélkül mentem be, s a fogadó szobában senkitsem találtam.

Már vissza akartam fordulni, midőn észrevettem Metát a veranda alatt.

Ugy ült, hogy nem látott. Szólitottam.

A közelben zajgó vizesés elnyelte a szavamat.

Lábujjhegyen közeledtem hozzá.

Nagy, kerek asztalon könyökölt, s kissé előrehajolva egy papírlapot nézegetett.

Jól láttam: arcának minden vonása elárulta, hogy valami édes, boldog ábránd ejtette hatalmába.

Oda hajoltam. A papíron csak egy kis rajz volt, meg két szó. Egy nefelejcs koszoru, s a koszoru közepén Meta kezeirása, e név nagy betűkkel:

GRÜNECK BARÓNÉ.

S ezen merengett olyan boldog áhitattal!

Használt-e valaha, asszonyom, skót zuhanyt? Tudja-e, mit áll ki a szerencsétlen fürdő, akit éppen most öntöttek le meleg vízzel, s egyszerre érzi, amint hátát megcsapja a jeges víz?

Szerelmi lázam e fajta meglepetésben részesült ebben a pillanatban.

Ugy osontam vissza, akár a kert alól kullogó ordas, mely valami bajt neszelt meg.

A szobába érve, loppal hozzá férköztem az állványhoz, melyen az Egérke majdnem kész arcképe hevert s ráírtam a keretre:

„Imádta a csillagokat és Grüneck bárót.”

Aztán, mint tolvaj, illantam el.

V.

Öt álló napig nem tettem a lábamat *Fészkem*-be.

Harris-szal csolnakot béreltünk s bejártuk az egész tavat.

Két napra rá, hogy visszatértünk Genf-be, Harris úgy rontott a szobámba, mintha ágyuból lőtték volna ki.

- Tudod-e, mi ujság? - kiáltotta. - Éppen most beszélte valami közszolga-féle ember a fogadó portásának. Az erényes Holdenis háza beszüntette fizetéseit. Lepecsételték nála mindent s ügyében vizsgálatot indítottak. Az érdemes férfit a tőzsdén játszott s nagyon szerencsétlenül üzérkedett. A bukás igen gyanus; úgy látszik, a földözetlen követelések óriás összeget tesznek ki, legalább mindenfelé erősítgetik, hogy a hitelezők alig fogják megkapni pénzüknék tiz százalékát. Milyen szerencséd, hogy nem vagy a hitelezője! Persze, ahol nincs, onnan az ördög sem vesz. Örülhetsz, hogy nem volt semmi veszteni való.

Elnémultam, mint aki sóbálvánnyá változott. Bizonyára nagyon elsápadhattam, mert Harris visszahőkölt.

- Micsoda! Tony, édes fiam - folytatta - Burgundnak szelid gyermeke, mondd, csak nem ejtette szerét ez a kenetes gazfickó, hogy még a te szegénységedet is kizsákmányolja?!

Rettenetes hahotára fakadt s szinte a földön henteregve, szavalta:

Óh, mennyei ártatlanság! Óh, tiszta szívek benső egyesülése! Óh, csodás érzék a dolgok költői oldala iránt! Óh, romantikus birodalma a kéknak! Óh, hogy imádlak titeket! Óh, patriarchák erénye! Óh, ti mindnyájan. Mennyire rátok ismerek!

Még tán többet is mondott volna, de én már lenn voltam a lépcső alján. Szaladtam, ahogy csak tudtam.

Majd megevett a méreg.

Utközben újra, meg újra elszámláltam mindazokat az édes örömöket, melyeket az ember kétezer tallérért megszerezhet s dühösen tekintettem a járókelőkre.

Mikor *Fészkem*-be értem, már alig lélegzettem.

Egyenesen Holdenis ur dolgozó szobájába rohantam.

Egyedül találtam. Nagy bibliája kinyitva hevert előtte.

- Ime - kiáltott fel, kezét a szent könyvre fektetve - ez a nagy, ez az egyedüli vigasztaló!

Asszonyom! Mikor a burgundi ember haragszik, nem igen rágja meg a szavait.

- Lehet, - rivalltam rá fáradt, de azért dörgedelmes hangon - lehet, hogy a gazemberek vigasztalást találnak a bibliában. De mondja meg, ki vagy mi vigasztalja majd meg áldozataikat?

Nem haragudott meg, csak kezeit emelte az ég felé, mintha bocsánatot esdekelne onnan káromlásomért, noha szavaim tiszteletlensége csak az ő képmutatását illette.

Hozzám lépett s tiltakozásom ellenére megragadta mind a két kezemet.

Szemrehányásaimra, kifakadásaimra hosszadalmas, édeskés, érzékenykedő magyarázatokkal válaszolt.

Megesküdött a négy evangelistára, hogy mikor a tizezer frankot kölcsön kérte tőlem, csak az én javamat tartotta szem előtt s eszéágában sem volt, hogy tallérjaimat a maga céljaira használja! Fogadkozott, hogy csak biztos helyre akarta tenni jószágomat.

Hanem azért elismerte, hogy véletlenül kénytelen volt pénzemmel egyik nyomasztó tartozását fizetni.

Értett a casuisticához s igen járatos volt a szócsavarás mesterségében. Élt is e szép képességeivel s szavakkal csakugyan kifizetett.

Aztán nagy szószaporitással, de nem valami tisztán érthetőleg kezdte elbeszélni, hogy esett az, amit szerencsétlenségének nevezett.

Hogy titokzatos ellenségek fondorkodtak ellene s törtek vesztére, hogy valami szédelő rá-szedte, hogy egyik fizetésre képtelen adósa a végső csapást sújtotta rá.

És áradozva siránkozott felesége, a szent asszony és szegény, ártatlan gyermekei sorsán.

A másik szobából zokogás hallatszott be hozzánk. Ugy rémlett, mintha a Meta hangját hallottam volna, Metaét, aki rám nézve már csak Grüneck báróné volt.

Kivettem Holdenis ur irását a zsebemből, négy felé szakítottam s a papirdarabokat elébe dobtam, a padlóra.

- Nem akarom tetézni az ön zavarát - kiáltottam keserű gunnyal. - Velem szemben már csak becsületbeli tartozása van, vagy ha jobban tetszik, nekem egyáltalán nem tartozik semmivel. Lelkiismerete és az evangélium tanácsára lesznek, melyik ajánlatot fogadja el a kettő közül.

S e szavak után elhagytam az erény szentélyét, azzal az eltökéléssel, hogy ide ugyan sohasem fogok visszatérni.

Néhány órával később kifizettem a fogadóbeli tartozásomat s elindultam Bázeli felé.

Mikor a vasúti állomáson éppen harmadikat csöngettek, egy alacsony, gémberegett lábú férfi ember érkezett a pályaudvarba, aki a vasutasok tiltakozása ellenére beugrott a szomszédságban levő kocsiába.

Vannak esetek, mikor a csúszos embereknek szárnyaik nőnek.

Ez a kis ember Grüneck báró volt.

Hiába nem szeretjük egyik-másik embertársunkat, megesik, hogy találkozunk kell vele egyazon gondolatban s egyazon vagonban.

VI.

Amint tudja, asszonyom, ha a halat tökéletesen megtisztítani s élvezhetővé tenni akarjuk, legelőször is tiszta vízbe tesszük, hogy kimossuk belőle azt az ízt, melyet a folyó vagy a tenger iszapjából szítt fel magába.

Én is meg akartam tisztulni, de épp az ellenkező módon.

Ugy megriadtam az erénytől, hogy a pocsolóba kíváncsi voltam és szükségét éreztem: lerázni magamról azt a kevés erénymaradékot is, ami még rajtam megmaradt.

Badenben álapodtam meg, ahol kényem-kedvem szerint élhettem.

Találtam ott hölgyeket, akik igen keveset foglalkoztak a csillagokkal, s akiknek sohasem jutott eszébe a paradicsomról okoskodni.

Szivesek voltak hozzám; amit nem mondhatok Fortuna istenasszonyról is.

Rajta voltam, hogy elrepült kétezer talléromat kártyán szerezzem vissza, de hiába.

A játékasztalnál hagytam kopott szárnyamnak utolsó tollait is.

Bádenből Drezdába mentem, ahová mindenemből tökéletesen kikopasztva s az elkeseredéssel rokon hangulatban érkeztem meg.

Annyira kifogytam a pénzből, hogy kénytelen voltam eladni a csecsebecséimet, melyeket azelőtt óraláncomon hordoztam, minden értékes tárgyat, sőt egyet-mást a ruhaneműim közül is.

Rosszkedvű voltam s kijózanodva a bűn mámorából, utolsó napjaimra csak mint kellemetlen álmra gondoltam.

Hanem azért gyűlölködésemet az erény iránt még mindig nem vesztettem el.

Még mindig óvakodtam minden égszínű szemtől, minden kristályhangtól s minden kenetes mosolytól.

Nemsokára ez a bolondság is elmúlt.

Hamar beláttam, hogy az egész világ úgy van berendezve, mint a közvetlen környezetünk, hogy mindenütt van gabona és mindenütt van dudva.

A véletlen úgy akarta, hogy rendkívül derék, becsületes embereknel béreljek szobát, akik, az igazat megvallva, igen ritkán emlegették az ideált.

A szobám bérét, az első hónapra, kifizettem előre. A második hó elején azonban már semmi pénzem sem volt, s mit volt mit tenni, bevallottam nekik zavaromat.

A derék emberek nyilván megszerettek, mert nemcsak hogy rám bízták, fizessem a lakáspénzt akkor és úgy, amikor és ahogy tudom, hanem még kölcsönrel is megkínáltak, hogy ruháim szerezhessek be s felajánlották, hogy élelemmel is ellátnak mindaddig, míg valahonnan pénzt keritek.

Ezt a két utóbbi ajánlatot persze nem fogadtam el.

Néhány hétig aztán úgy éltem, hogy csak minden harmadik nap ettem meleg ételt; a közbeneső napokon kenyérből és tiszta vízből állott minden táplálékom.

Ez a szigorú életmód éppen nem ártott egészségemnek; izmos voltam, teljes erőmben. Vidámságom s bizalmam a jövőbe visszatért.

Az éhség ugyan ébren tartott egy pár éjszakán, de azért folyton füttyültem, mint a pinty.

Egész időmet a muzeumban töltöttem. Lemásoltam Rembrandtnak azt a képmását, melyen jobb karjával ölében ülő feleségét szorítja magához, bal kezében pedig poharat tart.

Nem tudom mért és hogyan, azt a gondolatot vertem a fejembe, hogy mihelyt ezt a másolatot elkészítem, valamely szerencsés véletlen segítségével azonnal tud fogok adni rajta.

A hit hegyeket mozdit meg.

A nélkülözésnek erre az idejére, mikor meg kellett ismernem az éhséget, a valódi éhséget, úgy emlékszem vissza, mint életem egyik legboldogabb időszakára.

Az éhség jó dajka; sovány emlői egészséges, erősítő tejet adnak.

Boldogan dolgoztam; hivatásomban nem kételkedtem többé.

Ugy tetszett, mintha magam is csak most fedeztem volna föl magamat; mintha föllettem volna végre akaratomat, ami pedig mégis csak megér valamit.

Mikor a muzeumból kilépve az utcán találtam magamat, egész sereg ismeretlen között, akik bizonyára mind reggeliztek s akik mindnyájan ebédelni is fognak, azt mondtam magamban, hogy e nagy világon nincs semmi igazán komoly valami, csak Rembrandt és *clair-obscur*-je.

Gyomrom ebédért ordított s én büszkén bizonygattam magamban, hogy farkas-étvágyam, épp úgy, mint mások lakomái, csak hitvány chimérák, - hogy Gédéon nagybátyám nem is létezik, akárhogy igyekszik életjelt adni magáról, - s hogy az illúziók eme világában a legszerencsésebb árnyékok azok, akik nem tartják érdemesnek emészteni.

E megpróbáltatás nem tartott olyan sokáig, hogy erőm ne birta volna.

Egy este, mikor hazamentem a barlangomba, két levelet s egy pecsételt csomagot találtam asztalomon.

Az egyik levelet Holdenis ur írta.

Harristól, akinek írtam, megtudta a lakásom címét és szörnyen ünnepélyes stílusban értesített, hogy örök szégyenére ama könnyelműeknek, akik nem átaláltak gyanúsítani a valódi erényt s az igazi jámborságot, az ő tökéletes becsületességét mindenfelé és általánosan elismerték.

Tudatta *továbbá*, hogy megegyezett a hitelezőivel, akik egyelőre megelégedtek követelésüknek husz százalékkal, bizonyosak lévén benne, hogy Holdenis ur, Isten segítségével, megint rendbe fog jönni s akkor majd meg fogja téríteni még a kamatok kamatját is.

Végül értesített, hogy sajnálatára nem rendelkezik tizezer frankkal, de minden áron és sietősen meg akarván győzni engem jellemének antik tisztaságáról, beleegyezett, hogy a leánya feláldozza javamra egyik családi ékszerét, mely megér kétezer frankot, sőt talán többet is.

Mulatságosnak találtam az antik férfiut, akinek, - úgy tűnt fel előttem, - furcsa fogalmai vannak a becsületbeli adósságokról.

Nem tudtam valami nagy gyöngédség jelének tekinteni azt sem, hogy jónak látta leánya segítségével pótolni a kárt, melyet nekem ő maga okozott.

Felnyitottam a másik levelet is. Reszkető irás. A Metáé. Így hangzott szóról-szóra.

„Uram, szegény atyámtól hallom, hogy mi önnek adósai vagyunk. Biztosít róla, hogy a karperec, melyet a mellékelt csomagban talál, ér annyit, amennyivel önnek tartozunk. Találomra s atyám tudtán kívül, itt küldöm minden ékszeremet, kérvén önt, rendelkezék velök tetszése szerint s ne áruljon el. Kívánom, leljen az életben több boldogságot, mint lettünk mi, őszinte tisztelői.”

Ez a levélke, melyet megindítónak találtam, kissé kibékített Mäuschen emlékével.

Az ékszereket elvittem ahhoz a becsületes aranyműveshez, aki csecsebecséimet jó áron vette meg, s félénken tudakoltam tőle, mennyit érnek?

A karperecet alig ötszáz frankra, a titokban küldött nyakláncot, gyűrűt és médaillont körülbelül kétszer annyira becsülte.

A karperecet eladtam; a többit pedig becsomagoltam s visszaküldtem Metának e szavakkal:

„Köszönöm, nagyon sok volt.”

Szenteskedő apjának a következő sorokat irtam:

„Uram, a küldött ékszert megbecsültettem. Ön nekem semmivel sem tartozik többé. Könnyelmüségem elengedi a többit az ön becsületességének.”

Aztán, kifizetvén derék gazdáimnak adósságomat, rábeszéltem a bennem rejtőző bölcset, hogy menjünk el lakomázni a Belvedere-re. Egy kirugás még nem szokás.

Ebéd után a terrasszon, az Elba balpartján sétálgattam.

És járásközben folytonosan azon gondolkoztam:

- Ki ez a Meta? Micsoda csudálatos teremtménye az Istennek?

Igyekeztem jellemét tisztán látni, meghatározni.

Néhány óráig csak róla gondolkoztam.

Másnap már nem jutott eszembe. Művész voltam és Beauneban születtem.

VII.

Sejtelmem nem csalt.

Ugyanabban az órában, mikor az utolsó ecsetvonásokat tettem vásznamra, a képtárban magas termetű uri ember jelent meg, kinek arca első tekintetre meglepett.

Negyvenöt-ötven éves lehetett; hanem sűrű, fekete haja, melyben ősz szál alig volt észrevehető, bizonyára fiatalabbnak mutatta, mint amily idős valóban volt.

Előkelő külseje és modora, átható, éles tekintete, s komoly, majdnem szigorú kifejezésű arca, melyet koronkint a legcsábítóbb mosoly sugárzott be, pár pillanatra felköltötték kíváncsiságomat.

Hanem aztán nem ügyeltem rá. Vásznamat nézegettem s összehasonlítgatva képemet a remek mintával, művészi lelkiismeretemmel állottam szóba. Megvallom, volt egy és más a képen, ami nyugtalanított.

Egyszerre valaki megszólalt a hátam megett:

- Ha ez a másolat eladó, én megveszem.

Hirtelen megfordultam: csakugyan hozzám szóltak.

A váratlan vevő, akit a koldusok gondviselése a legjobbkor küldött hozzám, az a komoly arcú ur volt, aki oly szépen tudott mosolyogni.

Bemutatta magát: De Mauserre urral, a drezdai francia követtel kötöttem ismeretséget.

Olyan hamar megbarátkoztunk, hogy másnap már nála ebédeltem.

Egy hét múlva megkért, hogy fessek le.

Arcképén hat hétig dolgoztam. Mikor elkészültem, a kép bemutatása végett diszebedet adott a diplomáciai testületnek.

Szerettem volna, ha a beaune-i kádár megláthatta volna, mint ünnepelték, becézgették szeleburdi fiát ezen a nevezetes napon.

A következő tavaszon kiállítottam Mauserre ur képmását a Salonban; a nagy közönség nem igen méltányolta; de a művészek észrevették, s akadt köztük akárhány, aki jósolgatta, hogy sokra fogom vinni.

Mint az elmés Holdenis ur mondotta, a kezdet mindig nehéz, de kezdeni kell, hogy valamire menjünk.

Még ma is áldom Gédéon nagybátyámat, mert nélküle soha sem mentem volna Drezdába németül tanulni, s így aligha ismerkedtem volna meg Mauserre urral.

Asszonyom! A történetnek, melyet elbeszélék, Mauserre ur volt egyik főszemélye.

De akkor is hosszabban kellene róla szólanom, ha esetleg a sors nem juttatott volna neki jelentékeny szerepet életem történetében.

Mert nagyon sokat köszönök e kiváló férfi társaságának.

Ugy hiszem, ahhoz, hogy két ember közt tartós és igazi barátság fejlődjék ki, nem szükséges sem a jellemnek rokonsága, sem a társadalmi viszonyok egyformasága, hanem igenis: valami meghatározhatatlan közösség érzés és ítélet dolgában.

Eleinte magam is tűnődtem azon, hogy ez a Mauserre ur micsoda nem sejtett jó tulajdonságomért szeretett meg és tett bizalmasává, mikor még jóformán éretlen fickó voltam. Csak éppen akkor vetkőztem le fiatalságom félszégeit; nem tudtam semmit a világon, kivéve mesterségembe vágó dolgokat; kalandosan, napról-napra éltem, s nem gondolkoztam még semmiről, soha.

Nem is állhattam meg, hogy meg ne kérdezzem tőle, minek köszönhetem a jó indulatát?

Azt felelte, hogy tetszem neki, mert világos fejű ember vagyok. Aztán meg kedvére valónak találta a tehetségemet is, melyet azonnal megismert.

„Világos fejű”-nek alkalmasint azért nevezett, mert észrevett bennem bizonyos józanságot, mely megóvott attól, hogy ostobán képzelődjem, másokat pedig együgyűen fitymálgassak.

Ami Mauserre urat illeti, nemes patronusom igazán kiváló ember volt.

Sokat utazott, sokat látott, sokat olvasott; és veleszületett jó ítélletével, természetes finomságával kitűnően tudta értékesíteni, amit maga tapasztalt, vagy amit másoktól tanult.

Aki csak pár szót is beszélt vele, észrevehette, hogy olyan értetemmél van dolga, mely gazdagon táplálkozott s megemésztett mindent, amit csak magába fogadott.

Kiváló embernek az olyat tartom, aki tud sok mindent, de legelőször is kitűnően tudja a maga mesterségét.

Mauserre ur igazán embere tudott lenni a hivatásának, melyet, mellesleg mondva, nagyon szeretett.

Gyakran mondogatta, hogy a diplomácia olyan pálya, melyhez tulajdonképpen négy művészet szükséges. Kell hozzá, hogy jó értesüléseket tudjunk szerezni, ami jó szemet, jó fület kíván. Kell, hogy époly jól tudjunk értesítést adni mindenről, ami csak körülöttünk történik. Ennek a tulajdonságnak alapföltétele az, hogy mindig beletaláljuk magunkat a mások helyzetébe. Kell, hogy tudjunk tanácsot adni; a négy művészet közül ez a legritkább és legértékesebb. Végre értenünk kell az alkudozás művészetéhez is, melyhez nemcsak ész, hanem jellem is kívánatik.

Mauserre ur egyformán mester volt mind a négy művészetben.

Tudósításait a minisztériumban nagyon megbecsülték; közülök egy párt nekem is felolvasott s őszintén megvallom, e leveleket mintaszerűeknek találtam.

A legtöbb diplomata, akár félénkségből, akár mert nem tud ellentállni az udvarlás viszkete-gének, csak a kellemes híreket szokta közölni küldőivel. Szívesebben csalja meg kormányát, semhogy valami nemtetszőt tudasson vele.

Mauserre ur nem ereszkedett le odáig, hogy eltitkolta volna a kellemetlen igazságokat; de akkora művészettel tudta előadni minden ujságját, hogy jelentése mindig elfogadható volt.

Épily tapintattal járt el küldetéseiben is; féltékeny volt a maga önérzetére s tiszteletben tartotta a másokét. Meg volt győződve, hogy a fűfáng kopott eszköz és a szellemi gyöngeség csalahatatlan jele; tudta, hogy ha az ember ravaszkodik, lassankint elveszti tekintélyét, s legfőbb feladatának ismerte, hogy ámitás nélkül győzze meg ellenfeleit. A hazugságot a szamarak hidjának szokta mondani.

Semmisem korlátozza, vagy zsugorítja össze szellemünket annyira, mint a félelem, hogy: hátha rászednek? Pedig a tulságos bizalmatlanság sok politikusnak a betegsége; akárhányat tudok, akik e gyöngeség miatt tömérdek alkalmat szalasztottak el. Mauserre ur nem volt könnyen hívő; hanem képes volt rá, hogy bizalmával hamar és nagylelkűen ajándékozzon meg valakit, amit alig egyszer-kétszer bánt meg egész életében.

Nemcsak jellemében, gondolkozásmódjában is voltak ily nagy vonások.

Magas nézőpontról látott minden dolgot. Hitt az általános eszmékben és világra szóló hatalmukban. Noha belátta, hogy e földi forgandóságban sok az esetleges, többre becsülte az emberiséget, mint azok, akik a világ sokaságában csak a véletlen játékszerét látják. Hitte, hogy az apró események és kicsinyes cselszövészek nem magyarázzák meg az emberiség egész történetét; a világ urának a közvéleményt tekintette; s a nagy eseményekben csak eszmék diadalát vagy bukását látta. Az empirikusokat épugy megvetette, mint azokat, akik utópiákról álmodoznak. Tévedéseiket gyakran feszegette, mikor velem beszélgetett; és társalgása -

hálásan ismerem el, - sokféléről felvilágosított, eszemet csiszolta s kedvet oltott belém, hogy szégyenletes tudatlanságomtól egy kis olvasással szabadulni iparkodjam.

Nemsokára bizalmasabban is beszélgettünk. Ritkábban szoltunk politikáról, képekről és Mauserre ur lassankint beavatott magándolgaiba.

Képzelteri, asszonyom, mennyire örültem, hogy oly ember választott bizalmasává, akit tehetsége, szellemi előkelősége, társadalmi állása és vagyona egyformán nagy jövővel biztattak.

És nem csekély meglepetésemre úgy vettem észre, hogy a legbölcsebb s legtöbb belátású emberek, akik másoknak a legjobb tanácsot tudják adni, gyakran valósággal gyámoltalanok a maguk dolgában.

Mauserre ur úgy hét vagy nyolc év óta özvegy ember volt. Családias életre termett, s így kétszeresen nehéznek találta az özvegyi állapotot. Bár elhagyottnak éppen nem lehetett mondani, s mindig látott maga körül kellemes embereket is, szükségét érezte annak, hogy ismét megszerezze azt az igazi otthont, melyet csak a feleség adhat.

Hanem azért elmulasztott néhány alkalmat, mikor megházasodhatott volna. Szive még nem szólalt meg újra; oly összeköttetésre pedig, melyben szivének csak mellékes szerep jutott volna, nem áhitozott.

Boldogok a nagyravágyók, akiket sikereik kielégitenek! Boldogok az élvezet-hajhászók, akik csak szórakozni akarnak! De jaj annak, akinek szive van! Mert bizony ép a szivbeli gazdagság az, aminek az ember legkevesebb hasznát veszi egész életében.

Mauserre ur nem volt sem élvezet-vadász, sem nagyravágyó. Komoly lélekkel áldotta meg és meleg szivvel verte meg az Isten. És mert minden vonzalmában állhatatos volt, úgy kellett történnie, hogy szenvedélye fölülkerekedjék okosságán, s oly lépésre hajtsa, mely tönkretette társadalmi jövőjét és megbotránkoztatta az egész világot.

Mivel hát gyakran ép az válik minden bajunknak forrásává, ami bennünk a legjobb s legtöbbet ér.

VIII.

Ugy három hónapja ismertem már és láttam mindennap Mauserre urat, midőn egyszerre némi változást vettem észre kedélyén.

Sokszor, mikor a legélénkebben beszélgettünk, hirtelen elhallgatott, s láthatólag megerőltetésébe került, hogy a társalgást folytathassa.

Eleinte azt hittem, hogy hivatalos kellemetlenségei vannak. Tévedésemről ő maga világosított fel.

Egy este behívott dolgozószobájába.

Becsukta az ajtót s a kulcsot kétszer is megfordította a zárban.

Ez a titokzatosság megértette velem, hogy valami nagyon is komoly dologról lesz szó.

Csakugyan úgy volt.

Elmondta, hogy teljesen megbizik barátságomban, s mivel nagy elhatározás küszöbén áll, szükségesnek tartja a dolgot velem megbeszélgni.

Pár percig fel és alá járt a szobában és közben-közben nagyokat sóhajtott.

- Tehát tudja meg, - kezdte vallomását - hogy véghetetlenül szerelmes vagyok a legszebb, a legjobb asszonyba a világon.

Ebben még nem találtam semmi nyugtalanítót.

- Ez a hölgy - folytatta - ki nekem mindennél kedvesebb, valósággal áldozata brutális férjének, aki gyalázatosan, elképzelhetetlenül bánik vele.

Még ezt is természetesnek találtam. A férfiak, akiknek a feleségét mindenekfölött szeretjük, mindig brutálisak szoktak lenni.

- Tudom, - szólt némi szünet után, - hogy a szegény asszony viszontszeret. De mindeddig a kezét sem csókolhattam meg, mert a lelke egyenes, mint a nád: borzad a hazugságtól, s bármily nemtelen bánásmódban részesül, képtelen az urát megcsalni. Ami engem illet, sokkal jobban szeretem, semhogy meg tudnám szokni az osztozás gondolatát. Egészen enyémnek akarom. És így nincs más választásom, mint: megszöktetni.

Kezdttem aggódni Mauserre urért.

- Szerencsére - folytatta pártfogóm - a férje olyan országból való, ahol a válás megengedett dolog. A szöktetés botránya rá fogja birni, hogy maga kérje az elválasztást; s akkor kedvesemet feleségül veszem.

- Így hát - válaszoltam - Mauserre urból boldog ember válik; de mi lesz a francia követből?

Lecsüggesztette a fejét s pár percig hallgatott.

- Nos hát, igen! - kezdte újra - tudom, hogy egy ideig kénytelen leszek lemondani a pályámról, melyet nagyon szeretek. Szabadságot kérek bizonytalan időre. Ürügyet könnyen találhatok; okul adhatom egészségem állapotát is. A múlt évben beteg voltam s orvosaim kijelentették, hogy Németország éghajlata nem nekem való. Fenyegettek, hogyha Drezdában maradok, visszaeshetem a bajomba. Persze, a két dolgot nem lehet összeegyeztetni. Az élet úgy kívánja, hogy válasszunk. A boldogságot nem adják ingyen; meg kell vásárolnunk.

Nem lehetett már semmi kétségem: Mauserre ur baja csakugyan nagyon komoly volt.

- Ha tudná, hogy milyen asszony! - kiáltott fel.

S elkezdte magasztalni szépségét, szellemét, lelki jóságát; szinte hihetetlen sokaságu bájta fedezett fel hölgyében, alig győztem végighallgatni áradozását. Látnivaló volt, hogy nagyon szerette a bálványt, akiért feláldozni készült egész multját s egész jövőjét.

Nem nevezte meg, hanem a képről, melyet róla vázolt, kitalálhattam, hogy Neftzerné asszonyról, Drezda egyik legszebb hölgyéről van szó.

Neftzerné asszony félig-meddig francia származásu, teljesebben szólva kreol nő volt. Férje, aki idejekorán megunta a délvidéki szépség bájait, s nemtelen viszonyokért hanyagolta el a szegény asszonyt, valamelyik nagykövetséghez tartozott.

Ismertem mind a kettőt. A szép áldozattal, akit egész Drezda csodált és szánt, a színházban találkoztam. Mauserre ur mutatott be neki.

Rám nem tett mélyebb hatást. Ugy találtam, hogy Mauserre ur tulzott, mikor a szellemét dicsérte. Elöttem kissé közönséges észjárásu asszonynak tünt fel.

Hanem a szépsége csakugyan bámulatos volt.

Ez a sugárzó déli szép, akit valami mondhatatlan, renyhe keleti báj tett különösen varázslóvá, akárkit megörjithetett volna, nemcsak egy ötvenéves követet, akinek a szive örökké huszéves maradt.

Asszonyom! Ezen az estén, mikor Mauserre jónak látta titkába avatni, oly okosan beszéltem, mint a hét görög bölcs együttvéve.

Mert hát könnyű ám okosnak lenni - a más rovására.

Ilyenformán beszéltem:

- Kedves pártfogóm, ön örülséget akar elkövetni. Pedig, tessék elhinni, az örülségeket hosszú szánom-bánom, sajgó bánat szokta követni. A szenvedély mulékony; az öné is le fog lohadni. Elkövetkezik az idő, mikor majd meghidegül, s akkor maga fog legjobban csodálkozni, hogy ekkora áldozatot tudott hozni szenvedélyének. Ugy hiszem, eléggé ismerem önt, s meg vagyok győződve, hogy a munkátlan, a céltalan élet önre nézve előbb-utóbb kiállhatatlan lesz. Keservesen fogja megérezni, hogy tehetségeit tétlenségre kárhoztatta. Az álmodozók, a költők rendellenes viszonyokban is megtalálhatják a boldogságot; de akik, mint ön, cselekvésre és a közügyek szolgálatára születtek, kénytelenek tiszteletben tartani a társaság törvényeit, épugy, mint a whist-játékos, hacsak nem akarja, hogy kizárják a játékból, kénytelen elfogadni a játék szabályait. Bizonyos, hogy boldog lesz egy évig, talán kettőig is; hanem a harmadik évben észre fogja venni, hogy boldogsága lábához láncolt golyó, melyet kénytelen-kelletlen s talán türelmetlenül fog vonszolni mindvégig, - melyet le nem rázhat magáról soha, mivel ön mindenekelőtt a legtisztességesebb, a legnemesebb ember a világon.

Félbeszakított.

- De hisz én nem akarok végkép lemondani a pályámról! Aztán meg ön úgy okoskodik, mintha én oly viszonyt készülnék kötni, mely mindörökre rendellenes marad. Ellenkezőleg! Rajta leszek, hogy e viszonyt minél előbb törvényessé tegyem. S mikor már megházasodtam, el fogják felejtetni a bolondságomat. Viszont nem fogják egykönnyen elfelejtetni, hogy sok hasznos szolgálatot tettem, és hogy még sokat tehetek ezentul is.

- De ki biztosítja önt, uram - feleltem - hogy minden úgy fog történni, amint szeretné? Hogy a körülmények és az emberek oly szépen hajtják majd a vizet malmára, ahogy reméli? A férjek rettentő emberek. Bizonyos benne, hogy a férj megindítja a válópert? Hátha valami rakoncátlan ember, aki szívesebben feláldozza szabadságát, semhogy lemondjon bosszujáról? A bosszu édes. És az ön emberének, ha úgy fog tetszeni neki, módjában lesz ezt az édességet sokáig élvezni.

Egyenként cáfolgatta mindegyik ellenvetésemet, bár eközben sem állotta meg, hogy egyet-kettőt ne sóhajtson.

Nem tágitottam, ragaszkodva a nézetemhez. Amire rövidesen véget vetett a vitának.

- Az érett kor szenvedélyei - szólt - hevesebbek, mint azok, melyek ifjúságunkban fognak el. Az enyém oly hatalmas, hogy képtelen vagyok leküzdeni. Különben már későn is volna az ellentállást megkísérteni. Már elküldtem a lemondásomat. Azóta tán meg is kapták a minisztériumban.

Igy bánnak a tanácskérők bizalmasaikkal. Előre tudják, mit fognak tenni, s mindig hiába a szép szó és bölcs okoskodás. A tanácsadóknak nem lehet egyéb dolguk, mint helybenhagyni minden jó szándékot. És minden rosszat is.

Mauserre ur oly csökönyösen megmaradt elhatározásánál, hogy a törekvés: lebeszélni szándékáról, csak annyit ért, mint falra borsót hányni. Makacsul szitott tévedéséhez, szerelmes volt a chimérájába.

A miniszter, akinek fogalma sem lehetett az okokról, melyek Mauserre urat e váratlan lépésre készítették, minden követ megmozgatott, hogy rábírja a szerelmes diplomatát szándékának megmásítására.

Persze komolyan vette a kifogást, melyet Mauserre ur lemondásában sűrűn emlegetett, s azért azon erőlködött, hogy még csak egy kis türelem, nemsokára át fogják helyezni valahová délre, még pedig igen nevezetes állomásra, ha már a drezdai éghajlat nem kedvez egészségének.

Magam is megpróbáltam még egy ostromot: kárba veszett fáradság!

De kicsi hujja volt, hogy minden dugába nem dőlt.

Neftzerné asszony, akit a kötelesség gondolata nem hagyott nyugton, s akit mindenféle kétségek gyötörtek, sokáig ellentállott. Még pedig annál erősebben, mert a gyöngéd, szerény lélek méltatlannak képzelte magát arra az áldozatra, mely egyesülésüknek első föltétele volt.

Végre engedett.

Mauserre ur oly kétségbeesetten könyörgött, hogy nem volt mód tovább is ellentállani.

Az ötvenéves imádó sehogysem akart hallgatni az ész parancsára.

Fenyegetőzött, hogy agyonlövi magát s Neftzerné asszony tudta róla, hogy meg fogja tartani a szavát.

Az a nő, aki igazán szeret, könnyen megriad az ily őrült szavaktól, és Neftzerné asszony szerette Mauserre urat.

Igy aztán nem is lepett meg valami nagyon, hogy egy szép nap Mauserre ur örömtől sugárzó arccal tudatta velem:

- Minden rendben van.

Folyamodását elfogadták, minden előkészület megtörtént, a bárka kész, szerelmesek röpjeltek!

Egy hét múlva Gasteinba utazott, ahová néhány napra rá Neftzerné asszony is megérkezett, és két hónappal később - Sorrentóból küldött levele értesített, hogy a nápolyi ég alatt egy boldog párral több van, mint előbb.

Ugyanez a levél csalogatott, hogy minél hamarább teremjek Flórencben, megfesteni a legimádandóbb és legimádottabb asszony arcképét.

Képzelteri, asszonyom, milyen zajt csapott ez a kaland Drezdában; mindenki elitelte a szerelmespárt, kérlelhetetlenül; szigoruan megszólták mind a kettőjüket, a józanok is, az - irigyek is.

IX.

A bölcs emberek bolondsága: - kitűnő iskola a bolondoknak.

Ha beszélgetéseim Mauserre urral okulásomra szolgáltak, meggondolatlansága még inkább javamra vált, mert fölöttébb üdvös elmélkedésekre adott alkalmat.

Megfogadtam, hogy példát adok rá, mennyivel okosabban tud viselkedni bizonyos körülmények közt a művész, mint diplomata.

Azelőtt magam is ötleteim és hangulataim játékszere voltam; hanem most az egyszer, végre megnyilatkozott akaratom s legalább is akkora fölényel utasította rendre szeszélyeimet, mint amilyennel XIV. Lajos lépett fel, mikor sarkantyus csizmában, kezében ostorral leckéztette meg parlamentjét.

A tél már vége felé járt, midőn Drezdát elhagytam, s utrakeltem Franciaországba.

Föltettem magamban, hogy egykor majd visszamegyek a kedves német városkába, ahol néhány jó emberem maradt. Nem ugyan németül tanulni, de egy kis szórakozásért.

Mihelyt Párisba érkeztem, azonnal irtam Gédéon nagybátyámnak, hogy keressen magának más fiut, más örököst. Aztán megint becsomagoltam, s elindultam Olaszország felé.

Beauneban leszállottam a vonatról s két napot apámmal töltöttem.

Eleinte vagy kétszer összeszamarazott; hanem ahogy meglátta teli erszényemet, nagy szemeket meresztett.

De azért rám-rámförmedt még egy párszor, hogy lelkiismeretét megnyugtassa.

Nincs bölcsőbb intézmény, mint a mormogó apák; az az ember, aki otthon csak fehér kenyeret evett, az idegen kenyeret mindig keserűnek fogja találni.

Mauserre ur okosan tette, hogy Flórencben állapodott meg.

Nincs város, mely türelmesebb volna a kalandokkal, a törvénytelen viszonyokkal szemben.

Itt még van valami a levegőben a Dekameron elnéző szelidségéből.

Vándor galambjaimat mézes heteik mámorában találtam.

Hanem azért jobb próféta voltam, mint szerettem volna.

A férj rá se hederített arra az ajánlatra, hogy kérje a válást. Gyanusítás, fenyegetőzés, könyörgések - minden hiábavaló volt. Megpróbálták ügyesen befonni - nem sikerült.

A fejes Menelaus megvetette a lábát s kereken kimondta, hogy nem fog elválni.

Az igazat megvallva, nem volt rajta valami nagyon, mint a másik, az ős-kori Menelaus, hogy visszahódítsa a feleségét, csak azt akarta, hogy Páris ne vehesse feleségül bájos Helénáját.

- Bánom is én! - kiáltott fel Mauserre ur. - Kötekedése nem fogja megcsorbitani boldogságunkat!

Neftzerné vagy - engedelmével, asszonyom - Mauserréné asszony arcképe gyorsan elkészült.

Bocsássa meg, hogy dicsekedem vele: e kép szerencsét hozott nekem.

A Szalonban nagy sikere volt: megrendelést, vagyont, hirnevet, amit csak elértem, mindent neki köszönök.

Hanem azért szívesen bevallom, hogy ebben a diadalszerű sikerben több része volt az eleven minta csodás szépségének, mint az én tehetségemnek.

Mialatt újra meg újra megbámultam e tüneményes szépséget, - persze, csak azért, hogy annál hivebben fejezhessem ki vásznamon, amit benne jellegzetesnek találtam - nagyon megbarátkoztunk, a modell meg én.

Említettem már, hogy Mauserréné asszony szelleme távolról sem volt oly megnyerő, mint a külseje. Közönséges észjárásu asszonykának mondanám, ha ez nem volna udvariatlanság.

Értelme ugar föld volt, melyet talán kellő műveléssel termékenyebbé lehetett volna tenni. Valami sokra azonban aligha vitte volna.

Helyesírásánál szeszélyesebbet sohasem láttam. Olvasni nem olvasott egyebet, mint ifjúsági iratokat és *Krisztus követését*. E könyvek is mindörökre újdonságok maradtak előtte. Ugy tudta elolvasni századikszor akármelyiket, mintha először olvasná.

Tudom, asszonyom, hogy e vallomás rossz színben tünteti fel ön előtt De Mauserrené asszonyt. Kegyed sokkal műveltebb, semhogy szeretni tudná azokat az asszonyokat, akik éppen nem olvasnak.

Mégis, merem mondani, hogyha Mauserrené asszony nem is volt nagyon szellemes, az, aki jobban megismerte, talált benne elég eszességet.

Szive találékonnyá tette. Valami veleszületett finom érzékkel, melyet meglepőnek mondhatnánk, mindig ki tudta találni környezőinek legtitkosabb kívánságait.

Ugy hiszem, ilyenfajta elmével is megelégedhetik akármelyik asszony, különösen, ha mellesleg még szép is, mint a nap.

Őszinteségét csodálni kellett. Ennek az asszonynak a lelke hirből sem ismerte a hamisságot. Képtelen volt a legártatlanabbul színeskedni, vagy bármit is eltitkolni.

Egyenességét szinte gyermekesnek találhatta az ember. Egészen olyannak adta magát, aminő volt s e szokatlan tulajdonsággal éppen nem kérkedett, mert meg volt győződve, hogy ezzel az egész világ így van.

Természetesen, gyakran rászedték. Hanem nekem volt rá okom, hogy ne szeressem azokat az asszonyokat, akiket nem lehet rászedni.

Csak egy hibája volt: kreol lustasága. De ebben azután hihetetlenül sokra vitte.

Elrémiteném, asszonyom, ha leírnám, micsoda kinszenvedésébe került délelőtt fölkelnie. Keleti kényelmessége nem tudta rászánni magát a legcsekélyebb szellemi vagy kézimunkára sem, kivéve talán egy kis himzést, vagy effélét. Pár lépésnyi séta ránézve nagy dolog volt.

Voltakép csak azokat a lustákat lehet kárhóztatni, akik unatkoznak.

Mauserrené sohasem unatkozott. Órákig el tudott ülni a szofa szélén gubbaszkodva, kezében legyezőjével, beszélgetve, vagy hallgatagon (mindegy volt neki), szinte szerelmesen ápolva restségét, mely megengedte, hogy szabadon átadhassa magát gondolatainak. Boldoggá tudta tenni maga a gondolat: hogy él és hogy szeretik.

Egyszer egy lehullott gerletoll lebegett a légben, édesdeden ringatózva a lágy, tavaszi fuvallaton; valami pajkos tündérnek bolondos ötlete támadt s a gerletollat nővé változtatta. Így jött a világra Mauserrené asszony.

A gerletollból megmaradt benne a lágyság, a bársonyosság; mint egykor a szélben, úgy ringatózott most az élet örömein.

Meg kell vallanom, hogy ha szükség volt rá, páratlan jósága mindig legyőzte közömbösségét, kényelemszeretetét.

Ha arra került a sor, hogy valakinek kedveskedjék, vagy valakivel jót tegyen: váratlan erőt tanúsított s nem sajnálta sem a szót, sem a fáradságot.

A szegényekért is sokat tudott tenni, fáradozni.

Magam is láttam, amint Flórenczben napjában kétszer is megmászott néhány emeletet, úgyhogy a lélegzete is elállott belé, csak azért, mert segíteni akart valami arcátlan fickón, aki világtalannak tette magát s szemtelenül kizsákmányolta jóságát. Nem tudtam meggyőzni a szegény asszonyt, hogy az állítólagos vak éppen olyan jól lát, mint ő maga.

A szeretet lázának e rohamaiban, mintha a vezeklés szükségét árulta volna el; mikor koldusait megajándékozta, arca ilyesmit fejezett ki:

- Jó emberek, nekem nem tartoztok hálával; sokat kell tennem, hogy kiengeszteljem az eget.

Ugy hiszem, arcképéből sikerült mindebből legalább valamicskét kifejeznem.

Mauserre ur és neje azt akarták volna, hogy mellettük maradjak; de ez a szíves ajánlat nem nekem való volt.

Mikor elváltam tőlük, megfogadtatták velem, hogy minden évben töltök náluk néhány hetet, vagy hónapot; be is váltottam a szavam.

A következő tavasszal nagy boldogságban találtam őket. Kislányuk született, aki époly szépnek ígérkezett, mint amilyen az édesanyja volt.

Hanem azért a Mauserre ur örömébe némi szomorúság is vegyült; bántotta a gondolat, hogy a törvény nem engedi leányát elismernie.

Még ugyanez év végén Mauserrené asszony himlőbe esett. Kicsi hijja, hogy bele nem halt. Férje pár napig halálos aggodalomban volt miatta.

A szép asszonyt ép üdülőfélben leltem, mikor ismét meglátogattam őket.

A himlő szeliden bánt vele. Még mindig az volt, aki régebben: Európának egyik legszebb asszonya.

Hanem gyönyörű arcának teintje, mely azelőtt színre a liliummal meg a rózsával vetekedett, elvesztette azt a csodaszzerű ragyogást, mely egykor megmagyarázta mindazt az örültséget, amit csak érte elkövettek.

Nem tudom, mily gondolatokat ébresztett Mauserre urban ez a változás. Annyit azonban észrevettem, hogy szeretett volna lelkemben olvasni s kutatólag nézett szemeim mélyébe. Nem talált ott semmit. Tekintetem mindig tartózkodó maradt s nem árulta el gondolatomat.

Egy évvel később már nem ily meglegedetten távoztam Flórencből.

Attól tartottam, hogy Mauserre ur, ki egy idő óta elsavanyodott, kezdi megbánni a vásárt, melyet a sorssal kötött.

Európában nagy események készültek s az ex-diplomata élénk érdeklődéssel kísérte a politikai viszonyok fejlődését.

Éleslátása azonnal felismerte a helyzet nehézségeit. S a következzésekkel előre tisztában volt.

Gáncsolta a francia kormány politikáját s folytonosan azt feszegette, hogy a minisztérium rossz értesítéseket s még rosszabb tanácsokat kap ügyvivőitől.

Más tárgyról nem is lehetett vele beszélni; s ahányszor csak politikára került a szó, mindannyiszor fölhevült.

Sokszor keserű hangon, szinte ingerülten kiáltott fel:

- De hisz én elfelejtem, hogy semmi beleszólásom a dologba! Elfelejtem, hogy már nem vagyok semmi!

Olyan volt, akárcsak valami derék csataló, melyet idejekorán szekér elé fogtak s mely, mikor hallja, hogy valahol messze ágyuk dörögnek, hegyezi a fülét s aztán kirug a taliga mellől, hová kötve van.

Mauserre asszony tán nem is gyanította, miben főtt férjének a feje; a derék ember, ha felesége jelen volt, vigszágot színlelt, amivel sikerült a gyanutlan asszonyt tökéletesen eláztatnia.

A következő nyáron, úgy vettem észre, mintha Mauserre ur kibékült volna sorsával.

Hogy némi szórakozásra tegyen szert, történetírásba fogott: Flórenc politikai történetét akarta megírni.

Egész nap a levéltárakban kutatott. S a munka csakugyan visszaszerezte nyugalját.

Nem merném erősíteni, hogy még mindig szerelmes volt a feleségére; de nem igyekezett elfelejteni, hogy gyermeke anyjához feloldhatatlan kötelék fűzi.

Különben neje a csodálattal határos mély vonzalmat s végtelen bizalmat tanúsított iránta; látnivaló volt, hogy sirig szeretni fogja férjét.

Szóval sohasem láttam két embert, akik tökéletesebben összeházasodtak volna, mint ők, akik sohasem voltak polgármesternél.

Ami nem bizonyítja, hogy a polgármestereknek és mellszalagjaiknak semmi hasznuk a világon.

Akármit beszéljünk, azok, akik feltalálták a házasságot, tudták, hogy mit csinálnak.

X.

Néhány hónappal később Spanyolországban találkoztunk, ahol én a festőművészet istenét, Velasquez-t csodáltam meg újra és újra, azt a festőt, aki leginkább festő volt minden nagy művész között.

Madridban vázoltam *Boabdil*-t, azt a képmet, melyről tán legtöbbet beszéltek s mely az utolsó mór királyt ábrázolja, amint Granadától bucsuzik.

Mikor utoljára voltunk együtt, Mauserre ur elárulta előttem, hogy szeretne visszamenni Franciaországba s letelepedni charmilles-i jószágán, Crémieu közelében.

Csak hogy oly körülmény, melyről eddig semmit sem tudtam, gondolkozóvá tette.

Mauserre urnak első házasságából született leányát D'Arci gróf vette feleségül. Ennek a D'Arci grófnak a kastélya Charmilles-től csak egy közhajtásnyira volt.

- Vöm nagyon derék ember - magyarázta előttem az állapot kényességét De Mauserre ur - de kissé nyakas és sehogysem tudja megbocsátani, amit ballépésemnek nevez. Sokáig azt kívánta, hogy leányom szakítson meg velem minden összeköttetést. Azóta beleegyezett ugyan abba, hogy továbbra is levelezzünk, de csak azzal a föltétellel, hogy leányom egy árva szóval sem említi nőmet leveleiben s úgy tesz, mintha nem is tudna feleségemről. Nagyon nehezemre esnék mellettük lakni, anélkül, hogy láthatnám őket; s nőmet talán még inkább bánatná a dolog. Az ember megszokja a magányosságot, de nem az elszigeteltséget. Ha sikerülne önnek vöm vad erényét megpuhítani és közeledést módolni ki köztünk, feleségem legkedvesebb kívánságát teljesítené s engem igazán nagy hálára kötelezne.

Ezzel a kényes megbizással utaztam.

D'Arci grófnéban nagyon derék, jóra való asszonyt ismertem meg. Első beszélgetésünk alatt meggyőződtem, hogy ügyem már félig megnyert játék.

A grófné sokban hasonlít apjához. Hozzá kell tennem, hogy e lelki rokonságot csak az vehette észre, aki Mauserre urat nyugodt perceiben is látta.

Az ex-diplomata igen okos ember volt, akit azonban regényes hajlamokkal áldott vagy vert meg a sors. Leánya örökölte az okosságát, de nem a regényességét.

Apja szellemének sem fényes, sem veszedelmes tulajdonságai nem voltak meg benne; de észességre, s a látás élességére, biztosságára vetekedhetett Mauserre urral.

Örökké egyforma kedély, higgadt elme, kitünő szív és hideg képzelem - ime, ez D'Arci grófné.

Bár nagyon nyílteszű asszony volt, minduntalan meglepő dolgokat kellett tapasztalnia, mint-hogy bizony gyakran esik meg az életben olyasmi is, amin nem lehet sokat okoskodni.

A szerelmi kalandokat sehogy se tudta megérteni. Mindegyik egy-egy talány volt ránézve.

Ha valami efféle történt, így csodálkozott:

- De hát csakugyan lehetséges volna? Ugyan hogy juthattak odáig? Vajjon mit gondolhattak? Elvesztették a fejüket?

Nem engedte meg, hogy az ember el is veszítheti a fejét; de olyan jó szíve volt, hogy megbocsátott a bűnösöknek, anélkül, hogy megértette volna vétküket.

Apja viselkedését sem tudta magának megmagyarázni. Hanem azért csakugy szerette azután is ezt a tékozló atyát, mint előbb, és szívesen felkiáltott volna az Evangéliummal:

- Adjátok vissza neki a régi ruháit!

Csakhogy Arciban nem ő volt az ur. Mikor nőül ment a grófhoz, neki ajándékozta az akaratát. Mindenben férjéhez alkalmazkodott: D'Arci ur óhajta parancs volt előtte.

S azért engem is a grófhoz utasított.

D'Arci ur eleinte meglehetősen rosszul fogadott.

Finom eszü, de nehézkes modoru ember volt, dörögő és hirtelenszavu, kinek átható, szinte maró józansága nem kegyelmezett senkinek, semminek. Megszokta, hogy mindig nevén nevezze a gyermeket s egész életét zsörtölődve élte át, hanem azért a legjobb ember volt a világon.

- Apósom - szólt hozzám, mikor előadtam, amiért jöttem - a leghóbortosabb, legképtelenebb ember a föld kerekén. Nem akarom, hogy feleségem megint érintkezzék ezzel a beszámíthatatlan urral, aki neki ép oly rossz tanácsokat adna, mint amily rosszakat adott - magamagának.

- Rosszul ismeri Mauserre urat - feleltem. - Azért, hogy *egy bolondságot* elkövettünk, még nem vagyunk bolondok. Az okosság csak abban áll, hogy ne kövessünk el *többet*. És aztán, ne felejtse el uram, ha valamely vasuti pályán olyan vonatkisiklás történt, mely nagy szerencsétlenséggel járt: jó sokáig biztonságban utazhatunk az illető vonalrészén.

D'Arci ur csakugyan akaratos legény volt és sok fáradságomba került, míg le tudtam venni a lábáról. De véletlenül úgy eltaláltam érzékeny oldalát s aztán meg annyi melegséggel beszéltem Mauserrené asszonyról, hogy végre megszeliült.

Kicsikartam tőle azt az ígéretet, hogy mihelyt Mauserre ur Charmillesba érkezik, meg fogja látogatni. Hogy mi lesz azután: majd elvállik.

Nekem nem kellett több. Bizonyos voltam benne, hogy Mauserrené és D'Arciné első találkozásuk alkalmával megszeretik egymást. Egyenes lelkük úgy összeillett, hogy megismerkedésükből csak kölcsönös becsülés fejlődhetett.

Követségem sikerét siettem közölni Mauserre urral. Nem ő maga, hanem felesége válaszolt, irván, hogy szíveségemet nem tudja eléggé megköszönni.

XI.

Arciból Beauneba rohantam.

Apám hívott, siessek hozzá, mert érzi, hogy nemsokára vége.

Hosszabb idő óta szivbajban szenvedett s betegsége most hirtelen aggasztó gyorsasággal kezdett fejlődni.

Nagy örömet szereztem szegény öregemnek.

Már nem szamarazott össze.

- Tony, - szólt, ahogy megcsókolt - nem kérdezem tőled, van-e tehetséged, vagy mi? Nem értek én az effélékhez. Hanem, kérlek, beszélj valamit anyagi helyzetedről. Hogy állasz? Van-e elég jövedelmed?

Felvilágosítással nagyon meg volt elégedve s beismerte, hogy először életemben nekem volt igazam.

Ha ő meg volt elégedve én velem, én nem voltam ő vele. Ereje szemlátomást fogyott.

Pár nap múlva nem birt felkelni. Melle minduntalan elszorult s kiállhatatlan fájdalmak gyötörték.

Két hétig nem mozdultam ágya mellől.

Eszméletét egy percre sem vesztette el. Már nem pirongatott, szinte gyöngéden bánt velem. Kezében tartva kezemet, tanácsokat adott, melyek éleselméjűségét, szerény sorsához viszonyítva, feltűnőnek találtam.

Szerette ismételgetni, hogy hajlamainknál nincsenek nagyobb ellenségeink, hogy semmit se tudunk, ha nem tudunk magunkon uralkodni, hogy könnyű szerezni, de nehéz megtartani, amit könnyen szereztünk, hogy fegyelmeznünk kell akaratunkat, ha tartós hódításokra és állandó szerencsére áhítózunk.

Egy éjjel, mikor ép erről a tárgyról beszélgettünk, a szomszédban megszólalt a kakas.

- Tony, - szólt apám -, én mindig szerettem a kakaskukorékolást. Jelenti, hogy feljő a nap és tovaüzi az éj árnyékait. A kakasszó hasonlít a harckialtáshoz, emlékeztet, hogy életünket küzdéssel kell töltenünk, küzdéssel mimagunk ellen. Tony, ahányszor majd kakasszót hallasz, emlékezzél rá, hogy ez volt az egyetlen zene, melyet apád szeretett.

A következő éjjel ugyanabban az órában, a kakas érces hangot hallatott.

Szegény apám fel akarta emelni a fejét, intett ujjával s mosolyogni igyekezett... Meghalt.

Asszonyom! Azóta, valahányszor csak kakasszót hallottam, mindig eszembe jutott haldokló apám és utolsó tanácsa. Amint látni fogja, ez az emlékezés javamra vált.

Mindent, amink volt, csak akkor becsülünk meg igazán, ha már elvesztettük.

Néhány napig teljesen átadtam magamat nagy és mély bánatomnak. Aztán elintéztem ügyesbajos dolgaimat. E kicsinységekkel való foglalkozás most kétszeresen kiállhatatlannak, szinte tűrhetetlennek tűnt fel előttem.

Két hét múltán visszatértem Párisba, ahol vagy három megkezdett kép várakozott réám.

Tele voltam Velasquez-zel; dolgoznom kellett. Különben is, meg akartam csalni magamat; tudtam, hogy a munka majd csak elszórakoztat s enyhíteni fogja a szomorúságot, mely rám nehezedett.

Egész télen át szakadatlanul dolgoztam; tavaszra teljesen kimerültem.

Áprilisban Mauserre urtól kaptam levelet, melyben értesített, hogy vejét és leányát viszontlátta.

A kibékülés oly tökéletes volt, hogy D'Arci ur, aki kastélyát javíttatta, elfogadta Mauserre ur meghívását s nejével együtt az egész nyárra Charmillesba igérkezett.

Mikor maecenásom irt, már mindnyájan együtt voltak.

«Csak ön hiányzik erről az ünnepről», - írta Mauserre ur - «jöjjön minél hamarább. Dolgozzék nálunk *Boabdil*-on s ha lehet: D'Arciné asszony arcképén.»

Föltettem magamban, hogy pár nap mulva utnak indulok. De hogy kissé felocsudjam fáradtságomból, lassan és kerülő uton utaztam. Nagy vargabetűt csináltam s Kölnön át a Rajnaparra, majd Svájcba mentem.

Bizonyára a leghosszabb utat választottam. De áldom ezt az ötletemet, mert neki köszönhetem, asszonyom, hogy Bonnban önnel megismerkedhettem s egy örökké kedves emlékü napot tölthettem azon a bájos terrazon, hol ön e sorokat olvasni fogja.

XII.

Mainzban Mauserre ur levelét találtam, mely így hangzott:

„Kedves Barátom!

Minthogy jónak látta a leghosszabb utat választani, megbüntetem azzal, hogy - ha véletlenül Genfbe megy - egy kis megbízással terhelem. Ha teheti, legyen szives, tegye meg.

Az én kedves kis leányom: Lulu, aki, mint tudja, nemsokára már öt éves lesz, napról-napra makacsabb, akaratosabb.

Nagy szüksége volna nevelőnőre.

Természetesen szeretném, ha ez a nevelőnő nagyon becsületes, nagyon művelt, nagyon okos, egyszersmind szelid és határozott, szóval a tökéletesség volna.

Ugy gondoltam, hogy ilyen csodára könnyebben akadok protestáns országban, mint bárhol másutt.

Svájc jutott eszembe s azért írtam egy genfi lelkésznek, akivel Rómában ismerkedtem meg, hogy nézzon körül, s ha talál valakit, értesítsen.

Nagy meglepetésemre mind e mai napig nem kaptam választ.

A papot Holdenis Benedeknek hívják.

Kérem, keresse föl és vonja kérdőre hallgatásáért.

Várva várja

igaz barátja
Mauserre.”

Szivem nem dobogott sebesebben, mikor ismét Genf utcáit tapostam. Alig emlékeztem már rá, hogy volt valaha egy Meta... Hat év nagyon megváltoztatja az embert.

A véletlen megbüntetett feledékenységemért. Nem messze az állomástól Holdenis urral találkoztam.

Gyűrött kalapja és kopott ruhája arra vallottak, hogy nem igen éli világát. Olyan keserves és kényszeredett arca volt, mint valami kikopasztott játékosnak.

Üdvözöltem, de úgy köszönt vissza, mintha nem ismert volna meg.

Örültem, hogy megbízásomnak ily hamarosan eleget tehetek, s azért siettem elfogni a tiszteletreméltó urat.

A lelkipásztor, akinek kétszer irtak, s aki nem válaszolt, zavarodottan mentegetőzött. Elmondta, hogy bármennyire szeretne volna lekötelezni a derék, szeretetreméltó házaspárt, s bármily jelentékeny volt is az ígért fizetés összege, legnagyobb sajnálatára senkit sem talált, akit Mauserre urhoz elküldhetett volna.

- Kegyed bizonyára ki is találta az okát, hogy miért nem küldhettem - szólt, sandán nézve reám.

- Ön ismeri Mauserre urat és Mauserrené asszonyt. Vallja meg, hogy hosszú lelkipásztorodása alatt kevés ily tiszteletreméltó s egyetértő házaspárra akadt.

- Ép ez a bökkenő - válaszolt félig komolyan, félig mosolyogva. - Nem tudom rászánni magamat, hogy elküldjek egy becsületes fiatal leányt olyan emberekhez, akik hűségesebben szeretik egymást, mintha házasok volnának. Vannak erények, amelyek példája veszedelmes lehet tapasztalatlan, ifju lényekre nézve.

Mindamellett biztosított, hogy ha valami jó alkalom kínálkozik, nem fogja elszalasztani.

Hanem láttam az arcán, hogy ő ugyan nem fogja keresni a jó alkalmat.

Elváltunk. Alig mentem pár lépésnyire: s kivel kellett találkoznom?

A legunatkozóbb Harris-szal minden Harrisok közül, aki, minthogy mindeddig nem tudott fölfedezni olyan helyet, ahol mulatnak, s emiatt napról napra halasztgatta az elutazást - hat év óta meg se moccant genfi szállójából.

Ásítózva ölelt meg és ásítózva kívánt szerencsét ahhoz, amit szédítő sikereimnek nevezett!

- Gyógyíthatatlan unalmam megkivánja, - szólt - hogy legalább is két üveg pezsgőt igyunk diadalaid tiszteletére.

Bementünk a legközelebbi kávéházba.

Meghallgattam a toasztjait s elmondtam neki: honnan jövök, hová megyek, és hogy most éppen: nevelőnőt keresek.

- Mi lesz a fizetés? - kérdezte.

- Négyezer frank. Negyedévenként fizetik. Később talán több is. Tán kedved volna felcsapni?

- Nem, - szólt hidegvérrel. - De talán ajánlhatok valakit.

- Tudom, Harris, hogy értesz mindenhez a világon és hogy nevelőnők kiszemelésére különösen illetékes vagy.

Aztán másról beszéltünk.

Mikor elbucsuztam tőle, így szólt hozzám:

- Nem kérdezted tőlem, hogy mi ujság az Egérkéről. És igazad volt. A szegény leány meghalt bánatában, hogy elhagyta, hitszegő! Lehet különben, hogy a sok költemény dugult meg benne. Vagy tán a *Thulési király* szavalásába halt bele. Vagy mit tudom én, tán halszállkát nyelt el. Ki tudja, hogy mibe halnak bele az asszonyok?

- Csak félig tréfálsz? Vagy tréfa az egész? - kérdeztem megindultan.

- Én sohasem tréfálok - felelte. - Ami a vén rókát illeti, szennyes ruhában jár, hogy elérzékenyítse a hitelezőit. Pedig meg vagyok győződve, hogy egy idő óta szép számu tallért dugott el a harisnyaszárba.

Kezet fogtunk, nagyot ásitott és sarkon fordult.

Harmadnap már Charmillesban voltam, ahol csupa derült, megelégedett arcot találtam.

Még D'Arci ur sem dörögött többé. Meglátzott rajta, hogy apósa, akit eddig alig ismert, s talán egész másformának képzelt, finom modorával meg szelleme előkelőségével teljesen megnyerte.

- Ön barátnak megbecsülhetetlen! - szólt hozzám Mauserrené asszony, mikor egyedül maradtunk. - Nem tudtam magamnak megbocsátani, hogy férjem összezőrdült miattam gyermekeivel. Ön megnyugtatta lelkiismeretemet.

Hogy kifejezze háláját, szép kastélyának legszebb lakosztályában szállásolt el.

Szobáim berendezése a leggyöngédebb figyelemre vallott. Nagyuri kényelemem, pompás kiállításom, szóval mindenem volt, amit csak elkényeztetett uri mivoltom megkívánt.

Mauserre ur sem feledkezett meg rólam.

A kert végében ócska torony állott, melyet nemrég kitataroztak. Ennek a régi épületnek első emeletén Maecenásom kedves kis műteremmel lepott meg.

A falakat szőnyegek, fegyverek, faragványok borították. Atelieremben megtaláltam mindazt, ami művész szemeknek kellemes. Láthatja, asszonyom, gyöngyéletem volt Charmillesban.

Néha azonban megzavart az a gonosz kis manó, ki a házban fékezetlenül garázdálkodott.

Mert meg kell vallanom, asszonyom, Lulu kisasszony valóságos ördög volt.

Ez a gyönyörű arcú gyermek, akinek a szeme feketébb volt, mint a szén zománca, néha, mikor rájött, úgy rakoncátlankodott, mint egy megvadult csikó.

Ha rájött a bolond órája, elkezdett zsarnokoskodni, dühöngeni, tombolni, s kész volt a fejünkhöz vágni mindent, ami csak a keze ügyébe akadt.

Gyalázatosan elkényeztették.

Mauserrené sokszor megkísérlette lelkére beszélni. Néha meg is fenyegette, de mikor arra került volna a sor, hogy az eleven ördögöt kisé megfenyítse, mindig ellágyult.

Azt mondta neki:

- Lulu, ha még egy ablakot kitörsz az üvegházban, megkérem a kisasszonyt, hogy fektessen le.

Lulu kitört három ablakot és nem fektették le.

Ha úgy akarták büntetni, hogy elvették a játékszerét, dühében üvöltözött s aztán ájulást színelte, amivel a szegény asszonyt mindig sikerült felültetnie.

D'Arci grófné sokkal józanabb hölgy volt, semhogy helybenhagyta volna ezt a tulságos gyöngeséget; de éppen a józansága meg a tapintata törvénné tették előtte, hogy sohase avatkozzék mások dolgaiba.

Asszonyom, ha valaha gyermekeim lesznek, aligha fogok nekik vesszőt ígérni; de ha rá fognak szolgálni, Istenemre, meg fogják kapni. Ígérni és meg nem adni nem sokat ér.

XIII.

Mauserre ur, aki belátta, hogy Lulu nevelése nagyon hézagos, bosszankodott, hogy Genfből rossz ujságot kellett hoznom.

Már maga akart Párisba menni, hogy nevelőnőt keressen, midőn Harristól a következő levelet kaptam:

„Kedves Barátom!
Nagy férfiu!

A bizalom, mellyel megtiszteltél, nagyon hizelgett szerénységemnek.

Érdeklődtem a dolog iránt, és azt hiszem, hogy sikerült elcsipnem a madarat.

Nagyon kedves és tehetséges leány, akit jó lelkiismerettel ajánlhatsz.

Minthogy pedig ön, kiváló férfiu, szabad kezét engedett, én határozottan a Mauserre ur nevében beszéltem; az alku meg van kötve.

Pártfogoltam holnap, a délutáni vonattal indul; kérje meg, kedves Rembrandt, barátait, hogy küldjenek a kisasszony elébe kocsit, még pedig Ambérieube, ahová esti hat órakor fog megérkezni.

Hálálkodás fölösleges.

Tudja, hogy mindenben rendelkezésre állok.

Your old Harris.”

Ez a váratlan levél nagy zavarba ejtett.

Egy unatkozó amerikai mindenre képes; tartottam tőle, hogy Harris állítólagos nevelőnöje valami jófajta leány, akinek elcsavarta a fejét, vagy talán ő maga, mert az az ember volt, aki képes feláldozni bajuszát, csakhogy lóvá tehesse, ha jó kedve úgy kívánta, az édes testvérét is.

Kezdtam sajnálni, hogy Mauserrené asszonyt nem világosítottam fel mindjárt eleinte: miben áll a dolog; féltem, hogy a Harris tréfájában valami sértő szándékot fog látni.

Szerencsétlenségemre a levél csak délfelé érkezett. Az ismeretlennek pár óra mulva el kellett indulnia. A csinyt lehetetlen volt megakadályozni.

Kénytelen voltam mindent elmondani Mauserre urnak. Elég vigan fogadta a dolgot.

- Ha barátja - szólt - mulatni akar rovásunkra, ám rajta. Ha valami kalandos hölgyet küld a nyakunkra, tudni fogjuk a módját, hogyan kell fogadni.

- De hátha becsületes leány?! - sietett közbeszólni Mauserrené asszony. - Igyekezzünk hamarosan kiismerni. Mert ha derék leány, csak nem bánthatjuk meg illetlen kérdésekkel és gyanakodó pillantásokkal?!

- Óh, kedvesem, hát bántott ön valaha valakit egész életében? Hisz ön magában az ördögben is találna némi jót, különösen, ha az ördög elég óvatos volna és rongyos ruhában jelenne meg. Fogadni merek, hogy a hölgyet, akit várunk, akár jóféle, akár tisztességes leány, meg fogja csókolni, még mielőtt a nevét megkérdezné. Hanem hiszek a gyermekek ösztönében. Lulu kisasszonytól fogjuk megtudni: kivel van dolgunk. Én a leányomhoz fogok igazodni.

Azután tréfálózni kezdtünk a titokzatos ismeretlen.

D’Arci ur, aki ügyesen rajzolt, az előtte fekvő papírra torzképet kanyarított, mely az idegen hölgy bevonulását ábrázolta. Pajzán Colombine-alak lejt a szalon közepére és karjaiba ragadja

Lulut. Mauserrené asszony szája előtt pedig kis karikában ez a rövid felirat látható: „Határozottan van benne valami jó.”

A kocsi három órakor indult el Ambérieube. Visszatérését estére vártuk.

A szalonban gyültünk össze, hogy a bevonulás alkalmával mindnyájan együtt legyünk.

Szél fujt, vihar közelgett.

A távolból mennydörgés hallatszott s ugyanebben a pillanatban hangzott fel az udvar kövezetén a lovak dobogása és a kocsizörgés is.

Az ajtó kinyílt s az ismeretlen sarkig érő sötét köpönyegben lépett be.

A köpönyeg gallérja fel volt hajtva s így az idegen hölgy arcából édeskeveset láthattunk.

Bizonytalan léptekkel közeledett s a csuklyát, mely arcát majdnem teljesen elburkolta, leoldotta.

Nagy meglepetésemre ismerős arcot pillantottam meg: két szemet, melyek kevés hiján kétezer talléromba kerültek.

Ha mi férfiak mindig jóhiszeműek volnánk, bevallanók, hogy minden e fajta találkozás alkalmával első gondunk: számot vetni hiuságunkkal.

Én szóba állottam az enyémmel.

Azt felelte: nincs okom pirulni amiatt, hogy az ábrándok korában bele tudtam szeretni abba a lányba, aki itt áll előttem.

Kissé megváltozott; nem volt már gyerekleány; formásabb lett, kifejlődött.

Arcát nem találtam olyan teltnék, mint amilyen régente volt s ez a változás is csak javára vált.

Ugy tetszett, mintha tekintetében több mélységet s valami szelid melankóliát láttam volna.

Bizonyára sok szomorúságot ért meg az elmúlt hat év alatt, és e szomorúságokból sokat megőrzött szemei mélyén.

Nem ismert meg.

Árnyékban ültem s arcomat kissé eltakarta nyitott rajzkönyvem, melybe nem tudom, mit karcolgattam.

Meta pedig láthatólag zavarban volt. Akár a vihar tette idegessé, akár az hozta ki sodrából, hogy idegen szemek vizsgálják, de annyi bizonyos, hogy úgy reszketett, mint a nyárfa-levél.

Fölkeltem, hogy eloszlassam zavarát, de Mauserrené asszony, aki hamar el szokott lágyulni, elémbe került.

Barátságosan közeledett Metához s mintha igazolni akarná férje jóslatát, így szólalt meg saját-ságos, vontatott hangján:

- Isten hozta, kisasszony. Mindnyájan reméljük, hogy házunkat magáénak fogja tekinteni.

S aztán átkarolva a leányt derekánál, az ebédlőbe akarta vinni, bár Meta váltig bizonygatta, hogy cseppet sem éhes.

- Amig étvágya megjön, talán lesz szives itt foglalni helyet - szólt, mikor látta, hogy Meta csakugyan nem akar enni. - Hadd mutassam be önnek a kis leányomat, akinek igen nagy szüksége lesz az ön türelmére és elnézésére.

Lulu éppen a leggyalázatosabb hangulatban volt.

Megkötötte magát, hogy ő bizony így meg úgy fennmarad és megvárja, míg a nevelő nő megérkezik.

Később aztán alig tudta az álmot leküzdeni. Folyton bóbiskolt. Kegyed is tudja, asszonyom, milyen kedvesek tudnak lenni az álmos gyermekek!

Ahogy az idegen lányt meglátta, visszahúzódott a terem másik végébe. Kezeit hátul összekulcsolva, oda támaszkodott a falhoz s olyan arccal nézett Metára, mintha azt akarta volna mondani:

- Ahá! Itt az ellenség!

Anyja hiába szólított, meg se moccant.

Holdenis kisasszony feléje fordult s karjait ki tárva így szólt:

- Fél tőlem? Hát olyan rettenetesnek látszom?

Lulu a fal felé fordult.

Meta levette köpenyét, keztyűit, kinyitotta a zongorát s elkezdte játszani Mozart egyik szonátáját.

Csak két nőt ismertem, akik tökéletesen megértették Mozartot; az egyik Meta volt. Zenei érzékét és képzettségét igazán csak bámulni lehetett.

Játékának varázsa megtette hatását Lulura is.

Lassankint oda somfordált a zongorához s mikor a nevelő nő abbahagyta a játékot, szemrehányó hangon szólalt meg:

- Zongorázzál még.

- Nem, fáradt vagyok.

- Holnap megint fogsz játszani?

- Igen, ha Lulu jó lesz - válaszolt Meta.

S aztán, helyet foglalva az egyik karosszékből, úgy tett, mintha már nem is törődne a gyermekkel, akit ez a közömbösség bosszantani kezdett.

- Tudom, hogy a nevelő nőm vagy, - szólt begyesen - tán azt hiszed, hogy neked majd engedelmeskedni fogok?

- Majd meglátjuk.

- Tán azt hiszed, hogy meg is foglak csókolni?

- Bizony már különösebb dolog is történt a világon.

Ez a hidegség elevenén találta Lulut.

Hirtelen a leány mellett termett s ráncigálni kezdte Meta ruháját.

Meta ismét a gyermek felé fordult; elébe terjesztette karjait s Lulu, valami rejtelmes vonzódásnak engedve, nevelő nője ölébe kapaszkodott.

- Mi van itt, az arcod bal felén?

- Anyajegy. Ugy is hívják, hogy: szépség-jegy.

- Hanem azért te nem vagy olyan szép, mint a mama - válaszolt Lulu. - De jó képed van.

Három perc múlva, ökleit összeszorítva, aludt, mint a bunda. Meta mosolyogva nézett rá.

Csinos csoportozat volt. Még ma is megvan a vázlat, melyet akkor e kedves képről papírra vettem.

Meta fölvette a gyermeket s ágyába akarta vinni.

Mauserrené asszony, gyöngéd kiméletből, szabadkozott, hogy ez a bonnera tartozik.

- Engedje meg, asszonyom - szólt Meta legeslegszelidebb hangján. - Vetköztetés közben fölkeltenék; jobb, ha én is ott leszek.

Megindult terhével, Mauserrené asszony követte.

Mikor a szép asszony mellettem haladt el, azt sugta a fülembe:

- Nagyon, nagyon kedves. Irja meg barátjának, hogy hálásak vagyunk iránta, amiért ilyen kincset küldött.

Rövid idő múlva levéllel tért vissza, melyet Holdenis kisasszony hazulról hozott.

A levél Mauserre urnak szólt, szóról-szóra ekkép:

„Igen tisztelt uram!

A balszerencse s különösen az a körülmény, hogy számos tagból álló családomat eltartani már-már alig birom, kényszeritenek, hogy megváljak attól, aki nekem legkedvesebb az egész világon.

Az Isten kegyetlen megpróbáltatást mért reám.

Sohasem hittem, hogy valaha szegény Metám kénytelen lesz maga keresni meg a kenyerét; szebb jövőt óhajtottam volna osztályrészüln.

Engedje meg az atyai szívnék, hogy ezt a szegény, kedves gyermeket melegen ajánlhassa jóakarataiba, s fenkölt érzésű hitvesének nagylelkű figyelmébe.

Bizonyos vagyok benne, hogy úgy igen tisztelt uram, mint előkelő szívű hitvese méltányolni fogják gyermekem jellemének nemességét s az érzelmeknek amaz emelkedettségét, melyeket szegény leányom szívében kifejleszteni, ápolni - eddigelé legkedvesebb gondom és kötelességem vala.

Nemcsak német nyelvre fogja oktatni szeretetreméltó kis leányukat, meg fogja tanítani arra is, hogy mindig fölfelé tekintsen és e föld összes javainál többre becsülje azt a mindenek felett való ideált, mely a szív tápláléka és a lélek kenyere.

Fogadja, igen tisztelt uram, kiváló tisztelete nyilvánítását

legalázatosabb szolgájának
Holdenis Benedeknek.”

Mauserre ur kezembe adta a levelet s megjegyezve körmével e három szót: „*fenkölt érzésű hitvesének*”, ezt sugta a fülembe:

- Kellemtlen felvilágosítással tartozunk a leánynak. Barátja megmenthetett volna attól, hogy magunk s ily későn adjuk tudtára a dolgot.

- Nem magyarázhatta meg, - feleltem - maga sem tudta.

Odaadtam a levelet D’Arci grófnak, aki arcát fintorgatta:

- Német, Metának hívják - szólt - s imádja az ideált. Ments meg uram minket.

Aztán Mauserrené asszonyhoz fordult.

- Asszonyom, kegyed kellemetlenséget szerzett a kisasszonynak, mikor vacsorát kínált neki. Tán azt képzeled, hogy Meta urhölgy eszik és iszik? Higyje el, az evés-ivás csak francia szokás.

- Ismétlem, - válaszolt Mauserrené asszony - hogy nagyon kedves leány; én már is szivemből szeretem.

- Nekem az tetszik benne, - szólt közbe D'Arciné asszony - hogy nem kacér. Másnak gondja lett volna rá, hogy a *water-proof*-ját künn hagyja az előszobában.

- Ha az én véleményemet is meghallgatják, - szólt Mauserre ur - megvallom, elvettük a dolgot a röpke, szép Colombine-nal. Legalább, ami engem illet, nagyot csalódtam. A kedves Meta engem arra a művésznőre emlékeztet, kinek szép szeme és szép teint-je állítólag csak arra valók voltak, hogy csunyaságát világítsák meg.

- Bizonyos benne, hogy csunya? - vágta közbe. - Az első tekintet gyakran csal. Ismertem embereket, akik, mikor Rómába érkeztek, visszataszítónak találták az örök várost; hanem nyolc hónap múlva még mindig ott voltak s ott maradtak örökre.

- Annyi bizonyos, - szólt D'Arci ur ingerkedve - hogy mi még csak a külső városrészeket láttuk. Önt tán már bebocsátották a Colossumba is?

- Ne faragjon rossz élceket, - felelt Mauserrené asszony, legyezőjével D'Arci ur szájára ütve - mert különben megkérjük Holdenis kisasszonyt, hogy tanítsa meg önt egy kis idealizmusra.

- Vőmnek igaza van - szólt Mauserre ur. - Nekem is úgy tetszik, hogy Tony tulságos sokat tud a nevelő bájairól. Tony, nem volna szives megmagyarázni, miben áll a Harris ur tréfája?

- Abban, - válaszoltam - hogy tudtomon kívül szolgálatot tétetett velem valakinek, akire legelőször magamnak kellett volna gondolnom. Holdenis ur, mikor egyszer megszorult, pénzt kölcsönzött tőlem; s leánya eladta a karperecét, hogy megtéríthesse apja adósságát. Ez a szép cselekedet megérdemelt némi kárpótlást.

- S azért ön, amikor meggazdagodott, tíz karperecet adott neki vissza, ugye?

- Óh, nem! Jó, ha a lányok megtanulják kifizetni apjuk adósságát.

- Meg vagyok nyugtatva - szólt Mauserre ur nevetve. - Ez már csakugyan nem a szerelmes hangja volt.

- Szegény kis lány! - érzékenykedett Mauserrené asszony. - Mily tiszta, ártatlan a tekintete! Meglátni az arcán, hogy szép, nemes lelke van. Az imént magára hagytam, hogy megkeressem a bonnet, aki késett; mikor visszamentem, az alvó Lulu mellett, a padlón térdepelt. Igazán megindító áhitattal imádkozott. Ahogy észrevett, fülig pirult, mintha valami rossz cselekedeten kaptam volna rajta... De most jut eszembe, hisz a leány protestáns! Milyen vallásra fogja Lulut tanítani?

- Nem bánom én, ha a mohamedánok vagy a buddhisták vallására is, csak benne legyen a katekizmusában, hogy tilos az üvegházak ablakait kitörni s a tányérokat az embereknek a fejéhez vágni. Ha e két tétel benne van, vallása az enyim is, s akkor éljen Buddha!

Aztán mindenki aludni ment.

Hogy szobáimba jussak, végig kellett haladnom a folyosón, melyre a *nursery* nyilott.

Az ajtó nem volt egészen betéve.

Nem állhattam meg, hogy ne lódítsak rajta egyet, s az ajtónyíláson át láttam, hogy Meta podgyászát üritgeti ki s pipere tárgyait rakosgatja a szekrényére.

Néhány pillanatig észrevétlenül nézegettem; egyszerre arra az oldalra fordult, ahol állottam.

- Nos hát - szólaltam meg németül - rám ismert-e már?

Visszahőkölt és franciául kiáltott fel:

- Ön itt van!

- Hát nem mondták meg önnek, hogy én a családhoz tartozom?

- Ha Harris ur véletlenül emliti, valószínű, hogy nem jöttem volna el.

S aztán így folytatta:

- Nagyon szerencsétlenné tenne a gondolat, hogy e házban, ahol oly jól fogadtak, ellenséggel kellett találkoznom.

- Ellenséggel? Ugyan mért volnék én önnek ellensége? Mi címen? Ugy leszek önnel, ahogy akarja; rendelkezék velem. Akarja, hogy mindenre emlékezzem? Akarja, hogy mindent elfelejtsek?

- Én nem akarok semmit, nem óhajtok semmit - válaszolt keserűen, elszomorodva. - Szerencsémre ehelyütt nemes feladat vár reám, s kérem Istent, gyámolítson, hogy sikerrel teljesíthessem a hivatásomat.

És Lulu ágyacskájára mutatott.

- Ebben a szobában - folytatta gyöngén mosolyogva - nagyon mindegy lesz: felejt-e ön, vagy emlékezik?

És lassan, folyton a szemembe nézve, becsukta az ajtót orrom előtt.

Késő este ilyenformát irtam Harrisnak:

„Kedves barátom!

Látom, mindenáron be akarod bizonyítani, hogy a hegyek előbb-utóbb találkoznak.

Légy nyugodt, nem fognak összeverekedni.”

Ez éjjel a kastélyt őriző kutyák pokoli lármát csaptak, mely csak reggel felé szűnt meg.

Másnap, a reggelinél, Mauserrené asszony, akit nem hagyott nyugodni az örökös ugatás, egymás után kérdezgetett mindnyájunkat, mi lelhet a derék állatokat?

Helyettünk az egyik szolga felelt meg azzal, hogy a szomszédban cigányok ütöttek tanyát.

Az ujság hallatára Mauserrené asszony megkérte Metát, hogy pár napig különösen vigyázzon Lulura s ne vigye le a parkba.

Asszonyom! Az élet sokkal könnyebb volna, hogyha mindent, ami előttünk kedves, csak a napsütötte arcoktól és az országut csavargóitól kellene féltünk.

XIV.

Ha valaha Crémieu mellett viszi el útja, ajánlom, asszonyom, állapotdjék meg kissé ezen a kedves helyen.

Művész szemében Crémieu vidéke a képzelhető legbájosabb tájék, melynek nincs párja a Rhône völgyében.

Az ember azt képzei, hogy Olaszországban van, oly klasszikus fönséget lát a tájkép vonalaiban, oly melegszinű a talaj, oly szőkék és aranyos fényűek a sziklák, melyek szinte felkiált-hatnának Szulamittal: „a nap izzó csókkal árasztott el...”

Mig én a vidéket csodáltam és csavarogtam be egész nap, Holdenis Meta lassankint meghódította Charmilles minden lakóját.

Lulu, akin eddig se jó szó, se bölcs oktatás nem fogott, pár nap alatt megadta magát.

Meta csak azt kötötte ki, hogy senki se avatkozzék dolgába, ne engedjék meg a gyermeknek, amit ő megtiltott, és ha büntetésre kerül a sor, ne akadályozza meg a vezeklést a felsőbb hatalmak korai kegyelme.

Mauserrené asszonyt csak nagynehezen tudták rávenni, hogy ebbe a föltételbe beleegyezzék; de végre is engedett férje óhajításának.

Az első vétségre, melyet Lulu elkövetett, Meta kérlelhetetlenül kiszabta az ítéletet, hogy jó darabig szakadatlanul a szobát kell őriznie, s aztán bezárkózott a gyermekkel az egyik jókora terembe, ahol semmi eltörni, szétzúzni való nem volt. Munkát vett a kezébe s az ablakmélyedésben varrogatni kezdett, rá se hederítve Lulura, aki szokása szerint dühöngött, orditozott. Hagyta, hadd tombolja ki magát kedvére. A gyermek nem is kimélte a torkát; üvöltött, jajongott, bögött, felborította a székeket, toporzékol, s verte magát a földhöz. Három óráig oly pokoli lármát csapott, hogy az ember boszorkányok-szombatjában képzelhette magát s a mennydörgést nem hallotta volna meg. Metát sem a jajveszékelés nem indította meg, sem a vad bömbölés nem bosszantotta; hideg vérrel, nyugodtan varrt tovább, mindaddig, míg a gyermek tüdejét kiorditozva s végkép kimerülve el nem aludt.

Két vagy három hasonló kísérlet után Lulu belátta, hogy megtalálta mesterét.

S mivel úgy vette észre, mintha a szigorú nevelőnő egyébként szeretettel viselkednék iránta, gondolkozóba esett, hogy tán nem is kívánnak tőle mást, csak ami szükséges, aminek meg kell lennie; utoljára is rájött, hogy a legokosabb lesz, ha jó képpel engedelmeskedik a parancs-nak.

A gyermeknek természetében van, hogy megbecsüli azt, aki hajlíthatatlannak mutatkozik előtte. Az ellentmondást nem tűrő nyugalomnak nagy varázsa van rá.

Lulu, akiben minden bolondsága mellett sok jó hajlam volt, lassankint úgy megszerette Metát, hogy nemsokára meg sem tudott nélküle lenni, s akárhányszor, mikor választania lehetett, lemondott a játékról s oda furakodva Metához, ájtatosan hallgatta a leckét.

Az ügyes nevelőnő fel tudta kelteni érdeklődését, mert oktatásait oly kellemes, tetszetős alakban adta elő, mely Lulunak nagyon inyére volt.

Szóval, a kis leány modorában oly gyors változás állott be, hogy az egész ház nem győzött eléggé bámulni rajta.

Mikor nagy elvétele megint makacskodni kezdett, elég volt Metának egy tekintete, hogy megemberelje magát.

- Hisz ez valóságos csoda! - szólt Mauserre ur meglepetésében.

Szelidséggel egyesült határozottság és hidegvér, következetesség és hosszú türelem mindig csodákat fognak művelni; de meg kell adni, asszonyom, hogy e tulajdonságok vajmi ritkák.

Metának temérdek dolga volt, hanem azért mindenre ráért, s úgy tudott viselkedni, mintha alig volna elfoglaltsága.

Lulu nevelése is jókora fáradtsággal járt; és nemsokára a gazdasszony szerepe is Meta vállaira nehezedett.

Mauserrené asszonynak sokkal jobb szíve volt, semhogy háza tájának gondját tudta volna viselni.

Legnagyobb igyekezete az volt, hogy csupa boldog arcot lásson maga körül.

Ma is emlékszem. Egyszer, mikor Róma környékén barangoltunk, utólért az eső s bekergetett valami utszéli csapszékbe. A fogadás a század leggyalázatosabb omelette-jét tálalta fel. És Mauserrené asszony, csakhogy meg ne sértse a szegény Amphitryont, az utolsó falatig magába erőltette a rosszízű ételt.

Akkor be is vallotta a gyöngeségét.

- Ha megpírongatom a szobalányomat, s látom, hogy arca elkomorodik, nem tudom megállani, hogy ki ne engeszteljem. Visszavonok mindent, *e m'avvilisco*.

Embereit, a nagy kimélettel, rettenetesen elkapatta. Meta, alig hogy körülnézett, észrevette, hogy az egész házban mindenütt szertelen prédálást követnek el, s még hozzá bizonyos szolgáltatásokat hanyagul teljesítenek.

Megfigyeléseit elmondta Mauserre urnak, aki nem volt ugyan tulságosan takarékos, de szerette a rendet, s azért megkérte feleségét, hogy a gazdasszonyi tisztet bizza rá Metára.

És a ház rövid idő alatt époly gyökeres átalakuláson ment keresztül, mint előbb Lulu kisasszony.

Metának mindig ott járt a szeme, ahol kellett. Sem a konyhában, sem a mosóházban nem történhetett olyas, amiről nem tudott.

A lépcsőházban minduntalan hallani lehetett egérke lépteit, s ha az ember végig ment a hosszú folyosón, okvetetlenül meg kellett látnia, amint Meta egyik helyiségből a másikba suhant szürke ruhájában, mely, bár nem volt új, olyan csinosnak, olyan helyeskének tetszett, mintha csak most vették volna ki a skatulyából.

A cselédség nem akarta mindjárt elismerni Meta tekintélyét s a szegény leánynak eleinte sok bosszúságot kellett lenyelnie. Egyik bizalmaskodott, másik durván beszélt vele; mindegyikkel volt valami baja. De nyugodt, változatlan udvariassága lassankint illő távolságba szorította vissza a tolakodókat, s megalázta a hetvenkedőket.

Megvolt az az adománya, hogy mindenféle állatot meg tudott szelidíteni; a kastélybeli kutyák már a legelső nap nyájasan sündörgöztek hozzá. Ugy látszott, tulajdonkép az állatszelistés lett volna az igazi hivatása.

Az egérke minden áldott nap, délután hat órakor levetette hamupipőke mezét s fekete tafotaruhát öltött magára. Ezen az öltözetén sem volt egyéb diszítés, csak egy pipacsszinű csokor, melynek a párját hajára szokta tenni.

Rendesen így jelent meg az ebédlőben, ahol keveset beszélt, s jóformán csak arra ügyelt, hogy Lulu élénksége tulságba ne csapjon.

Nyolc és kilenc közt lefektette a gyermeket, s aztán nemsokára visszajött a szalonba, ahol türelmetlenül várták.

Charmillesban mindenki bolondult a zenéért, különösen Mauserre ur, de senki sem volt igazán zeneértő, kivéve D'Arci grófnét, akinek kellemes és tiszta, de gyöngé hangja volt.

Zenedarabokra nagyobb emlékezőtehetséget, mint a Metáé, sohasem ismertem. Egész sereg operát, oratoriumot és szonátát játszott hangjegy nélkül.

Elzongorázott vagy elénekelt minden dallamot, ami csak a társaság valamelyik tagjának eszébe jutott; nagyritkán esett meg, hogy egyik-másik darabot nem tudta hirtelen elkezdni; s ha egyet-egyet véletlenül elfelejtett, tudott helyette százat meg százat.

Mikor aztán eleget tett mindenkinek, a maga kedvére kezdett játszani, s rögtönzött hangversenyét rendesen Mozart valamelyik darabjával végezte.

Ilyenkor arca nekipirult, szemei csillogtak és, hogy a Mauserre ur kifejezését használjam, csunyasága ragyogóvá lett.

Óh, ez a csunyaság igazán bájos volt!

- Velasquez és Rembrandt jobban megbecsülték volna a Meta csunyaságát, mint sok szépséget - vitatkoztam néha a házigazdával.

És kevés idő telt bele, Mauserre urnak nem volt többé kedve ellentmondani.

XV.

Még csak három hét mult el azóta, hogy Meta Charmillesba érkezett, s máris oly otthon érezhette magát a kastélyban, mintha öröktől fogva a családhhoz tartozott volna. Senki sem tudott meglenni nélküle.

Ha abban az órában, mikor mindnyájan össze szoktunk jönni a nagy teremben, Meta szobájában maradt, mindenki azzal lépett be:

- Holdenis kisasszony nincs itt? Hát hol van Holdenis kisasszony?

Még maga D'Arci gróf is, ha jókedvében volt, bevallotta, hogy kezd kibékülni az ideállal, akit azelőtt nem képzelt ily életrevalónak.

Mauserrené asszony szinte áradozva dicsérgette a nevelőnőnek gyöngyét. Jó angyalának nevezte s áldotta az amerikai Harrist, amiért éppen hozzá küldötte ezt a jó, kedves, ártatlan leányt, kinek a szíve tiszta, mint a tavaszi ég. Ilyes szavakban nyilatkozott a lelkesedése; s nekem nem volt okom rá, hogy örömét mérsékeljem.

Egy szép nap magához hivatott és így szólt hozzám:

- Lelkiismeretem kötelességemmé teszi, hogy Metának elmondjunk mindent. A feladat kényes. Magára vállalja-e?

- Természetesen.

- Nem tudom, - folytatta - hogyan beszélnek rólunk másutt; de nagyon rosszul esnék, ha Holdenis kisasszony idegenektől tudná meg, ki vagyok, s mily átok nehezedik lányom születésére. Reményilem, hogy ez a fölfedezés nem fogja csökkenteni jó indulatát, melynek már eddig is nagyon becses bizonyságait adta. De, ha csalódom, akkor még inkább megköveteli a tisztesség, hogy Holdenis kisasszony megtudja végre, amit tudnia kellett volna, mielőtt házunkba jött.

- Tudom méltányolni okait, - válaszoltam. - Számitson rám, meg fogom tenni.

Csak éppen a kedvező alkalomra lestem, mely mindjárt másnap önként kínálkozott.

Délután négy óra tájban kísértáltam s merengésemben elbandukoltam a legközelebbi városkáig, Ville-Moirieu-ig, mely különösen szép helyen feküdt.

A városkához vivő ut jókora dombon vezetett keresztül.

Ahogy ép a lejtő tetejére értem, szemben találtam magamat azzal a nyitott kocsival, melyben Holdenis kisasszony és növendéke rándultak ki.

Megkértem Metát, hogy szálljanak le a kocsiról és sétáljanak velem.

- Hadd vezessem el - szóltam - a legszebb falusi temetőbe, melyet valaha láthat. Itt van egy ugrásnyira, a mellett a szegényes kis templom mellett. Magaslatairól ellátni néhány mérföldnyire. És mondhatom, a kilátás nagyszerű.

Ráállt: nem kellett soká csábitanom. Kézen fogta Lulut, aki mellette botorkált és jött velem.

A temető, melyet úgy magasztaltam előtte, csakugyan érdemes volt rá, hogy megnézzé az ember.

Vannak temetők, ahol az enyészet kiül a sirokra, ahol a legtöbb hant kopár, letarolt. Ebben, akárhová néztünk: mindenütt fű, lomb és virág.

Mikor odaértünk a helyre, ahol be kellett lépnünk, egy nagy szomorú fűzfá kellemes árnyékot vetett, honnan a napsugarak ezüstszerű, finom hálót alkotva menekültek.

Köröskörül rózsák és kökörcsinek virágoztak.

A sirokon zümmögve, dongva repdesett a milliárd meg milliárd bogár, melyeknek egyhangú zenéje bizonyára elhatott a halottakhoz, anélkül, hogy megzavarta volna pihenésüket.

Mily jól is eshetik a halottnak, hogy örök nyugalma mélységében hallgatja a távoli, bizonytalan dongást, mely messze a feje fölött az életről regél s álmokkal édesíti meg hosszú alvását...

Leültünk egy kis kőpadra. Lulunak, aki sehogysem találta helyét, pillangót mutattam, mely a kőpaddal szomszédos gyepen röpködött; biztattam, hogy fogja meg. Meta is beleegyezett, hogy a gyermek hadd játsszék kedvére.

Azért kerestem Metával a találkozót, hogy felvilágosítsam arról, amit már régebben is tudnia kellett volna.

De: hogy, hogy nem, egészen másról kezdtem beszélni.

Vannak napjaim, asszonyom, amikor, bár egy csepp bort sem iszom, a mámor környékez. Képzetelem megréfál és kiköt velem: megrészegezik az élet örömétől, mint a sárga rigó, ha sok cseresznyét evett.

Aznapi nagyon meg voltam magammal elégedve. Egy képet küldtem el valamelyik megrendelőnek; s mikor vásznamat beszögeztem ládájába, számot vettem magammal, mint a jó Isten, mikor a világ teremtménye után megpihent és megnyugodott a gondolatban, hogy munkám jó, derék munka.

Aztán meg az idő felséges volt. Könnyű szél fujdogált, mely mérsékelte a levegő hevét. Az ég azurján néhány felhő bolyongott, melyek árnyékai végigvonultak a mezőn. Ezek a kóbor árnyékok úgy tűntek fel előttem, mintha siető szorgos hirhordói volnának nem tudom milyen szerencsés ujságoknak, melyek nem tudom milyen boldog jövőt jelentenek.

És ne felejtse el, asszonyom, hogy érdektelen ítélőbírák körülbelül egy hónap óta tulságosan magasztaltak előttem valakit, aki hajdan a *Thuléi királyt* szavalta nekem, s akit egykor szabad volt Mäuschennek szólitanom.

Mindezeket meglátolva, nem fogja csodálni, asszonyom, hogy utközben bizonyos furcsa gondolatok kíségették, s bizonyos „talán”-ok és „vagy-vagy”-ok kavarohtak a fejemben, melyekre így feleltem: „Eh, Istenem, miért ne?”

Vegye figyelembe azt is, hogy Metán új ruha volt, melyet Mauserrené asszony szobalányával készíttetett neki és hogy ez az új, sötét gesztenyeszínű öltözet pompásan illett arcához, alakjához.

Végre kegyeskedjék tekintetbe venni, hogy nagyon közel ültem egy érdekes leányhoz, még pedig a világ legkedvesebb temetőjében, és hogy éppen az orrom előtt egy óriási myrtus-váza emelkedett.

Asszonyom, ez a myrtus-váza, ezek a fellegek, ez a ruha, meg a többiek okozták, hogy mi-helyt Lulu odább állott, rámutatva a gyermekekre, kiszalasztottam a számon ezt a bolondságot:

- Pedig, ha Flamerin Tony ezelőtt hat esztendővel feleségül vette volna Holdenis Metát, most már még szebb babával játszhatnánk, mint ez itt.

A közelben álló templom boltozata visszhangot vert, s ez a visszhang egymásután ismételte mindegyik szavamat.

Meta összerázkódott, mintha tüzi béka pukkant volna szét a kezében.

Meglátszott rajta, hogy ezt ugyan nem várta.

Piruló arcát elfordította s odakiáltott Lulunak:

- Lulu, édesem, jobb lenne, ha visszajönne.

A gyermeket teljesen elfoglalta a pillangó. Rá sem hederített Metára.

- Talán illetlen voltam? - kérdeztem. - Ugy hiszem, amit mondtam, elég észszerű.

- Ugyan észszerű-e - válaszolt kurtán - sajnálni azt a kétes boldogságot, melyet nem akartunk?

- Ah, engedje meg, melyikünk nem akarta kettőnk közül? - feleltem.

És botom végével ibolyakoszorút rajzoltam a porba; a koszoru közepére pedig ezt a két szót irtam:

GRÜNECK BÁRÓNÉ.

Zavartan nézett minket, engem és a botomat.

Egyszerre, mintha világosság támadt volna a fejében.

- Hát ezért irta ön - kiáltott fel, összekulcsolva két kezét - arcképem alá: „imádja a csillagokat és Grüneck bárót?!” Ez a koszoru, ez a két irott szó... De hát nem ismert rá Thekla hugom keze írására? Azzal a kópésággal, melyet ön is észrevehetett, ő tréfált meg, tudva, hogy ki nem állhatom szép udvarlómát. Mikor ön engem meglepett, amint fejemet tenyerembe hajtva tünődtem, nem az elragadtatás mámorában voltam én, uram; bosszuálláson törtem a fejem. Tehát komolyan azt hitte?...

Elhallgatott. Szép szemébe két könnycsepp tódult.

Mutató ujját végig sétáltatta a kőpad repedésén; megkaparta a hézagot körmével s kiszakította belőle a mohát.

Aztán így folytatta:

- Akarja, hogy megmondjam komoly okát, miért nem vette el ön Holdenis Metát? Nos hát mert a szegény Mäuschen tönkre ment ember leánya volt.

Most már rajtam volt a sor elképedni. Felugrottam.

- Talán Holdenis ur - kérdeztem élénken - visszaszerezte a vagyonát?

- Mily kérdés! Elképzelheti, hogy nem vált volna meg tőlem, ha égető szükség nem kényszeríti.

- Nagyon jól van. Még mindent helyre hozhatunk. Egy szép nap a történet azt fogja beszélni, hogy az itt jelenlevő Flamerin Tony, hat év multán újra találkozáskor a szintén jelenlevő Holdenis Metával, elvezette a világ legszebb temetőjébe, amely tele volt rózsával, kápolna mellé, ahol visszhang is volt, s ott megkérte a legbájosabb kezet, melyet meg is adtak neki - pusztá irgalomból.

Fölkelt, s oly hangosan, ahogy csak tudott, odakiáltott a gyermeknek:

- Lulu, ideje, hogy visszamenjünk.

A megindulás eltompította hangját: Lulu nem hallotta meg.

Visszatuszkoltam a helyére.

- Hagyja békében Lulut - szóltam - hadd fogdosson pillangókat, a szegény gyerek; kegyed pedig hallgasson rám. Az ördögbe is! Az még senkinek sem ártott meg, hogyha kimagyarázta magát becsületesen, burgundi ember módjára. Nem mondom, hogy imádom önt, nem fogom leírni a szerelmi lángom miatt érzett mártíromságot. Először, mert ez nagyon untatná, másodszor mert hazudnám. Többször képzeltem már, hogy szerelmes vagyok; de csak egyszer voltam, a múlt évben, Madridban: imádoztam Valesquez egyik bűbajos képe volt. Ahogy megláttam ezt az átkozott vásznat, tíz napig rázott a hideg, s tíz éjjel nem tudtam aludni. Ekkor ismertem meg Ámor istent; de az ilyen isteni örültség nem tölti be az életet, nem elégítheti ki teljesen a szívet. Vannak házak, ahol hetenkint egyszer királyi vendégséget csapnak, máskor pedig száraz kenyeret és ételmaradékot esznek. Éljenek a lakomák! De a rendes, hétköznapi eledelnek is megvan a maga becsé. A sziv hétköznapi táplálója pedig az a kedves élettárs, aki nélkül el sem tud lenni az ember, - az a kölcsönös, gyöngéd és hűséges barátság, mely ellenállhatatlanul megkiváncsítja velünk, hogy valakivel együtt éljünk mindig, jóban, rosszban. Nos, nyíltan megvallom, csak egy nőt találtam, aki vágyat ébresztett bennem, hogy együtt éljek vele. E nő az a valaki, aki itt ül mellettem, ezen a kőpadon, - akiben megvan minden, amit csak óhajthatok, - aki eszes, okos, szelíd, mint az erősek és bájos, mint az alázatosak, s aki azonkívül szereti a szürkét, a vöröset és a gesztenyeszínűt, az én színeimet. Mint-hogy pedig mindekkoráig csak egy tisztességes módot találtak fel arra, hogy az ember egy nővel együtt élhessen, tudniillik azt, hogy feleségül vegye: vigyen el engem az ördög, ha nem akartam kegyedet nőül venni mindjárt a legelső nap, mikor megláttam. Ezt a gondolatot eleinte igen ostobának tartottam, de ma határozottan szellemesnek találom. Legyen átkozott az a Grüneck báró! Ha ő nincs, kegyed már a feleségem volna. Eh! Ami nincs, az még megtörténhetik. És mindent összevetve, szinte jó, hogy vártunk. Azelőtt - hogy is mondjam? - inkább vágyódtam önre, mint szerettem; ebben a pillanatban pedig már jobban szeretem, mint ahogy kívánom. Aztán meg, akkortájt nem voltam semmi, nem ajánlhattam volna önnek egyebet, csak egy széllel-bélelt főt és két üres kezet. Ma sem vagyunk ugyan a Nagy Mogul, de már vagyunk valaki; van nevünk és biztos jövőnk. Megtaláltuk a csapást, nyomában vagyunk a vadnak. Teremtette! Biztosíthatom, hogy a feleségemnek szép kis életjáradéka lesz.

Csöndesen, figyelmesen hallgatott, fejét lehajtva, szemét lesütve. A keze kissé reszketett s a keblén pihenő kendő el-elárulta, hogy szíve gyorsabban dobog.

Mikor az „életjáradék” szót kiejtettem, olyan mozdulatot tett, mely méltatlankodást fejezett ki.

Napernyője hegyével rámutatott az egyik sirkőre.

Odanéztem.

A márványlapra aranybetűkkel volt vésve ez a négysornyi vers, melyet valaha *Jocelyn* költője irt egyik barátjára, aki e sirkő alatt nyugszik:

Tout près de son berceau, sa tombe fut placée.
Peu d'espace borna sa vie et sa pensée;
Content de son bonheur, il sut le renfermer
Autour des seuls objets qu'il eût besoin d'aitner.*

- A költészet szép dolog - kiáltottam fel. - De nem árt, ha némi vagyunk is van a költészet mellé, s higgye el, hogy feleségem... De mit beszélek! Majd elfelejtettem, hogy feleségem - még nem az enyém.

S aztán közelebb hajolva hozzá, így folytattam:

- Szívem drága kis egérkéje, akar-e enyém lenni? Ha nem-et mond, holnap visszamegyek Párisba, ahol felakasztom vagy nem akasztom fel magamat, hangulatom szeszélyéhez képest. Ha igent mond, végtelenül boldoggá tesz; elragadtatásom iszonyu heje-hujában és dinomdánomban fog kitörni, s tüstént meg fogom tanítani Lulut, hogyan kell a fejünk tetején táncolni és tótágast sétálni. Meglehet, azt fogja kívánni, hogy várjak. Mihelyest hiteles aláírásu és kellőképpen pecsételt ígéret lesz a zsebemben, várni fogok, ameddig önnek tetszik; tudok tünni és remélni.

Fölemelte a fejét és így szólt:

- A német nőknek az a kellemetlen szokásuk van, hogy komoly dolgokról komolyan beszélnek; s azért Franciaországban sokszor megesik velők, hogy zavarba jönnek. Oly nehéz ki találni, mikor van tréfálkozó kedvében s mikor van komoly hangulatban a francia!... Nem mondok sem igent, sem nemet. Nem bizom önben.

- Nézzen rám - feleltem. - Komoly vagyok, mint egy számár, amelyet ütlegetnek. És állhatatosan erősítem, hogy addig nem távozik ebből a temetőből, amíg nem válaszolt.

Kezembe fogtam a kezét; igyekezett kiszabadítani, de erősen tartottam.

Szemével Lulut kereste; kiáltani akart neki; de Lulu nem sokat törődött velünk; gondolatai messze jártak. Hanyatt feküdt a fübe s a fellegek bolygását szemlélgette. Hangosan beszélt velők s egy ormótlan fagallyal hadonászva, mutogatta utjokat.

- Semmi kibuvó! - folytattam. - Felelni fog. Majd meglátja, egy burgundi fickó tud olyan nyakas lenni, mint egy német leány.

S aztán így suttoztam:

- Te kedves kis kéz, akit most ime itt tartok a tenyeremben, te, aki fölfedezted nekem Mozartot, s egy szép este megismerttetted velem az ének minden csillagát, te oly ezermester vagy, hogy értesz mindenhez: varráshoz, kötéshez, vasaláshoz. Te benned megvan minden báj, minden tökéletesség, minden varázsló erő, s azért esküszöm, sorsod az: hogy az enyém légy, esküszöm, arra vagy teremtve, hogy engem boldogítsál, hogy vezérelj életem útján és hogy felvarrd hálóingemre a leszakadt gombokat. Ha akármit cselekszem, ami neked nem tetszik: elibéd tartom arcomat, pofonjaidat édeseknek fogom vallani. Puha, finom kis kéz, aki

---

* Sirja nagyon közel van ahhoz a helyhez, ahol bölcsője ringott. Kis világban folyt le élete, kis világban jártak gondolatai; meg tudott elégedni sorsával s nem kereste a boldogságot másutt, csak azokban, amiket szeretnie kellett.

ugy tekergőzöl, hánykolódsz a markomban, mint egy kígyó, nem akarsz az enyém lenni? Beszélj, mondd el titkodat.

Rám nézett nagy, ártatlan szemeivel s így felelt:

- Ön francia, művész, s... hat évig nem gondolt velem. Nem válaszolhatok rögtön. Ha két hónap múlva... Nézze, babonás vagyok, szeretem az évfordulókat. 1863 szeptember elsején együtt ültünk egy padon; szép éjszaka volt, s ön örütségeket beszélt nekem. Ez év szeptember elsején megint találkozni fogunk ebben a temetőben. Ezek a rózsák már akkorára hervadtak lesznek: találunk-e akkor másféle rózsákat, nem tudom. Leülünk majd erre a padra, s megmondom: igen-e, vagy nem?

- Kezet rá! - kiáltottam s visszaadtam szabadságát.

- És most már megengedi, hogy ide hívjam Lulut?

- Még csak egy pillanatot kérek. Lulu még mindig a fellegekkel társalog s én eddigelé hozzá se fogtam, hogy eljárjak a küldetésben, mellyel megbíztak. Kalandot kell elbeszélnem, mely kétségen kívül érdekelni fogja.

Elbeszélésemet feltűnő figyelemmel hallgatta végig.

Ahogy az első szavaimat kiejtettem, arca megváltozott. Aztán olyan mozdulatot tett, mely a legélénkebb meglepetést fejezte ki.

S később, amint a dolgokat szép rendben előadtam, hol a szemöldökét huzta össze, hol az ajkát harapdálta; közben-közben napernyőjével a földet turkálta, majd a tenyerébe támasztotta fejét s mereven nézett a látóhatárra, mintha valami keresnivalója volna ott.

Mikor elmondtam a mondókámat, nem állhattam meg, hogy észrevételemet ki ne szalasszam:

- Ugy látszik, nagyon érdekelte a történetkém.

- Ha korábban megtudtam volna, - válaszolt - bizonyára sohase jövök Charmilles-ba. Mert szegény apám aggályait semmi esetre sem tudtam volna eloszlatni.

- Ejha! - dörmögtem magamban - furcsa legény az ön kedves ura-atyja, aki megengedi magának azt a fényűzést, hogy aggályokat táplál. Csak egyszer megházasodjam, bizony mondom, nem engedem meg neki, hogy hozzám járjon, már csak azért se, hogy valamiképp szemrehányásokat ne tegyen magának emiatt, amilyen érzékeny lelke van.

Meta könnyedén sóhajtott s idézte a német közmondást:

- Annak dalát éneklek, akinek a kenyerét eszem, *wess' Brod ich esse, dess' Lied ich singe*. Pedig nehéz elhiteni a világgal, hogy bár szeretünk és hiven szolgálunk bizonyos embereket, elveiket azért még sem hagyjuk helyben.

- Hogy jó hírnevét a szellő se érje, az a Flamerin Tony dolga. De nincs is mitől tartanunk. Aztán meg Mauserre ur és neje nem elvből vétkeztek. Csak a kegyetlen végzet nem engedi, hogy egybekeljenek; az a nap, amikor a polgármester ajtaja megnyílik előttük, életüknek legszebb napja lesz.

Meta ép oktató kedvében volt; ilyenkor kissé tudálékosan s a meggyőződés hangján szokott beszélni, ami nagyon jól állott neki. Soha sem volt kedvesebb, mint ha prédikációt csicssergett.

- Nagyon kényes feladat - szólt - jól nevelni azt a gyermeket, aki születését véteknek köszöni. Miképp értessem meg vele, hogy tisztelnie kell az isteni törvényeket is, meg a szüleit is, akik pedig nem tartották tiszteletben az isteni törvényeket?

- Lulu még nagyon kicsi - feleltem. - Nem látom be, mért volna oly égető szükség megmagyarázni neki a kilencedik parancsolatot.

Pár pillanatig hallgatott s aztán így kiáltott fel:

- Még ha szándékom volna is itt hagyni Charmillest: nem tudnék elmenni. E hónap alatt úgy megszerettem ezt a gyereket, hogy nagyon nehezemre esnék megválni tőle. Ugy érzem, mintha kedves kis lelkéért felelős volnék Isten előtt.

- Felelős egészen szeptember elsejéig. Különböznék úgy intézhetjük a dolgot, hogy ha szíve megkívánja, házasságunk után is foglalkozhatik majd Lulu kisasszonnyal. Télen ő lesz nálunk, Párisban, nyáron pedig mi jövünk Charmilles-ba. Láthatja, hogy előzékeny férj-jelölt vagyok.

Ugy tett, mintha rám se hallgatott volna s lábacskaival állhatatosan kotorgatta a földet.

Történetem láthatólag nagyon érdekelte, mert ama részletek felől, melyeket csak úgy felületesen érintettem, alaposan kikérdezett.

- Valóságos regény! - jegyezte meg. De nekem csak azok az elbeszélések tetszenek, melyeknek hősei is, hősnői is szegények. És Mauserre-ék mind a ketten gazdagok, nagyon gazdagok, ugy-e?

- Mauserrené asszony férje karmaiban hagyta hozományát, de azóta örökölt apjától.

- Charmilles melyikőjüké?

- Mauserre uré, akinek e birtokon kívül még két háza van Párisban. Bár kiteszem annak, hogy eljátsza az ön becsületét, kénytelen vagyok megvallani, hogy szegény embernek körülbelül kétszázezer frank évi jövedelme van.

- A «jövedelem» szót - felelte mosolyogva - némi nyomatékka, szinte teli szájjal mondta ön, pedig ismétlem, gyerekségem óta csak azokat a regényeket tudtam élvezni, amelyekben az éhség és a szomjúság házasodnak össze. Az ön történetét is érdekesebbnek találtam volna, ha például Mauserre ur és neje valami nyomorult viskóba menekülnek, ahol egymásért dolgozva, kinlódva kénytelenek élni. Óh, szent szegénység! - kiáltott fel, kissé áradozva - te mindent megtisztítasz! Pótolod az ártatlanságot; mert te vagy a költészet és a boldogság!

Felelni akartam; de Lulu, anélkül, hogy hívtuk volna, visszakerült.

Meta elébe szaladt. Mikor hozzá ért, felkapta s oly hevesen, annyi gyöngédséggel szorította szívére, hogy Mauserrené asszony, ha véletlenül meglátja e jelenetet, bizonyára valóságos elragadtatásba esik.

Visszamentünk a kocsizhoz, amelyben nekem is helyet szorítottak.

A gyermek nemsokára bólingatni kezdett és szerencsésen el is aludt. Meta ölébe vette s átkarolta.

Kétszer-háromszor megkísérlettem tovább szólni a félbeszakított beszélgetést. Hanem Meta szórakozottan felelt. Mélán, hosszasan nézett a nagy pusztaságba: határozottan álmodozó volt.

Mikor a kastély-rácshoz értünk, hirtelen megszólalt:

- Hiszi ön, hogy Mauserre ur és neje boldogok?

- Boldogabbak volnának, ha összekelhetnének. De hát az ember hozzátörődik mindenhez.

- Az ember arra született, hogy rend, törvény szerint éljen. Mikor megfélekedezik róla, a rend megboszulja magát.

- Tulságos komolyan fogja fel a dolgot - szóltam s megcsiklandoztam ajkát egy bojtortojással, melyet a temetőben szedtem fel.

- De van valami, - folytattam, - ami engem megnyugtat e rendetlen ház sorsa felől. Az ön szekrényei kegyelmet fognak találni az Ur előtt. Mert ezekben oly gyönyörű rend van, hogy minden kherubimnak, aki a mennyek magasságából lenéz az ön fehérneműire, csak úgy repes a szíve örömeiben.

Elvette tőlem a bojtortját s így vágott vissza:

- Ha azt akarja, hogy megszeressem, igyekezzék kevésbé francia és kevésbé művész lenni.

- Igérje meg, - folytatta csekély szünet multán, - hogy arról, ami ma köztünk történt, senkinek sem fog szólni, még nekem se - szeptember elsejéig.

- Ne féljen - válaszoltam. - Meg vagyok elégedve sorsommal, mint a halott, kinek siriratát előbb mutatta; s elég ember vagyok arra, hogy magamba tudjam zárni boldogságomat.

Meta az ebédnél, s később is, az egész este azon volt, hogy tüntessen érzéseinek változatlan-ságával.

Még egyszer oly tisztelettudó s előzékeny volt Mauserrené asszonnyal szemben, mint előbb; meg akarta mutatni, hogy bár mindent tud, most is csak úgy szereti és becsüli a szép kreol nőt, mint eddig.

Kissé sokat is adott a jóból. Mikor általánosan jó éjszakát kívántunk egymásnak, Meta megfogta Mauserrené asszony kezét s alázatosan ajkához emelte.

- Ah, kedvesem! - szolt a szép asszony - mióta itt van, most először tesz olyat, ami nem tetszik nekem. Hadd mutassam meg, hogyan üdvözik egymást jó barátok.

S gyöngéden megcsókolta Metát, jobbról is, balról is.

XVI.

Bár Meta oly szépen be tudta osztani dolgát, hogy ráért mindenre, hat teljes hétig nem talál-tam alkalmat még egyszer beszélni vele.

Látszott rajta, hogy nem került ugyan, de nem is keresett. Egy nevelőnő nem vigyázhat eléggé magára.

Külön új foglalkozása is akadt.

D'Arci gróf elutazott Tourainebe, ahol jószágot örökölt, s néhány nap múlva a felesége is utána ment.

Mauserre ur nagyon sajnálta, hogy leánya nem maradhatott Charmillesban.

Éppen akkor készült befejezni nagy munkájának: Flórenc történetének két első kötetét, s arra számított, hogy mikor az utolsó simításokkal is elkészül, mindjárt sajtó alá fogja adni munká-jának első részét.

Mínthogy pedig orvosai azt rendelték, hogy lehetőleg kimélje gyöngye szemeit, kéziratát, mely telve volt törléssel, igazítással, betoldással és közbeszurással, leányával másoltatta. Abban az érthetetlen írka-firkában, melynek címe „Flórenc története” volt, egyes-egyedül D'Arci grófné ismerte ki magát.

Mauserre ur, lánya elutazása után, titkárt akart szerződtetni. Meta felajánlotta szolgálatát, amit a charmilles-i történetíró, némi vonakodás után, el is fogadott.

S az új másoló munkája nagyon megtetszett Mauserre urnak. Metának szebb írása s még élesebb elméje volt, mint D'Arciné asszonynak.

Az ákom-bákomok között nemsokára époly gyorsan s könnyen eligazodott, mint a grófné, aki csak nagynehezen tanult bele a nehéz mesterségbe.

De leginkább azzal bájolta el Mauserre urat, hogy láthatólag nagyon megszerette új foglalkozását. Alig lehetett rábírni, hogy koronkint pihenjen. Mindig nógatni kellett, hogy hagyja már abba a munkát.

Flórenc történetét bámulatosnak, s történetíróját nagy embernek találta.

Nincs az a szerző, aki nem veszi szívesen, ha efféle nézeteket nyilvánítgatnak előtte. Vannak olyanok is, akik sajnálják, hogy nem adhatnak életjáradékot összes bámulóiknak. Mert a jó bámuló ritkaság. A helyes bámulatnak is megvan a maga mestersége.

A hang és a taglejtés nem elég hozzá. A tekintetnek is közre kell játszania; a beszédes pillantásnak kell a dicséret nyomatékát megadnia. Egy-egy ilyen sikerült, hízelt tekintet mindig édes megpróbáltatást ró a szerző szerénységére.

A Meta pillantása pedig sokatmondó volt.

Saint-Simon mondta korának egyik előkelő hölgyéről, aki jelentékeny szerepet játszott a maga idejében, hogy: «olyan kék szemei voltak, melyek mindig azt beszélték, ami neki tetszett.» Holdenis Meta sokban hasonlított ehhez az előkelő hölgyhöz.

Kevéssel rá, még nagyobb szolgálatot tett Mauserre urnak.

Megmentette az életét, vagy ha ezzel talán sokat mondtam, annyi áll, hogy Mauserre ur, aki már a halál torkában volt, legnagyobb részben neki köszönhetette menekvését.

Flórenc történetíróját néha-néha nagyon elgyötörték idegei. Hogy állapota kissé javuljon, esténként kilovagolt s bejárta az egész vidéket; ezzel a testmozgással járó fáradtság meghozta álmát. Valamelyik ilyen éjjeli kirándulása alkalmával meghűlt, s mellhártyagyulladásba esett.

Betegsége csakhamar aggasztóvá vált.

Eleinte Mauserrené asszony maga akarta ápolni s nem engedte, hogy más is virrasszon férje mellett. Hanem ereje hamar elhagyta; mindinkább kimerült s nemsokára teljesen kidőlt. Kénytelen volt beleegyezni, hogy Metával felváltva ápolják a beteget.

Ahogy a baj súlyosodott, nagyon megrémült; ijedtségét, aggodalmait nem bírta eltitkolni s alig tudott magán uralkodni, míg a beteg körül forgott. Utóljára is az orvosnak rá kellett parancsolnia, hogy maradjon távol a betegtől.

Szó volt róla, hogy vissza kellene hívni D'Arci grófnét. Meta azt erősítgette, hogy nincs rá szükség, s vállalkozott, hogy ő maga is helyt áll.

És beváltotta szavát.

Mauserre urnak, aki, ha beteg volt, valósággal úgy viselkedett, mint akármelyik rossz gyerek, nagyon jól esett a becézgető ápolás, s annyira megszokta Metát, hogy mást nem is akart látni.

Orvosságot csak Meta kezéből fogadott el s nem tűrte, hogy bárki mást bebocsássonak a szobájába.

Meta, aki gyakran volt kénytelen beteg testvéreit ápolgatni, megtanult egyet-mást azokból a hasznos ismeretekből, melyeknek beteg körül hasznát lehet venni; mondhatni fél-doktor volt; értett kissé a kuruzsláshoz, tudta használni az orvosok szerszámjait s nagy mester volt a hűtők készítésében.

Csodálatosan tudott a beteggel bánni. Maga volt a türelem és a gyöngédség. A tökéletes betegápolónak minden erényével dicsekedhetett: nesztelenül járt, ügyes keze volt, s a képtelen kívánságokat, melyeket a beteg türethetetlen szeszélye kitalált, mosolygó arccal teljesítette. Csak nagy ritkán fáradt el.

Egy-egy átvirasztott éjszaka után elaludt a székén, s mikor egy óra múlva fölébredt, megint friss, vidám, mindenre kész volt, mint előbb. Lám, mit tesz az, ha valaki istenfélő és szereti felebarátjait! Ezek a tisztas érzelmek csodákat művelnek.

A sok fáradság nem veszett kárba. Mauserre ur lábbadozni kezdett, s nemsokára talpra állott. Az ilyen gyors üdülés gyakori az ideges természetű embereknél, akik hirtelen esnek le lábukról, de majdnem époly hamar állanak is helyre.

Egy szép reggel, a déjeuner után, belekapaszkodva Holdenis kisasszonyba, aki másik karján tábori széket vitt, s követve Lulut, aki megigérte, hogy jó lesz, mint egy angyal, be tudta járni, természetesen néhány pihenőt tartva, az egész parkot.

Mauserrené asszony nem győzött eléggé hálálkodni Metának gondosságáért és odaadásáért.

Hogy hálájának némi jelét adja, irt D'Arci grófnénak, akinek visszautaztában Lyonon kellett átjönnie, s megkérte, vegyen egy szép kis órát, a legszebbet, amelyet csak találhat, s hozza haza a nevelőnők gyöngyének.

Gyémánttal kirakott órát szánt Metának ama szegényes kis ezüstóra helyett, melyet eddig hordott.

Az nap, melyen D'Arci gróf és neje Charmillesba érkeztek, nekem Párisba kellett mennem.

Egyik képe-men, melyet már türelmetlenül követelt vásárlója, igazitanom kellett egyet-mást.

Meta, kivel elutazásom előtt pár percre beszélhettem, szerencsés utat kívánt.

De nem kérdezte, hogy mikor jövök vissza, ami kissé feltűnt.

Ugy találtam, hogy nagyon is tartózkodó.

XVII.

Ide s tova egy hetet töltöttem Douai-utcai műtermemben, midőn D'Arci grófnétól levelet kaptam, melyben valami csekélyke szivességre kért.

A levél utolsó mondata így hangzott:

«Férjemnek és nekem, különös okunk is van kívánni, hogy minél hamarabb visszajöjjön.»

Ez az utóirat meglepett. Nem gyanítottam, hogy én is szükséges vagyok D'Arci grófék boldogságához.

Előbb úgy terveltem, hogy csak a hónap vége felé megyek vissza Charmillesba, de ez a levél megváltoztatta elhatározásomat, s néhány nappal hamarabb indultam el, mint eleinte akartam.

Ahogy a kastélyhoz értem, a legelső, kivel találkoztam, D'Arci grófné volt.

- Olyan dolgok folynak itt, - szólt hozzám halkan, - melyek nekünk sehogy sem tetszenek.

- Mit akar ezzel mondani? - kérdeztem elhűlve.

- Csak a maga szemének higgyen - válaszolt. - Nagyon szeretném, ha csalódtunk volna.

Az igazat megvallva, nem történt Charmillesban semmi, amit érdemes lett volna megszívlelni; de bármit mond is a számtan, ha a sok semmit összeadjuk, mindig kijön valami.

Mauserre ur, aki már egészen helyre állt, ismét hozzálátott Flórenc történetéhez, hanem a másolást nem bízta többé leányára: említettem, hogy Metának szebb írása volt, mint D'Arci grófnénak.

Azt is észrevettem, hogy épugy, mint azelőtt, mindennap, reggeli után, kiment a parkba járkálni. Egy-egy ilyen sétája néha két-három óráig is eltartott.

Rendesen csak Luluval és Metával sétálgatott. Ha akadt olyan tapintatlan, aki hozzájuk csatlakozott, Mauserre ur hideg arca és szórakozottsága hamar megérttette a tolakodóval, hogy felesleges...

Meg kell vallanom, hogy hangulata még zavarosabb volt, mint betegsége előtt. A legtöbbször komornak, hallgatagnak találtuk, máskor meg szinte érthetetlenül erőködött, hogy vidámnak, s kicsapongó kedvűnek mutassa magát.

Ha az ember mellhártyagyulladás után van, nem csoda, ha kissé megviselt kedélyű, s aztán meg sokat meg lehet bocsátani a történetírónak, aki minden erejét összeszedi, hogy a Pazzi-féle összeesküvés néhány homályos részletét megvilágosítsa...

De Meta sem volt szokott hangulatában.

Szeme el-eltévedezett; tekintetét ott felejtette semmiségeken, s el tudta nézni a legyek repülését.

Máskor idegesnek, izgatottnak látszott. Néha-néha hosszasan lélegzett, mintha a szobában nem lett volna annyi levegő, amennyit tüdeje vagy... reményei megkívántak.

De hát nem voltunk mindnyájan oly gyanakodók, mint D'Arci ur s azért nem is hittük, hogy Meta reménységeket táplál. Természetesebbnek találtuk, hogy a betegápolással járó fáradtság és az átvirrasztott éjszakák megrendítették a szegény leány egészségét.

Az este, mikor megérkeztem, éppen amint *Don Juan* valamelyik áriáját énekelte, ideggörcsöt kapott. Hirtelen elfehéredett és összerogyott.

Szerencsére Mauserre ur ép a háta mögött állott, felfogta s a legközelebbi karosszékbe cipelte.

Hogy vigyen az ember egy nőt, ha át nem öleli? Igaz ugyan, hogy Mauserre ur, mikor már letette terhét, kissé lassan bontakozott ki a leány karjaiból; de hát, ha ötvenévesek vagyunk, nem lehetünk olyan mozgékonyak, mint fiatal korunkban.

Másnap a kérlelhetetlen D'Arci gróf szabadságot vett magának: élcelni a Meta ájulása felett, hanem apósa száraz hangon utasította vissza az izetlen tréfát.

Bizonyos voltam benne, hogy Mauserrené asszonyt legkevésbé sem bántották ezek a semmiségek.

Époly vidám, nyugodt, mosolygós volt, mint rendesen.

Ugy bizott a férjében, mint kegyed, asszonyom, az Istenben. Felsőbb lénynek tartotta, aki ment minden közönséges emberi gyöngeségtől s akinek a szava ép oly szent, mint amilyen szent, megmásíthatatlan volt Jupiteré, mikor a mennydörgő Isten a Styxre esküdött.

Különben is, ez a kristálytisztaságu lélek meg volt győződve, hogy mindenki époly nyílt, őszinte, ámitás nélkül való, mint ő maga. Rá nézve soha sem létezett az, amit eltitkoltak előtte.

De vajjon csakugyan volt-e valami, amit előtte titkolni, rejtegetni kellett?

Hajlandó voltam hinni, hogy D'Arci grófné idejekorán, szinte vakon fogadta el férje véleményét, kinek előítéletét, ha kissé bizalmatlanabb iránta, nem vehette volna készpénz gyanánt.

Eszembe jutott, hogy Mauserre ur egyszer, mikor én is velők voltam, azt mondta leányának:

- Óh, kedvesem, ha D'Arci ur a meggyőződés hangján erősítgetné önnek, hogy fényes délben látja a csillagokat, némi habozás után ön is határozottan látná az egész tejutat.

XVIII.

Augusztus huszonkilencedikén, délután, abban a rögtönzött műteremben dolgoztam, melyet Mauserre ur még akkor rendeztetett be, mikor először jöttem Charmillesba.

Említettem már, asszonyom, hogy e műterem első emeletén volt annak az ócska, elhagyott toronynak, mely a kastélytól néhány száz lépésnyire állott.

Boabdil-on dolgozgattam.

Hogy senki se zavarhasson munkámban, bezártam belülről a torony ajtaját, s azután a kulcsot kihúztam a zárból.

Körülbelül fél óráig festhettem, midőn a szél beszélgetés és léptek zaját hozta be a félig nyitott ablakon.

Meta volt Mauserre urral.

Valószínűleg szokott sétájokat tettek s ép visszatérőben voltak. A gyermek, *bonne-jával*, mögöttük botorkált.

A toronymagaslaton, amolyan sáncféle földhányás közepén állott, amelyről ép a kastélyra lehetett látni.

A töltés egyik szélén a gyermeknek tornázóhelyet rendeztek be, függőággal, hintával.

Mikor e helyre értek, Lulu megkérte *bonne-ját*, hogy hintáztassa meg.

Eleinte nem is hallottam egyebet, csak a gyermek jóizü kacagását.

De nemsokára úgy tetszett, mintha amazok ketten, közelebb jönnének.

Kopogtattak az ajtón, megpróbálták kinyitni, de én nem adtam életjelt; meglapultam és hallgattam.

Odább mentek, abban a hitben, hogy a műterem üres. Pedig két figyelmes fül volt benne, melyekről akkor azt gondoltam, hogy joggal figyelmesek.

Mig Lulu hintázott, Mauserre ur és Meta, nem juthatva be a toronyba, fel s alá járkáltak a torony előtt elterülő emelkedett térségen.

Amint vissza-visszajöttek, ellestem néhány szót a társalgásukból. Eleinte csak összefüggéstelen szavakat hallottam, de egyszer tisztán kivettem ezt a mondatot, melyet Meta szalasztott ki kedves, beszédes ajkán:

«Soha, senki sem ismerte oly jól az embereket...»

Megint közeledtek, sőt éppen ablakom előtt állapodtak meg.

Ujra Meta hangját hallottam:

- Ah! uram, ön többre született, mint hogy csak írja a történetet. Önnek csinálnia kellene a históriát. Miért nem vagyok császárné vagy királyné? Első miniszteremet csak Charmillesban keresném. Kiragadnám magányosságából, s meggyőzném róla, hogy a kiváló férfiak tartoznak magukkal a társadalomnak, emlékeztetném rá, hogy Isten nem azért adja a tehetséget, hogy véka alá rejtjük.

- Ön kegyetlen - felelt élénken Mauserre ur. - Mért nyitja fel a sebet, mely még alig hegedt be?

- Bocsásson meg - felelt Meta a szánom-bánom hangján. - Elhirtelenkedtem... megfélemedeztem róla, hogy...

- Kegyednek joga van hozzá, - vágott szavába Mauserre ur, - hogy megkinozzon kissé. Hisz életemet csak önnek köszönhetem...

Elhallgattak.

A csöndet nagysokára Mauserre ur törte meg, aki azonban most az egyszer oly halkán beszélt, hogy szavaiból jóformán semmit sem érthettem.

Csak a legutolsó mondatát, melyet nyomatékosan mondott, hallottam meg:

- Mikor erre az áldozatra elszántam magamat, fogalmam sem volt róla, mily súlyos következményei lehetnek elhatározásomnak.

Aztán megint sétálgatni kezdtek.

- Lám, - gondoltam, - milyen érdekes dolgokat beszélnek azalatt, míg így kettecskén sétálgatnak.

S fölvettem a földről ecsetemet, melyet előbb, agy álmélkodásomban, leejtettem.

Néhány perc múlva megint ablakom alá kerültek, s én megint hallgatózni kezdtem, mint valami szobaleány.

- Kegyed jutalomról beszél! - ez a Mauserre ur hangja volt. - Nem tudok egyéb jutalomról, mint hogy az ég vénséggel jutalmazza meg az embert a sok kinlódásért, és hogy sokkal hamarabb, mint sejtjük, beáll az idő, amikor már arra sem vagyunk érdemesek, hogy meg-sirassuk magunkat.

- Mért gondol, uram, erre az időre? - kérdezte Meta. - Mikor a vénség még oly messze van öntől?

- Ugyan, milyen idősnek gondol?

- Nem tudom... De, úgy hiszem, Mauserrené asszony még nincs negyven, ön pedig negyven és egynehány éves...

Mauserre ur nevetni kezdett, s hangján megéreztem, hogy Meta tévedése kellemesen hatott rá.

- Nem találta el. Feleségem tiz évvel fiatalabb, én meg tizenkettővel öregebb vagyok, mint gondolja.

- Hogy megcsalt az arca! - válaszolt Meta, - de nincs igazam. Arca a valót mondja, mert szívre, lélekre kegyed ma is fiatal. És sohase is fog megöregedni...

Aztán odakiáltott a bonnenak, aki Lulut hintáztatta:

- Vigyázzon! Ne hajtsa olyan magasra!

- Ime - folytatta - itt van jutalma, az igazi jutalom. Ujra él ebben a kedves gyermekben, aki csak önhöz hasonlít, aki egészen ön... Fájdalom, hozzá nyultam a másik sebéhez, mely bár mielőbb behegedne!... Bár itt volna már a nap, melyen Lulut leányának mondhatná az egész világ előtt!

Mauserre ur nagyot ütött pálcájával a torony küszöbére s kurtán válaszolt:

- Ha ismerné a törvényt, tudná, hogy ez lehetetlen.

Tovább mentek, s olyan sokáig oda maradtak, hogy már azt hittem: többet nem fogok hallani.

Kár lett volna. Társalgásuk kezdett érdekelni.

Szerencsére Lulut nagyban mulattatta a hintázás. Makrancoskodott, hogy még nem megy haza s így Metának és Mauserre urnak, akarva, nem akarva, újra meg kellett a tornyot kerülniök.

Öt perc múlva ismét hallottam a Mauserre ur komoly hangját:

- Gondolja, hogy ő is szenved?

- Ő oly angyali jósága, uram - felelt Meta fuvolahangon - hogy elrejti ön előtt buját, bánatát, unalmát. Arra született, hogy a világban csillogjon, tündököljön. Arcképéről ítélve, csodaszépnek kellett lennie.

Kevés hija volt, hogy oda nem szaladtam az ablakhoz s le nem kiáltottam:

- Engedelmeivel, ma is a legszebb asszony egész Franciaországban!

Hanem volt annyi eszem, hogy idejekorán elálljak szándékomtól.

Mauserre ur pedig ezalatt valamit kérdezett Metától. A kérdést nem hallottam, csak a választ:

- Megzavar, uram. A szerelem oly követelő, oly önző, hogy nagyritkán találni olyan szerelmet, aki le tud mondani, csak azért, mert szerelme a másakra nagy áldozatot ró. De mégis, úgy hiszem, ha elég szerencsétlen volnék utjában állani annak az embernek, akit szeretnék, Isten adna erőt, hogy elváljak tőle, hogy feláldozzam magamat. Ilyen esetben az volna minden boldogságom, hogy ha hálája és szeretete föl-fölkeresne néha magánosságomban.

Nem tudtam megállani: elszóltam magamat, szerencsére halkán:

- Óh, a kigyó!

- Mintha valakinek a hangját hallottam volna - szólt Mauserre ur.

Aztán felkiáltott a toronyba:

- Tony, itt van ön?

Nem is vakkantottam.

- Csalódott. Mit sem hallottam - felelt Meta.

Pár pillanat múlva oda kiáltott Lulunak, hogy ideje volna visszamenni a kastélyba.

A gyermek meg se moccant; látszott rajta, hogy semmi kedve abbahagyni a játékot.

Meta érte ment s meghagyta a bonnenak, hogy vigye a gyermeket haza.

Maga pedig ismét Mauserre urhoz csatlakozott, aki a toronytól pár lépésnyire, egy kőpadon várta.

- Uram, - szólitotta meg Meta, - közölni óhajtanék önnel valamit. Szeretném tanácsát kérni. Nem tudom, merjem-e?...

Mauserre ur a lehető legnyájasabb hangon felelt:

- Én mindent elmondtam kegyednek, ami csak a szívemet nyomta. S boldog volnék, ha épügy biznék bennem, mint ahogy én bizom önben.

Meta hosszan mentegette magát, hogy így meg úgy, nehezen határozta el magát e közlésre...

Mauserre urat égette a kíváncsiság.

- Mondja már, kérem... miért csüri-csavarja a dolgot?... Ki vele, édes kisasszony...

Meta végre hozzáfogott, hogy egész egyszerűen elmondja a dolgot, de megint oly halkan kezdett beszélni, hogy egész mondókájából alig hallottam többet néhány szótagnál.

Mégis úgy rémlett, mintha többször mondta volna a nevemet.

Mauserre urat igen érdekelte a Meta történetkéje; közben-közben párszor felkiáltott:

- Ki hitte volna? Eszem ágában sem volt, hogy ez is megtörténhetik.

Mikor Meta elmondta közlenivalóját, mind a ketten elhallgattak.

- Megbántottam önt valamivel? - kérdezte a leány, mikor látta, hogy Mauserre ur nem akar felelni. - Ha tudtomon kívül oly szót ejtettem volna ki, mely sértette... kérem, bocsásson meg.

- Szabad tudnom, mit tanácsol a szíve? - kérdezte Mauserre ur ridegen.

- Mit tudom én? - felelt Meta. - Attól tartok, hogy félreértem a szíve tanácsát.

- De hát szereti Tonyt vagy nem? - kérdezte Mausene ur, hosszabb szünet után, oly élénken, hogy a rejtegetett harag kicsillant hangjából.

A felelet oly kétesen hangzott, hogy legnagyobb sajnálatomra, nem tudtam megérteni.

- Tanácsomat kívánja? - szólt Mauserre ur sokkal szelidebb hangon, mint előbb. - Megvallom, most kegyed zavart meg engem. Csak az imént beszélünk a szerelem önzéséről; a barátság is önző. Alig három hónapja, hogy ismerjük egymást s társasága már is oly kedves előttem, hogy reszketek a gondolatra: hátha el kell válnunk? Beszélgetéseinkben annyi gyönyörűséget találtam, hogy nagyon nehezemre esnék, ha társaságáról le kellene mondanom. De elhallgattatom önzésemet; nem akarok másra gondolni, csak a kegyed érdekére. Nagyon szeretem azt az embert, akiről szó van: olyan szolgálatokat tett nekem, melyeket soha sem fogok elfelejteni. De bármily derék ember is, nem hiszem róla, hogy boldoggá tenné kegyedet. Tetőtől talpig művész, akinek két szeretője van: a Művészet és a Dicsőség. Felesége mindig csak szeretői után következnék. Engedje meg, hadd mondjam egészen úgy, ahogy gondolom: ha hozzá menne, egy ideig játékszere volna, azután csak gazdasszonya. Baráti érzésem olyan férjet kíván kegyednek, aki lélek és érzés dolgában is párja legyen, aki meg tudja becsülni egész értékét, ritka esztét, szilárd és mégis gyöngéd jellemét s azt a bámulatos szellemi képességét, mellyel oly hihetetlenül gyorsan bele tudja magát élni mások eszmevilágába. Talál kegyed ilyen férjet is, aki nem gazdasszonyává, hanem minden gondolatának bizalmasává fogja tenni, barátjává, ha úgy tetszik, s ha e szót a legnemesebb értelmében veszi.

Mauserre ur oly melegen mondta utolsó szavait, hogy Meta észrevehetőleg elérzékenyedett.

- Tehát azt ajánlja, hogy nemet mondjak? Gondolkozási időm még csak három napig tart.

- Tudja mit? Ne menjen szeptember elsején Ville-Moirieube. Ez lesz a legjobb. Ugy fogja intézni a dolgot, hogy ne kelljen Flamerin urral négy szemközt lennie. Ha ő mégis erőltetné a találkozót, akkor majd én beszélek vele kegyed helyett.

- Legyen úgy, amint gondolja! - felelt Meta oly alázatos hangon, ahogy a carmelita-apáca beszélhet, mikor fogadalmat tesz.

Kíváncsiságom oly erősen kiabált, hogy elnyomta bennem a józanság szavát; az ablakhoz lopóztam s kissé félre huzva az egyik függönyszárnyat, kitekintettem.

Vagy káprázott a szemem, vagy pedig Mauserre ur megfogta Meta kezét, s ajkát a leány ujjaira nyomta.

Meta az ablak felé fordulva állt; jól láthattam az arcát. Homlokáról győzelem sugárzott, félig nyílt ajka örömet lehell.

Igy mosolyog a gazda, aki látja, hogy gabonája, melyet fáradtsággal vetett s melyért egy hosszú, rideg télen át folyton csak rettegett, nő szépen, gazdag aratást ígérve.

Pár pillanat múlva mit sem láttam. Elmentek.

XIX.

Ámulatomban hátra estem a karosszékembe. Mondhatnám, hogy belesüppedtem.

Aztán néhány percre meg se moccantam.

Karom megdermedt, elzsibbadt, a fejem zúgott, s úgy hiszem, igen bután néztem a mindenségbe. Egész testemet bágyadtnak, lomhának éreztem; szemeim kifejezése komor, siralmas lehetett.

Hanem csakhamar magamhoz tértem; s beláttam, hogy erőt kell vennem csüggedésemen.

S egyszerre talpon találtam magamat.

Végig tapogattam egész testemet, mint aki erkélyről ugrott le s meg akar győződni róla, hogy megvan-e még mindegyik tagja?

Vagy kétszer körülsétáltam a teremben, s közben fütyörésztem; nagyon megörültem rajta, hogy még tudok fütyülni.

Eszembe jutott, hogy Drezdában sokat gyakoroltam ezt a mesterséget; Drezda Rembrandt képmására emlékeztetett, Rembrandt Velasquezre.

Ugy tetszett, mintha hangot hallanék, mely így beszél hozzám: Ez az egyetlen Isten, aki nem ámit!

Kinyitottam az egyik asztalfiókot, előszedtem rejtekéből ócska tajtékpipámat, melyet apámtól örököltem, s azon vettem észre magamat, hogy felkiáltok:

- Derék kádármester, nincs a fiadnak semmi baja!

Kivertem a pipát, megtöltöttem dohánnyal s rágyújtottam.

Azután leültem festőállványom elé, és simitgatni kezdtem egyet-mást Boabdil öltözetén.

Meg kell vallanom, hogy ecsetem kissé reszketett, s a kéztámasztóra soha sem volt oly nagy szükségem, mint ebben a fél órában.

Ugy ötnegyed óra multával, megint kopogtattak a torony ajtaján.

Aki ujonnan háborgatott, nem volt sem Mauserre ur, sem pedig Meta: szemtelen, napbarnította arcu, kis cigányleánnyal találtam magamat szemközt.

Soha sem láttam alattomosabb arcot. Olyan volt, mint azok az éjjeli madarak, melyeket a világosság elremit. Szemét csak a tintafolethez hasonlíthatnám.

Aznap reggel láttam először. A cigánycsapatból, mely Meta megérkezése éjjelén oly iszonyatos ugatásra ingerelte a kastély kutyáit, néhány éhenkórász Charmillesban maradt. Ezek közt fedeztem fel új vendégemet. Szépsége, ördögös kedve s romlottságot lehellő bájai egészen elszédítettek. Megszólítottam, hogy jöjjön el hozzám mintának. Természetesen ráállt.

Nagyon megörültem, hogy szavát tartotta és csakugyan eljött.

Felvezettem a műterembe.

Az ég olyan mintát s olyan társaságot küldött ennek a cigányleánynak a személyében, amelyre ép szükségem volt.

Munkámat ugyan nem hagytam abba, hanem azért beszédbe ereszkedtem vele.

Már említettem, asszonyom, hogy mikor a nagy világban bizonyos erényes lelkekkel találkozom, mindig szent vonzalmat kezdtek érezni a szemétnép iránt.

Az igazat megvallva, az ilyen fellobbanások kissé veszedelmesek.

A nap lement, mire az ülés véget ért s a tornyot elhagytuk.

Amint a töltésen lefelé haladtunk, a hinta lábánál fényes tárgyat vettem észre. Lulu médailonja volt, melyet a gyermek hintázás közben veszthetett el.

Fölvettem, s ugyanabban a pillanatban észre vettem Metát a nagy gyertyánfasor végén.

Meghajolva, s szemét a földön jártatva közeledett felénk, természetesen anélkül, hogy látott volna minket.

Itt-ott megállt egy-egy pillanatra s a bokrok közt keresgélt.

Pár szót sugtam a cigányleánynak, s hogy könnyebben megértessem magamat, egy aranydarabot nyomtam a markába.

Nem kellett soká tanítgatnom. Járatos volt efféle dolgokban, aztán meg az arany, melyet görbe ujjai közt tartogatott, s mosolyogva nézett, értelmét épugy felvillanyozta, mint a tekintetét.

Jó fizetés mellett, a kínai nyelvet is megtanulta volna egy-két hét alatt.

A sűrű lombozat, mely mögött állottunk, mind a kettőnket eltakart. Meta, kit teljesen elfoglalt a keresés, már csak tíz lépésnyire volt hozzánk, s még mindig nem látott minket.

- Majd megfeledeztem róla, - szóltam hangosan a cigányleánynak, - hogy már jó volna hazamenni. Későre jár az idő; ülésünket holnapra kell halasztanunk.

Meta zavarodottan hőkölt vissza. Látnivaló volt, hogy nem engem keresett a bokrok közt.

A véletlen találkozás, ugy látszott, nem örvendeztette meg; takarodót akart fujni, de elkésett vele.

- Lulu elvesztette médailonját - kiáltottam, s úgy tettem, mintha csak akkor vettem volna észre. - Itt van.

Megköszönte s odajött hozzánk.

- Ne menjen el addig, - szólítottam meg, mielőtt az érmet visszaadtam, - míg be nem mutatom Egyiptom egyik legszebb leányát. Ugy-e, kedves?

A sötét, fekete-barna arc nem tetszett neki. Szigoruan, s kissé nyugtalanul nézett a leányra. Mintha csak a galamb véleményét kérdeztem volna a hollóról.

- Ennek a leánynak - folytattam - tömérdek a bűne, de azért becsületes a maga módja szerint. Hazudik ugyan, mint valami nagyuri házban szolgáló lakáj, de nem álnok; majdnem olyannak mutatja magát, mint amilyen valójában. Nem hisz sem Istenben, sem ördögben, de nem is téveszti össze őket. Mikor találkozni fog velök a más világon: örvendetes meglepetésben fog részesülni, s a jó Isten majd így szólítja meg: «Kis cigányleány, gyere a jobbmra. Jobban megférek azokkal az emberekkel, akik nem ismernek, mint azokkal, akik nevemet szennyes dolgokba keverik.» Megengedem, hogy falánk, mint a cápa, és szerelmes, mint a macska; de az is áll, hogy egyiket a másik után szereti, szíve nem danol egyszerre két nótát. Hogy jellemzését teljessé tegyem, be kell vallanom: ma reggel három tyukot és két kacsát lopott; de szavamra mondom, hogy soha életében sehová nem osont be martalóc módjára, megfosztani mást a boldogságától; szavamra mondom, senkitől sem csalta el azt, amit vagy akit legjobban szerettek...

Aztán, a cigányleány felé fordulva, így folytattam:

- Szívem jósnője, te nem olvastad Jean-Pault, sem a nőnevelésről irt értekezését. Mindig tökéletlen s szánandóan köznapi lélek fogsz maradni; hanem azért én mégis hiszem, hogy a földön történőket előre meglátod. Az imént megjósoltad: mi fog történni holnapután abban a temetőben, hol oly sok a rózsza; jósold meg most azt: milyen végzet vár erre a szép hölgyre?

Meta haragosan pillantott rám s menekülni akart.

Utját álltam s megragadtam a jobb kezét:

- Kis cigányleány, - kiáltottam - mondd el nekem e kéz titkát, melyet én nem tudtam kitalálni.

A cigányleány lehajolt, hogy közelebből láthassa a Meta kezét, s úgy tett, mint aki nagyon elcsodálkozik.

Metát meglepte ez az álmélgató tekintet; kíváncsisága fölébredt.

Oda engedte kezét a cigányleánynak, de elfordult és szánakozó mosollyal nézett a levegőbe, mintha csak udvariasságból elegyedett volna ebbe a gyermekes játékba, melyet izléstelennek talált.

Biztosítom, asszonyom, hogy festeni való jelenet volt.

A holló sötét, mély tekintetével megigézte a galambot.

Diadalmaskodva, rekedt, károgó hangon kezdett énekelni valami különös spanyol dalt, melynek értelme ez volt:

- Szép kis leány, szép kis leány, ezüstkezű leány, galamb vagy te, amelynek nincs epéje; és mégis, néha oly rettenetes tudsz lenni, mint az oráni oroszlán, mint az ocagnai nőténytigris. Jegy van arcodon... óh, mily bájossá tesz! Édes Jézusom! mintha csak a holdat látnám tündökölni! Szép kis leány, Isten őrizzen meg a bukástól! Mert, hidd el, veszedelmes örvények környékezik azokat a hölgyeket, akik hercegnék akarnak lenni!

E pillanatban a lemenő nap megvilágította a kastélyt, melynek minden ablaka csillámlott.

A négy kis torony, melyeket köerkéyek vettek körül, a fehér márványkorlással szegélyezett terrassz, melyet két hatalmas, vizet okádó oroszlán diszített, a patkóalaku tornác, a homlokzat boltozott ablak mélyedései, az ablakok széles kődiszítései, az emelet fölé épített s négyszögű oszlopokon nyugvó kisebb félemelet, ezek az oszlopok, melyek élei a zöldes és opálszinű égre rajzolódtak, mind, mind biborfényben ragyogtak.

S a cigányleány még mindig énekelte:

Hermosita, hermosa,
La de las manos de plata,
Eres paloma sin hiel,
Pero a veces eres braba.
Un lunar tienes: que lindo!
Ay Jesus, que luna clara!

Egyszerre, hangját megváltoztatva, éles hangon kiáltott fel:

- Seniorita, ön száz esztendeig fog élni. Vannak szívek, melyek nem kopnak el soha.

Aztán, karjával nagy ívet kanyarítva, s a körbe, melyet hüvelykujja leírt, belefogalva a kastélyt, meg a parkot, így suttogott:

Ezek a tölgyek, ez a gyertyánfasor, ezek a tornyok, ezek a szélkakasok, ezek az oroszlánok, mindez, szép kis leány, egyszer az öné lesz.

Mereven néztem Metára. Ugy tetszett, mintha szemében láng lobbant volna fel... de hirtelen lesütötte a szemét.

Megérezte, hogy lesem s kijött a sodrából. Hogy elrejtse zavarát és pirulását, hirtelen és illetlenül hátat fordított.

A cigányleány nem bocsátotta el kezét, hanem tovább vizsgálta.

Egyszerre összehuzta a szemöldökét, végigsétáltatta ujját Meta kezének két, egymást keresztező vonalán s vad rikácsolással így kacagott fel:

- Seniorita, engedje meg, hogy egy kis tanáccsal szolgáljak: sohase fusson egyszerre két nyul után.

Aztán nyakába vette a lábát s végigrohant a fasoron, zsebében aranyával, melyet ugyancsak megérdemelt.

Meta, úgy látszott, vissza akarta hívni; már-már rákiáltott, de még idejekorán magához tért; mint aki megszokta magán uralkodni, legyőzte felindulását s megindult a kastély felé.

Karomat ajánlottam neki: nem fogadta el.

- Egykedvűen ballagtam mellette, s amint lopva rátekintettem, láttam, hogy szeme szikrákat szór. Olyan gyorsan ment, mintha ki akart volna futni a világból.

- Nos, mit szól a cigányleányhoz? - kérdeztem. - Ugy-e csinos?

- Nem értem, - felelt époly szeliden, mint máskor, - hogy lelheti örömét olyan valaki, mint ön, jóslási komédiákban, hogy érdeklődhetik művelt, eszes ember létére, a javasasszonyok ostoba foglalkozása iránt?

- Azt még senkisé is bizonyította be, - feleltem, - hogy a jövőmondás ostoba mesterség. Némelyek hisznek a kézjóslásban, mások a nagy és a kis prófétákban, mert hát hinni kell valamiben. Kegyed jobban tudja, mint én, hogy sokan a bibliából akarják jövődjüket kiolvasni, sőt bizonyos vagyok benne, hogy ön maga is megpróbálta már, és pedig nem egyszer. Noha, nem vagyok nagyon ájtatos, ma reggel felütöttem a szent könyvet, s minthogy a kegyed jövődje, mely kissé az enyém is, nagyon érdekel, föltettem magamban, hogy a mondást, melyre legelőször esik tekintetem, önre olvasom rá. Ezt a verset találtam: „Isten azt mondta Ábrahámnak: - Szövetséget kötöttem veled és neked fogom adni Kánaán földjét, melyen most, mint idegen lakol”. Nem lepi meg önt ez a találkozás? A biblia és a cigányleány ugyanazt jósolják.

Szárazon felelt:

- Ugy látszik, nem akar kedvemben járni. Tudja, hogy az ilyen tréfákat ki nem állhatom.

S oly gyorsan haladt előre, hogy alig tudtam vele lépést tartani. Szinte lélekzetét veszve ért a kastélyba.

Ahogy a tornácon utána vágattam, fogaim közt Heine versét kezdtem dudolgatni:

„Kedvesem szép szeméről irtam legszebb románcaimat; kis szájáról legjobb tercettjeimet; arcocskájáról legpompásabb stancáimat; ha kedvesemnek szíve volna... óh, mily szép szonettet tudnék róla írni!”

XX.

Másnap estefelé az egyik inas jelentette, hogy Mauserrené asszony a szalonban vár.

Odasiettem s a szép kreol nőt szinte magánkivül találtam. Zavarában csak annyit tudott dadogni, hogy:

- Ah! Tony, kedves Tony, ha tudná!...

Attól tartva, hogy meglephetik s észre találják venni felindulását, bevitt a másik szobába, mely már külön lakosztályához tartozott, s melyben csak ő maga szokott fogadni.

Ledőlt a legközelebb álló szofára s kivett zsebéből egy levelet, melyet anyjától kapott.

- Olvassa csak!...

A levél ezekkel a sorokkal végződött:

„Remélem, kedves Lucie, hogy nagyon rövid idő múlva a legszerencsésebb ujságot tudathatom veled.”

- Mit gondol, mit jelent ez? - kérdezte s rajtam felejtette a tekintetét, melyben a legnagyobb izgatottság tükröződött.

- Azt hiszem, a dolog elég világos - válaszoltam. - S én épugy örülök rajta, mint ön. Azt jelenti...

- Ne mondja ki - vágott a szavamba s kezét szájamra tette. - És mégis, csakugyan eltalálta... igazán azt akarja jelenteni... Oly kevéssé vártam ezt az ujságot, hogy az imént majd kővé váltam meglepetésemben, és ha meg kell vallanom az igazat, nagyon megörültem rajta... Ugy-e, csunyaság, hogy mikor az az ember, akit igazában ápolnom és megsiratnom kellene, féllábbal a sirban van, s talán már haldoklik, engem öröm fog el?... Nem illettünk össze, sokat szenvedtem miatta. Ezelőtt három esztendővel nagy beteg volt; irtam neki, hogy: megbocsátom, amit ellenem elkövetett s kértem, hogy ő is bocsásson meg nekem. Biztosítom, Tony, hogy meleg hangon, szíves szavakkal irtam: mikor elolvasta, azt kellett volna mondania magában: „Ez az asszony különb, mint gondoltam.” Tudja, mit csinált? Egyik szeretőjével válaszoltatott s ez a válasz oly durva, oly sértő volt, hogy egy hétig sirtam miatta. Most is sirok, de könnyeimbe örömkönny is vegyül. Ugy-e, Tony, nagyon vétkes vagyok?

- Én vétkeesebb vagyok önnél, mert én zavartalanul tudok örülni azon, hogy a vén gazember végre visszaadja szép lelkét Istennek.

Könyörgő mozdulatot tett.

- Hallgasson! Vannak szavak, melyek szerencsétlenséget hoznak.

S hogy vakmerő szavaim fejére ne idézzék a Balsorsot, majdnem magasztalni kezdte hitvány férjét.

- Különben is, - folytatta - van-e jogom bárkinek is szemére hányni valamit? Azt felelhetnék: Hát ugyan te micsoda nagy és nemes dolgokat tettél, hogy így mersz beszélni? S igazuk volna, ha azt felelnék. Mert végre is, Tony, annak az embernek, akit sem egyikünk, sem másikunk nem akar megnevezni, minden vétke abból áll, hogy igyekezett lehetőleg boldogan élni, már a maga módja szerint... Igaz, hogy az életmód, melyet választott, nem volt valami szép. De hát nem így tettem én is? Egyszer, mikor szomorú voltam, a Boldogság dalolva ment el ablakom alatt, intett nekem s én követtem - Itáliába, ahonnan Charmillesba hozott. S ime, napról-napra boldogabbak vagyunk, hogy együtt élhetünk. Vannak pillanatok, mikor azt kérdezem magamtól: mivel érdemeltem meg ezt a nagy boldogságot? S ilyenkor nyugtalanság, aggodalom fog el, mert hisz egész multamban nincs egy derék cselekedet.

- Egyszer - vágtam a szavába - valaki azzal dicsekedett, hogy egész életében csak egy rossz tettet követett el. Azt felelték neki: „S mikor fog ez a rossz tett véget érni?” Önnek, asszonyom, csak egy jó cselekedete van, hanem ez abból áll, hogy mindennap boldoggá teszi egész környezetét, a szegényeiről nem is beszélve.

- Óh! - felelte - csak az az igazi jó tett, mely áldozatba kerül. Ön nagyon elnéző, Tony. Biztosítom, hogy ha Isten csak a szigorú igazság szerint mér s nem könyörül meg rajtam, akkor jó hír helyett nagy bánat vár reám.

- Én pedig azt állítom, hogy van igazság az égben, mert a gonosztevő, kinek a nevét nem méltóztatunk kiejteni, végre is elhatározta, hogy beadja a kulcsot. Csak az a csekélyesség nyugtalanít, hogy a dolog még nem történt meg. A medve bőréről beszélünk. Az ördögbe! Hátha jónak látná feltámadni?!

- Igaz - felelt élénken. - Szegény anyám nagyon hajlandó vágyait valóságnak képzelni; már többször megriasztott, hogy férjem a végét járja s mindannyiszor kiderült, hogy nem volt semmi nagyobb veszedelem. Igazán bolond vagyok, hogy felizgatom magam, mikor még az is meglehet, hogy szegény anyám csak a levegőbe beszél. Ugy-e, Tony, jobb lesz, ha nem szólok Alphonsenak erről a levélről! Mára boldoggá tenném, de ha holnap kitudódnék, hogy korán örvendett, csalódása nagyon bántaná...

- Óh! nagyon bántaná! - visszhangoztam, tisztán hangsúlyozva mindegyik szavamat.

Szép fejét lehajtotta a párnára és szemét behunyva, zsebkendője csipkáját kezdte harapdálni; aztán megint felegyenesedett:

- Azzal vádolnak - folytatta - és pedig legelőször is ön, hogy rest vagyok. Igaz, a restség örökölt hibám. Hanem, bár néha sokáig lustálkodom, a fejem sohasem pihen s gyakran eltűnődöm. Higgye el, nem vagyok olyan szeleburdi, olyan gondtalan, mint képzelik. Majdnem mindennap megkérdem magamtól: vajjon megérdemlem-e, hogy Alphonse feláldozza miattam egész jövőjét? Csak az vigasztal kissé - óh, nagyon kissé! - hogy nem rajtam mult, ha nincs másképp... Drezdában mindent elkövettem, hogy rábíriam Alphonse-ot: mondjon le rólam. Nem tette; esküdözött, hogy sohase fogja megbánni s azt hiszem, csakugyan nem bánta meg. Restségem után az a legnagyobb hibám, hogy sokat adok a világ ítéletére. Már sokszor voltam azon a ponton, hogy így szóljak Mauserrehez: „Menjünk Párisba; önnek a központban kell élnie, abban a világban, mely önt leginkább érdekli, ahol leginkább nekifekhetik kedves munkájának.” Nem volt hozzá bátorságom; Páris elrémit. A nagyvárosi emberek tekintetét nem tudnám megszokni; szemök mélyén mindig azt kutatnám: vajjon tudják-e multamat? Szemem határozottan fél a mások szemétől.

Összekulcsolta két kezét s így sóhajtott fel:

- Ah, Tony! Ha egyszer felesége lehetnék!... Ha egyszer karon fogna s visszatérne velem a világba!... Ha megint elfoglalná régi helyét!...

- Legyen nyugodt - feleltem. - Ez az idő nemsokára bekövetkezik.

Fölkelt s megsimitotta gyönyörű sötétszőke haját.

E haj, asszonyom, oly bámulatosan hullámos volt, hogy jóformán nem is kellett fésülnökie, csak megrázta a fejét s hajdisze elkészült.

- Aznap szép akarok lenni! - folytatta - hogy Mauserre büszke legyen rám, s mindenki azt mondhasa róla: „Nagy örütséget követett el, de örütsége nem volt ostobaság!” Istenem! Milyen bolond is vagyok!...

S arcképére mutatva, mely szemközt függött a falon, így fakadt ki:

- Vagy tulságosan hízelt el azelőtt öt évvel, vagy nagyon megcsunyultam. Mit gondolsz?

Majd a tükörbe nézett, majd arcképét szemlélgette. Ugy látszott, nem telt öröme az összehasonlításban, mert a fejét csóválgatta; hanem azért megvigasztalódott:

- Végre is, azt hiszem, hogy még nem vagyok ijesztően csunya.

- Kegyed a leggyermekesebb, a legártatlanabb, a legjobb és legszebb asszony a világon! - szóltam melegen, sőt némi ömlengéssel, melynek okát nem is gyaníthatta, s megcsókoltam a kezét.

Amikor éppen fölemeltem az államot, észrevettem, hogy az ajtó kinyílt s Meta lépett a szobába.

Ha akarta, olyan nesztelenül tudott járni, hogy senkise hallotta lépteit.

Ebben a pillanatban rutnak tűnt fel előttem.

Vannak tájak, melyekben nincsen semmi varázsló, s melyet csak a fény bizonyos játéka tesz oly bájosakká, hogy az embert jobban gyönyörködtetik, mint a legderültebb, leg-
ragyogóbb vidékek.

A léleknek is megvan a maga fénye, mely egészen mássá varázsolja az arcot.

Csak így magyarázhatom meg magamnak, hogy Metát néha elragadónak találtam, máskor meg valósággal rutnak.

Észrevettem, hogy Mauserrené asszony mellett majdnem mindig csunyának látszott. Nem mintha talán az összehasonlítás mindenképp az ő rovására ütött volna ki, mert hisz nem is lehetett kettőjüket összehasonlítani, hanem, mert Metán, valahányszor csak Mauserrené közelében volt, valami különös feszességet, kényelmetlenséget és rosszkedvet vettem észre, melyet igyekezett ugyan eltitkolni, de minduntalan elárult.

Mi okozta ezt az elrejtethetetlen rossz hangulatot, mely Metát félszeggé, néha majdnem kellemetlenné tette? - most már könnyen kitalálhattam.

Meglepetve nézett rá. Arcán fanyarság s nem csekély zavar tükröződött.

- Tudja, miről beszéltünk? - kérdeztem tőle. - Mauserrené asszony azt állítja, hogy ő nem oly szép, mint az arcképe.

- Aki az arcképet csinálta, nagy művész, - szólt Meta. - Aki a mintát alkotta, több mint művész.

- Ezt a kérdést majd csak tisztába hozom a jó Istennel - feleltem. - Hanem a képeknek megvan az az előnyük, hogy nem öregednek, s Mauserrené asszony azt erősítgeti, hogy ő nemsokára harmincéves öregasszony lesz.

- Ah, asszonyom, kettőnk közül én vagyok az öregebb, s én még csak huszonnégy éves vagyok, - szólt Meta elmélázva.

- Önök mind a ketten aljas hízogók - vágott közbe Mauserrené asszony. - Másról is beszélünk, édesem; levelet kaptam...

- Asszonyom, - szakítottam félbe, rámeresztve a szemem, - XIV. Lajos király azt szokta mondani, hogy nem kell a jövővel dicsekedni, mert különben az esemény elveszti az újság varázsát.

- Így gondolta XIV. Lajos király - felelt Meta. - Flamerin ur pedig úgy véli, hogy nem tanácsos mindenkiben bizni.

- Hogy mondhat ilyet, édesem? - kiáltott fel Mauserrené asszony. - Kiben biznám, ha önben nem? Olvassa el hamar ezt a levelet; bizonyos vagyok benne, hogy önt is érdekelni fogja.

Nem volt ideje sem odaadni, sem többet mondani.

Az ebédre hívó harang megszólalt, s Lulu, aki éhes volt, beszaladt a szobába. Ráncigálni kezdett hol egyikünket, hol másikat, hogy siessünk az ebédlőbe: kívánsága ellen nem volt fellebbezés.

Az ebéd alatt D'Arci ur szabad folyást engedett szurkáló kedvének.

Meta, talán tuláradó szerénységében, vagy talán szórakozottságból, reggeli szürke ruhájában jött az asztalhoz.

D'Arci ur nem állhatta meg, hogy bele ne kössön.

- Mondja csak, Holdenis kisasszony, mért szereti úgy a szürke színt? Tán a szürke nénét akarja adni?

- Fogadja köszönetemet, gróf ur - felelt Meta - azért a szíves figyelemért, melyet öltözéskemnek áldozott. Igazán nem érdemli meg. Szürke ruhát hordok, mert mindig Mäuschen-nek hívtak: egérnek születtem, mint egér fogok meghalni; s azért szeretek az egér egyenruhájában járni.

- Lám, - vágott vissza D'Arci ur - ez sokat megmagyaráz. Mindig gondoltam, hogy kétféle nagyravagyók vannak: a ragadozók és az őrlők; amazok egyszerűen bekapják zsákmányukat, az utóbbiak pedig, apró fogaikkal, jó sokáig elrágódnak rajta.

- Mit akar ezzel mondani, uram? - kérdezte Meta kissé türelmetlenül.

- Óh - felelt D'Arci ur - az ön becsvágya nagyon dicséretes! Kegyed föltette magában, hogy sorba meghódít mindnyájunkat. És csakugyan, kezdve Lulun, végezve rajtam, mindnyájunk szívét megnyerte. Charmillesban nincs egy lélek se, aki nem imádja önt.

- Titka igen egyszerű - szólt közbe Mauserrené asszony. - Egész élete azzal telik el, hogy teljesen megfélelkezve magáról, csak másokra gondol.

- Éppen ezt akartam mondani - válaszolt D'Arci ur és kiürítette poharát.

Pár pillanat múlva azt a barna csokrot bírálgatta, melyet Holdenis kisasszony hajába tűzött. Bizonykodott, hogy a barna és a szürke nem együvé valók, mert az egyik tiszta, éles, határozott, a másik pedig kevert, alattomos, határozatlan szín. És rám hivatkozott.

Nem volt időm nyilatkozni.

- Soha senkit sem ismertem, - vágott közbe Mauserre ur, - akiben a gáncsolódás betegsége oly mértéktelenül kifejlődött, mint önben, D'Arci ur.

A gróf lenyelte mondani valóját; tapasztalásból tudta: meddig mehet.

XXI.

Két órával később a szalonban ültünk.

Meta éppen kiment, hogy Lulut lefektesse.

Egyik inas telegrammot ad át Mauserrené asszonynak. Felbontja, nagyot kiált: egyik szemével sir, a másikkal nevet...

Fölkelt, s bár oly izgatott volt, hogy alig tudott menni, Mauserre urhoz támolygott. Mire odaért, ereje elhagyta, s csak úgy rogyott férje karjaiba.

A zokogás elfojtotta szavát. De nagynehezen mégis kidadogta:

- Alphonse, végre szabad vagyok.

Mauserre ur kissé hirtelen bontakozott ki neje karjaiból. A kíváncsiság türelmetlenné tesz.

Elővette a telegrammot, beletekintett, s összerázkódott. A meglepetés idéz elő efféle hatásokat is.

Aztán kitárta karját, s nejét szívére ölelte.

- Nagyon megvárakoztatott! - szólt a megkönnyebbülés hangján.

Amint láthatja, asszonyom, nem igaz, hogy mindig a legelső gondolat a legjobb.

Meta ép ebben a percben lépett a szobába.

Mauserrené asszony elébe szaladt a telegrammal s felkiáltott:

- Jöjjön már, kisasszony!

Meta is elolvasta.

Bármennyire ura volt is nyelvének, arcának nem tudott parancsolni.

Egyszerre fehér lett, mint a fal, s azt hittem, mindjárt rosszul lesz.

D'Arci ur is a szegény lányt nézte. Gunyolódáshoz szokott ajkán sötét mosoly futott végig.

Meta, leplezni akarva zavarát, - nyakába esett Mauserrené asszonynak s oly sokáig ölelgette az özvegyet, hogy D'Arci ur kifakadt:

- Engedelmeivel, kisasszony, szokás ugyan megölelni, de nem szokás megfojtani az embereket...

Aztán féloldalt fordulva:

- Kedves asszonyom, - szólt, - fogadja vejének szerencsekívánatait.

- Köszönöm - felelt Mauserrené asszony. - Csakhogy még tíz hónapig kell várakoznunk.

- Így kívánja a törvény - jegyezte meg Mauserre ur a lemondás hangján.

A szegény asszony sorba megölelt mindnyájunkat, aztán a szobájába ment s bezárkózott.

Boldogsága lelki furdalással járt; öröme megijesztette. Szükségét érezte, hogy ne beszéljen róla senkinek, kivéve - így szólt hozzánk - annak, aki mindent megért.

D'Arci ur bezzeg nem rejtegette jó kedvét.

Olyan lármás hangulatban volt, hogy végre is, egyik ezért, másikunk azért, de mindnyájan kiállhatatlannak találtuk.

Mauserre ur ujságot vette elő s olvasni kezdett. Én meg papirost kerítettem magamnak s rajzolásba fogtam.

Egyszerre, a lámpa és írónom között, árnyék bukkant fel.

Meta állott előttem.

Már nem találtam csunyának. Színe élénkebb, arca kacérabb volt, mint előbb. Lázás; epedő, bágyadt tekintete vágynak keltett...

- Nem tudhatom meg - kérdezte halkán - mit jósolta a cigányleány?

- Mire nézve?

- Hogy mi fog történni holnapután egy temetőben, mely tele van rózsával?

- Azt jósolta, hogy abban a temetőben holnapután semmi sem fog történni.

- Éppen semmi?

- Éppen semmi.

- Miért?

- Annak oka nagyon egyszerű. Mert holnapután sem ön, sem én nem tesszük be a lábunkat oda.

- Sem ön, sem én? - szólt. - A cigányleány, legalább *félíg* - hazudott. Ott leszek és várni fogom.

Mauserre ur letette ujságját s felénk közeledett.

Fogalmam sincs róla, mit sejtett meg társalgásunkból. Elég az hozzá, hogy a legtermészetesebb hangon azt mondta Metának:

- Illő, hogy az általános örömből Lulu is kivegye a maga részét. Már régóta epekedik, hogy bár csak egyszer megláthatná a Paladru tavát, mely, ha jól emlékszem, igen kedves tó. Elhatároztam, kisasszony, hogy holnapután, szeptember elsején, kivisszük Lulut a Paladru tavához.

És felém fordulva, sokkal fesztelenebb, mint hívogató hangon hozzá tette:

- Velünk tart, Tony?

- Mindenesetre.

- Én is, kedves apám - ajánlkozott D'Arciné asszony.

- Minthogy engem nem hívnak meg, - szólalt meg D'Arci ur - meghivom magamat.

Papiromra, melyet Meta még mindig figyelmesen nézett, felírtam nagy betűkkel ezt a sort:

„A cigánylány nem hazudott.”

Mikor szobámba mentem, D'Arci ur utánam szaladt a folyosóra.

Megfogta a karomat, s így szólt hozzám:

- Flamerin ur, holnap beszélni óhajtanék önnel. Nagyon komoly dologról van szó.

XXII.

Másnap egész délután esett. Mauserre ur és Holdenis kisasszony nem sétálhattak ki.

Mikor az eső szünetelni kezdett s vagy félóra kitisztult az idő, felhasználtam a kedvező alkalmat s átszaladtam a műterembe, hol D'Arciné asszony arcképét kellett megkezdenem.

Ahogy felraktam a festékeket a palettámra, a grófné is beállított, még pedig férjével, aki nagy dörrel-durral csapva be az ajtót, így kiáltott fel:

- Flamerin ur, esküdjünk meg, hogy addig ki nem megyünk innen, míg ki nem találjuk a módját, mikép rázhatjuk le a nyakunkról ezt a cselszövő hölgyet!

Olyan tragikus hangon beszélt, hogy azt kellett kérdeznem tőle:

- Melyik eszközt találja jobbnak: a gyilkot vagy a mérget?

- Arra a célra, - felelte, - hogy az ember egeret végezzen ki, nem ismerek jobb szert a patkány-méregnél. De ha tud valami szelidebb irtóeszközt, ám legyen, beszéljük meg a dolgot.

D'Arci ur letelepedett az egyik hintaszékbe; a grófnénak zsöllyét toltam elő, magam pedig a szép asszony lábai elé, egy zsámolyra kuporodtam.

S ezzel megnyitottuk az ülést.

Olyan komolyak voltunk, mintha hadi tanácsot tartottunk volna, s főbenjáró csatatervet készültünk volna megállapítani.

- Hogy elárulta magát! - szólt D'Arci ur.

- Annyi bizonyos, - válaszoltam, - hogy elsápadt s kijött a sodrából.

- Olyan volt, - folytatta D'Arciné asszony, - mint valami elkárhozott lélek. Folyton cserélgette a helyét. Egyiket se találta jónak.

- Ez mentségére szolgál. Világossá teszi, hogy még nem nagymester a képmutatásban.

- Mindjárt a legelső nap gyanusnak tűnt fel előttem. Ónémet pofácskája sehogyse tetszett...

- Ami kétségtelenné teszi, uram, - feleltem - hogy ön vagy élesebb szemű, vagy elfogultabb nálam; mert nekem nagyon is tetszett ónémet pofácskája.

- Engem csak az zavar meg, hogy szegény apámat is meg tudta babonázni.

- Ez meg, asszonyom, azt bizonyítja, hogy kegyednek fogalma sincs róla, mily érzelmeket olthat az érzékeny szivű betegbe az olyan asszony, aki ért a betegápoláshoz.

- De hogy is akadhatott meg a szeme ezen a kalandos lányon?! Hisz valóságos boszorkány!

- Eh, uram, jól tudja, hogy Holdenis kisasszonyt határozottan bájosnak látom!

- A szellemét találja oly ragyogónak...?!

- Eh, asszonyom, ha Metának nincs is valami ragyogó szelleme, van elég józan esze.

- Tegye hozzá: egész józansága abból áll, hogy tud hizelegni és dörgölözni.

- Ah, uram, a legfurfangosabb politikusok gyakran a legkeresetlenebb, legdurvább eszközökkel tesznek szert nagy sikereikre, s jóformán csak azért kerekednek felül, mert ismerik az embereket, s tudják, hogy az egész világ csupa nagy gyerekből áll.

- Hisz ön magasztalni akarja a genfi kisasszonyt!

- Isten mentsen, asszonyom. De jobb, ha nem kicsinyeljük az ellenség erejét. Miért áltatnók magunkat?

D'Arcei ur olyan mozdulatot tett, mely elárulta, hogy türelme fogytán van.

Ha jól emlékszem, egyet-kettőt káromkodott is.

- Falra borsót hányunk - kiáltott fel - s vesztegetjük az időt. Megengedem, kedves Flamerin ur, hogy Holdenis kisasszony kiváló szelleme nem azokhoz a haszontalan fákhöz hasonlít, melyeket a kertben csak díszítésül használnak, hanem ama jó kis gyümölcsfákhoz, melyek némi gondozás, egy kis eső és sok napfény mellett, bőséges hasznot hajtának szerencsés tulajdonosaiknak. Mindezt époly készségesen elismerem, mint ön maga. Szívemből kívánom, áldja meg az Isten a derék hölgyet és gyümölcsöskertjét! Csakhogy nem azért jöttünk össze, hogy litániát énekeljünk Meta urhölgy érdemeiről és szüzi bájairól. Mindnyájan azon vagyunk, hogy minél hamarabb visszaküldjük kedves *Virágos*-ába, alázatossággal s mindenféle más erénnyel tündöklő tűzhelye mellé, érzékeny szívü édesatyjához, ki panaszkodik, hogy leánya távollétében a mainzi sonkák elvesztették minden költészetüket; kedves kis öccseihez, akiken összerongyolódva fityeg a kantus, mióta nényük nincs jelen, hogy Isten segítségével megfoltozgassa viselt ruháikat. Méltók vagyunk-e mi arra, hogy nap nap után színről-szinre láthassuk ezt a rejtelmes, mennyei galambot? Miért is jött ide, a filiszteusok hazájába? Megvallom, Flamerin ur, hogy önnek sokkal kevésbé áll érdekében, mint nekünk: végrehajtani azt a derék munkát, amin most a fejünket törjük: mi elkeseredetten, *s pro aris et focis* támadunk; de ön oly hűséges barátsággal viseltetik Mauserre ur iránt, hogy magáévá kell tennie apósom érdekeit Egy véleményen vagyunk?... Jó, akkor folytatom. Nem akarok, kedves uram, szemrehányásokat tenni, de emlékeztetem, hogy kezességet vállalt apósomért. Becsületszáva erősítgette, hogy Mauserre urnak, aki immár betöltötte ötvenharmadik esztendejét, teljesen benőtt a feje lágya, s fogadkozott mindenre, ami szent, hogy apósom élte fogytáig a legokosabban gondolkozó ember lesz az egész világon. Erre a szép bizonyítványra és még szebb ígéretre támaszkodva, egyeztem belé, hogy kibéküljünk, s összetörödjünk valahogy. Hogy a dolgok így fordultak, eleinte csak örülhettem rajta. Nagyon kellemesen lepett meg, hogy abban az asszonyban, kiért valaha megbocsáthatatlan örültséget követett el, derék, jóra való, finomlelkű teremtetést ismertem meg, ki az első perctől fogva csak tiszteletet, becsülést, mondhatnám szeretetet ébresztett bennem. Most már nincs más kívánságom, minthogy annak rendje és módja szerint házasodjanak össze, s tegyék törvényessé a viszonyt, mely mind a kettőjüknek boldog jövőt ígér. Tegnap óta a házasságnak minden törvényes akadályát eltünt; csakhogy már vagy két-három hónapja nem jó világ van Charmillesban. Rémitő szerencsétlenség fenyeget mindnyájunkat. Sohse vonogassa a vállát, a dolog komoly. Ha nem vigyázunk, nemsokára megérhetjük, hogy feleségem apja a legmenthetetlenebb hitványsággal bélyegzi meg magát, s oltárhoz vezeti Lulu nevelőnőjét, aki megesküdtött, hogy urnő lesz Charmillesban, s uralkodni fog mindenkin, aki csak Charmillesban él és mozog.

- Szíves érdeklődését, - vágta szavába, - amennyiben engem is illet, nagyon köszönöm. De azt hiszem, a szerencsétlenség még nincs oly közel, mint gondolja.

- Kegyeskedjék végighallgatni - folytatta. - Én higgadt ember vagyok, akit holmi csekélységek nem szoktak nyugtalanítani. Biztosíthatom, hogy apósom teljesen kijózanodott régi szerelméből. Mit is mondok? Bármily szép asszony is Mauserrené asszony, gyönyörű alakja csak kellemetlenül hat férjére, mert örökké arra az ostobaságra emlékezteti, mely megakadályozza, hogy konstantinápolyi vagy londoni nagykövetté legyen. Így van az, ha az ember nem elég őszinte, megvallani magának: „Te akartad, Dandin György!” Vesztére, s nekünk is nem csekély bosszúságunkra, az ég és Flamerin Tony ur egy képmutató hölgyet hoztak ide, ama kedves teremtések egyikét, akik minduntalan a holdra és a fellegekre bandzsalítanak, s akik egyik kezüket szívükre téve, a másikkal tapintatosan nyulnak szomszédjuk zsebébe, meg-

tudni, mennyi érzelem rejtőzik az idegen zsebben. Ez a boszorkány, aki mellesleg kitűnően ért a hársfatea készítéséhez, s pompásan ki tudja porolni a lószőr-párnákat, már valósággal ujjain táncoltatja Mauserre urat. Figyelmessége, hizelgései, törleszkedő természete, csuszó-mászó mozdulatai, mézes szavai, édeskés arca, csinált elragadtatása s tettetett ájulásai tökéletesen elszédítették diplomatánkat, akinek roppant jól esik reggeltől estig hallani, hogy ő milyen nagy ember. Hisz én nem bánom, imádják egymást; ez az ő dolguk, nekem semmi ellenvetésem. Csakhogy ez a dáma, aki valóságos Maintenon - kicsinyben, fejébe vette, hogy elvéteti magát. A szigorú erkölcsű hölgyet fogja játszani; néhányszor majd visszautasítja, de úgy, hogy azért végkép kétségbe ne ejtse; ez a ridegség természetesen fel fogja izgatni a vénülő udvarlót, aki, bármily mélynek látja is a örvényt, mely a kedves nevelőnőtől elválasztja, egy szép nap majd csak átugorja a hatalmas árkot. Már pedig, hogy ez a jóféle hölgy legyen az anyósom - köszönöm alássan! Ennyit nem kívánhatnak tőlem. Azért elhatároztam, hogy nyíltan s jóelőre megbeszélem a dolgot Mauserre urral. Vagy-vagy. Ha a leányzó nem távozik Charmillesből még holnap és pedig mindörökre, akkor mi kotródunk el, én meg a feleségem, s mindjárt ma este. Mauserre ur szereti leányát; s azért, remélem, mondókámnak lesz némi hatása.

D'Arciné asszony szomorúan hallgatta végig a kissé durva szónoklatot, hanem azért eszé ágában sem volt ellent mondani.

Ha nagyon szerette is apját, inkább kutba ugrott volna, mint hogy a férjével vitatkozzék.

De hálás tekintettel köszönte meg, mikor apjának védelmére keltem s férjével szembe szálltam.

- Kedves gróf, ön tulozza, amit látott, s ami a fődolog, nagyon találomra következtet. Mauserre ur kissé mélézó természetű; van némi hajlama a sötét képzelgésekre, mert nem kapta meg a sorstól, amit várt, s azt hiszi, hogy méltán panaszkodik a végzet igazságtalanságáról. Ne felejtjük el, hogy abban a korban van, mikor a szerelem a férfiak nagy többségére nézve már csak abból a szükségérzetből fakad, mely egyes-egyedül a szívüknek kedves *társaságot* kívántatja meg velök. Az ilyen koru férfiaknak azok az asszonyok tetszenek, akik sajnálják vagy csodálják, mulattatják vagy vigasztalják őket. Nos, tetszett az égnek, meg egy unatkozó amerikaiak, mert Flamerin Tony mossa a kezét, hogy egy érdekes leányt küldjenek ide, aki mindenekelőtt nem „dáma” és nem is „amolyan jóféle hölgy” - a sértő szók mit sem bizonyítanak, - hanem egy eszes, ügyes, simulékony teremtes, aki ért hozzá, hogyan kell magát beletalálni mások gondolat-világába, aki tud bánni az emberekkel, aki megérti a szomszédjai buját-bánatát, s aki el tudja találni, hogyan kell mindenkivel a szájaíze szerint beszélni. Nem tagadom, hogy a hatás, melyet Mauserre urra tett, kissé messzire viheti diplomatánkat, az is lehetséges, hogy Holdenis kisasszony nagyravágyó, ki átengedi magát bizonyos álmoknak, melyeket vallása nem tilt el. Mondjuk ki kereken: ha Mauserrené asszony holnap meghalna, ön aligha tudná keresztülvinni, hogy apósa feleségül ne vegye Lulu nevelőnőjét. Annál szabadabb gondolkozásu, hogy megtagadja hajlamát csak azért, mert választottja rang és vagyon tekintetében alatta áll; senkit sem ismerek, aki oly annyira ment minden előítéllettől, mint Mauserre ur. Csakhogy szerencsére, Mauserrené asszony még él; s eszé ágában sincs meghalni. Mauserre ur pedig kifogástalan ember, aki előtt az adott szó szent. Attól tartok, kedves uram, hogyha tapintatlanul közbelépünk, csak ronthatnánk a dolgon s mindenesetre nagyon megbántanók Mauserre urat. Nem olyan fából faragták, hogy vezetgetni lehessen; ha meg is hajlik néha önnönmaga jobb meggyőződése előtt, mások meggyőződésére nem sok tekintettel van; sokkal büszkébb, semhogy leckét fogadjon el. Az Isten szerelmére, óvakodjék megleckéztetni! Az ön tulságosan őszinte nyilatkozatai esztelen elhatározásra ragadhatnak; megtenné haragból, amire szenvedélye nem tudja rábírní, ha már szenvedélynek méltóztatik nevezni azt az élénk vonzalmat, mellyel ama jeles hölgy iránt viseltetik, aki szerencsés adománya erejével jobban tudja lekötni, érdekelni, mulattatni, mint mi mindnyájan.

- Azt hiszem, Flamerin urnak igaza van - sietett közbeszólni D'Arciné asszony, félszemmel férjére tekintve, hogy megtudja, mennyit kockáztathat. - Lehet, kedves Albertem, hogy mi feketébbnek láttuk az ördögöt, mint amilyen, s nem lehetetlen az sem, hogy a veszedelem még nem fenyeget olyan közélről, mint gondoltuk. De hát mondja, Flamerin ur, összetegyük a kezünket s ne csináljunk semmit? Hagyjuk, hogy a betegség fejlődjék tovább s meg se kísért-sünk semmi orvosságot? Ha azt hiszi, hogy veszedelmes volna, ha D'Arci lépne közbe, forduljunk Mauserrené asszonyhoz. Bizonyos vagyok benne, hogy az ő szava nem hangzik el a pusztában; hatévi szerelem után mindig marad egy kis tűz a hamu alatt. Keressük fel, oldjuk le a szeméről a kendőt, gyógyítsuk ki vak bizalmából, mert hisz ebben a korlátlan, örült bizalomban van az igazi veszedelem. Az ő segítségével majd csak találunk módot, hogyan szabaduljunk meg szép csendben ettől a végzetes kék szempártól, melynek villámai viharral fenyegetnek.

- Ah, asszonyom, kiáltottam fel, - kegyed valósággal megijeszt! Nem látja be, hogy ez a bizalom, melyet vaknak, örültnek mond, s melyet én imádandónak találok, hogy ez a korlátlan, határtalan bizalom fog megmenteni minket? Hisz ép ezzel tartja sakkban Mauserrené asszony, persze anélkül, hogy gyanítaná, Holdenis kisasszony titkos fortélyait és ép ennek a gyerekes bizalomnak köszönhetjük, hogy Mauserre ur oly állapotba jutott, melyben semmit sem akar, semmit sem remél, sőt semmire se vágyik. Az olyan jellemes ember, mint Mauserre ur, nem csálhat meg egy nőt, aki úgy bizik benne, mint az Atyaistenben. Mauserrené asszonyt kiábrándítani annyi volna, mint elveszíteni. Első szavainkra elvesztené a fejét; a nyugtalanság és a bűbájos kétségbe ejtenék. Nem várhatnánk tőle se okosságot, se mérsékletet, se ügyességet; kitörne s az ellenség malmára hajtáná a vizet. Különös volna úgy védeni a megtámadott helyet, hogy az ember maga üssön rajta rést!

- Önnek semmiféle ajánlat sem tetszik - mormogott D'Arci ur. - Akkor hát találjon ki valamit, mert különben első gondolatomnál maradok s patkánymérget fogok használni.

- Engedjenek szabad kezet, - feleltem.

- S mit fog tenni?

- Rá fogom birni az ellenséget, hogy szüntesse meg az ostromot.

- Hogyan? Tán érzékeny szívére s nemes lelkére fog hivatkozni?

- Nem. Más eszközökkel. Ne kérdezzék, melyekkel; ez az én titkom.

- S kezeskedik, hogy terve sikerülni fog?

- Mindent el fogok követni, hogy sikerüljön. De kikötöm: hogy egy árva szót sem ejtenek el Mauserrené asszony előtt, sőt barátságosak lesznek Holdenis kisasszonnyal szemben is.

- Sokat kíván. De megpróbálom. Ha terve nem sül el, visszaadja a szabadságomat s akkor majd az én módszerem szerint fogunk eljárni.

Aztán bajuszát pödörgetve elment.

XXIII.

Estefelé elállott az eső s az idő kitisztult. Másnap, mikor fölébredtünk, egy felhő sem volt az égen.

Még nem volt hat óra, mikor a terraszcímze előtt megállott két kocsi, melyek elé három-három derék rudast fogtak be.

Mindenki pontos volt a találkozón, még Mauserrené asszony is, akivel a boldogság csodákat műveltetett.

Nagy álmosan, dagadt szemekkel, s bundába burkolózva jelent meg, mintha télvíz idején lettünk volna.

Mauserre ur azt ajánlotta, hogy legjobb lesz, ha a fagyos asszonyka a hintóba száll fel; a hintó lebocsátott ernyője valamennyire megóvhatja a reggeli hidegtől.

Mauserre ur maga a *break*-re ugrott fel, s Lulut meg Holdenis kisasszonyt hívta a könnyű kocsiba.

Veje nélkül számított, aki gonosz örömet lelt benne, hogy hozzájuk csatlakozzék, az alatt az ürügy alatt, hogy Holdenis kisasszony tanulságos társalgását óhajtja élvezni.

Le akarták beszélni; nem sikerült. Süket maradt minden ellenvetésre, s úgy tett, mintha nem venné észre, hogy apósa összeráncolja a szemöldökét. Mauserre ur végre is kénytelen volt belényugodni, hogy velök maradjon.

Mauserrené asszony, D'Arci grófné, meg én, a hintóba ültünk és tüstént utnak is indultunk.

Asszonyom! Ha nincs ideje utazni s mégis ismerni óhajtja Bugey vidékét, kérem, vegye elő a Joanne-féle pompás utikönyvet, mert én képtelen vagyok pontosan leírni, milyen vidéken halad át az ember Crémieutól a Paladru-tóig.

Bár a szép tájakat alaposan meg szoktam bámulni, s izlésemnél meg hivatásomnál fogva is kinyitom a szememet, valahányszor „természetet” látok, most az egyszer nem volt kedvem a vidéket nézni.

A festő Charmilles-ban maradt; a hintóban csak Flamerin Tony ült, kinek nagyban főtt a feje.

Mert hát, meg kellett vallanom magamnak, vakmerő ígéretet tettem.

Mikor D'Arci ur előadta haditervét, nyugtalanság fogott el, szinte megrémültem. Mit volt mit tennem? Szemtelenül kellett fogadkoznom, hogy majd helytállok *én*. S mindent magamra vállaltam. Megbiztak bennem; tehát nem maradt más választásom, mint megállni a sarat, s kivinni, amire vállalkoztam.

Csakhoggy fogalmam sem volt róla: mikép fogjak a dologhoz?

A titkos eszközöket, melyekkel dicsekedtem, első meggondolásra nevetségesnek találtam.

Nem igen bizhattam a hatásukban; s hamarosan lemondtam róluk.

Hogy ne csak vaktában kezdjek a dologba, tisztában kellett volna lennem az érzéseimmel.

S én teljességgel nem tudtam, hogy hányadán vagyok ezzel a leánnyal.

Néha-néha sikerült elhitetnem magammal, hogy az ellenséget, akivel küzdenem, viaskodnom kellett, valósággal gyűlölöm; ilyenkor föléledt bennem a vállalkozó kedv, s fogadkoztam magamban, hogy irgalom nélkül bánok el vele.

De a következő pillanatban azon vettem észre magamat, hogy kételkedem a gyűlöletemben; s ilyenkor úgy rémlett, hogy az, amit Meta iránt érzek, inkább neheztelés vagy féltékenység, mint gyűlölet vagy idegenkedés.

Kegyed olvasta Tassot, asszonyom. Emlékszik-e a *Megszabadított Jeruzsálem*-nek arra a részletére, melyben a megbabonázott erdőről van szó?

Tankréd erősködik, hogy megszabadítja az erdőt a varázslattól. A jó ember! Előbb a szívét kellett volna megmentenie a bűbájtól... mert hisz emlékszik, mi történt vele s kardjával, mikor a fa, melyet szét akart hasítani, Clorinda képét tüntette elébe?! Pedig azelőtt Tankréd is azt képzelte, a balgatag, hogy már nem szereti Clorindát...

Én is azt kérdeztem magamtól: vajjon teljesen kiábrándultam-e Clorindából? Vajjon az elhatározó pillanatban nem fog-e reszketni kezemben a kérlelhetetlen igazság kardja?

Nem számíthattam másra, csak a váratlanra, valami véletlen esetre, mely meg fogja értetni velem: mi a tennivaló?

Persze, az az ügyesség, mely a véletlenre bizza magát, nagyon kétséges értékű.

D'Arci ur ugyancsak kicsufolt volna, ha esetleg olvasni tud gondolataimban.

Ilyen gondolatok kavargtak a fejemben, ami érthetővé teszi, hogy keresztül mentem a világ egyik legszebb vidékén, anélkül, hogy valamit láttam volna.

Különben nem a szép tájék a legnevezetesebb látnivaló a világon. Boldog embert látni például sokkal érdekesebb. Természetesen csak akkor, ha az illető sem nem rossz, sem nem ostoba.

Mauserrené asszony ebben a ritka látványban részesített.

Maga volt a megtestesült boldogság; öröm sugárzott szemében, mosolyában. Mintha csak két nap óta élt volna. Minden kedves ujdonság volt előtte; a leghaszontalanabb apróság is meglepte, elragadta.

Hisz valóban csak két napja ismerkedett meg a napvilággal. Tekintete így beszélt hozzá:

- Tudod-e, hogy nem telik bele tíz hónap, s a felesége leszek?!

A nemes lélek föltette magában, hogy mindenütt örömet áraszt maga körül.

A hosszú ut mentén fünek-fának alamizsnát szórt a kocsiból.

Valahol észrevett egy kis rongyos pulykapásztorlányt, aki ép a gyepre hajtotta szárnyas állatait.

A jó asszony megállította a kocsit, kiszállt s odafutott a gyermekhez.

Megcsókolta, beszédbe ereszkedett vele s leült mellé egy kőre. A megilletődött pulykák körülhurukkolták, s aztán alkalmoszerűnek látták felfuvalkodni.

Mauserrené asszony kikérdezte a gyereket minden ügyéről, bajáról, s mielőtt elhagyta, két aranyat csusztatott a markába.

Valamivel odább, erszénye egész tartalmát egy öreg vak ember kalapjába hullatta.

D'Arci grófné és én, félszemmel néztünk rá, s tekintetünk nem volt semmitmondó.

Ahogy tovább haladtunk, figyelmesebb lettem a vidékre is. Szórakozottságom mulóban volt.

Des-Abrest táján már megláttam a vidék szépségeit. Mondhatom, az ut, melyen végighaladtunk, páratlan.

Ugy terveztük, hogy először Des-Abrets-ban állapodunk meg. Ebben a faluban már tisztes fogadó is volt, aminek különben szükségét éreztük, mert a déjeuner ideje elérkezett.

A *break*-et csak a faluban értük utól.

Ugy repült, mint a szél, s nem állapodott meg a pulykapásztor-lányoknál.

Roszkedvű ember hajtotta, akinek jól esett, hogy lovait ostorozhatta.

El nem képzeli asszonyom, mennyire ki tudott kelni magából Mauserre ur; néha napján rá sem ismert volna az ember.

Két lélek lakott benne, melyek közül az egyik hihetetlenül tudott magán uralkodni, a másik pedig arra sem volt képes, hogy a legcsekélyebb bosszúságot eltitkolja.

Láttam Drezdában, amint egyik legkényesebb ügyét tárgyalta. Egy izom sem rezdült meg arcán, mikor a legnagyobb kellemetlenségek érték.

Hanem a hivatásán kívül, a maga dolgában képtelen volt a legtermészetesebb titkolózásra is. Minden apróság meglátszott az arcán, melyből mint nyitott könyvből lehetett olvasni.

Az egész déjeuner alatt olyan komor volt, mint egy tömlőc-ajtó.

D'Arci ur az ártatlant adta, aki semmit se gyanít, s tulzott figyelmességével dühösítette apósát.

Ahogy felálltunk az asztaltól, Mauserre ur boszut állott vején.

A fogadó kertjében céllövőhely volt. Mauserre ur, aki kitűnő lövő volt, fogadást ajánlott a grófnak, hogy lövés dolgában többre viszi nála. D'Arci ur ráállt a mérkőzésre.

Először Mauserre ur lőtt s egymásután háromszor a célba talált.

A karzat eszeveszetten tapsolt, s a nevelőnők gyöngye felkiáltott:

- Ugyan, mondja már meg, uram, mihez nincs önnek tehetsége?

A gróf első sörétje a céltábla egyik karójába furódott.

Természetesen, ez még nem volt elég ok arra, hogy D'Arci ur elismerje legyőzetését. A pisztolyát okolta.

- Hisz ezzel a gyalázatos szerszámmal nem lehet löni! - mentegette magát, s másikat választott.

Hanem a második lövés sem volt szerencsés.

Erőnek-erejével bele akart találni legalább a céltábla fehérébe.

S addig próbálgatta, addig erőlködött, hogy mire beléunt, s utánunk jött a kertből, a *break* már tovahajtatott.

- Teringette! Nem vártak meg.

Nem volt más választása, minthogy hozzánk üljön a hintóba.

- Ön ugyan megjárta! - szólt hozzá nevetve Mauserrené asszony.

Aztán komolyabb hangon így folytatta:

- Alphonse panaszkodik, hogy önnek mostanában néhány rossz szokása van. Többek közt folyton ingerli Holdenis kisasszonyt. Ha ez soká így tart, tréfáinak az a kellemetlen következménye lehet, hogy Holdenis kisasszony elveszti tekintélyét növendéke előtt... Pedig igazán szerencse, hogy Meta úgy féken tudja tartani a mi szilaj kis csikónkat!...

D'Arci ur vigyorogni kezdett. Megcsiptem a karját és - célt értem. Elnyelte, amit mondani akart.

Ahogy Des-Abres-t elhagytuk, tovább, mint egy óráig, eléggé meredek dombra döcögtünk fel.

Mikor a tetejére értünk, az országutról letérve, mellékutra csaptunk, mely egyenesen Paladru-be vezetett.

Alig fél óra alatt a faluban voltunk.

Paladru, a tótól néhány száz lépésnyire, jókora magaslaton ülő templom lábainál terül el.

A Paladru-tóról, asszonyom, úgy beszélhetek, mint szakértő. Nagyon közlről láttam. Sokkal alaposabban megismerkedtem vele, mint óhajtottam.

Ha érdeklődik a statisztika iránt, ide jegyezhetem, hogy e tó a tenger színe fölött ezerötszáz lábnyi magasságban terül el, - hogy hossza majdnem két, szélessége pedig körülbelül fél mérföld, - hogy nagyon mély, - hogy vize nagyon ásványos tartalmu s jótékony hatásu sokféle betegségben, - hogy ennek az ásványos víznek kissé szappanszerű íze van, s hogy mind-
amellett a tóban temérdek a hal.

De szívesebben mondom el, hogy ha az ember meg akarja ismerni Bugey-t, okvetlenül látnia kell ezt a gyönyörű tót, - hogy környéke elragadó, - hogy partján felséges kőrisfákat láthatni.

A hegyek, melyek két partját szegélyezik, egyik felől erdők, s teljesen vadonszerűek, másik felől nagy gonddal míveltek.

Maga a tó, a napnak más és más órájában, meg aszerint, ahogy a szél jár, majd gyöngyház-színű, majd azur-kék, majd szürke, mint az ólom.

Partjain a talaj-alakulás igen változatos; emitt vékonyka rév, odább széles öböl; itt magas, kopár földfok nyulik a vízbe; amott dúslombu fák hajolnak a tó fölébe, s áztatják a vízben koronájukat; távolabb alacsony földnyelvet mosnak a habok; másutt meg meredek szikla-partra verődik a hullám.

Ha valaha Paladrube téved, asszonyom, menjen fel az egyik ilyen sziklapartra, arra, amely a faluhoz a legközelebb van, s nézzen balfelé.

A sás- és káka-borította tó felett ezüstös lombozatu fűzfa-sort fog megpillantani; a fűzfák felett, a magaslaton, árnyas, szép diófa-erdőt, melynek zöldjéből kicsillannak a kastély kis bástyái, meg a templom tornya; s tiszta időben, a halmok bevágásai között meg fogja látni a Mont-Blanc-t is, ragyogó havának egész pompájában, mind a két lejtőjével, melyek közül az egyik, a Franciaország felé néző, igazán lejtőszerűleg közeledik a síkhoz, a másik pedig inkább óriási, meredek falhoz hasonlít, ahol, úgy rémlik, még a sasok is szédülést érezhetnek.

Az uti könyvek, asszonyom, fogalmat adnak a Paladru-tó szépségeiről, de nem említik, hogy ez a tó olyan hely, ahol kellemetlen tapasztalatokat lehet szerezni.

Az a tapasztalat, melyet a Paladru-tón alázatos szolgája szerzett, világosan bebizonyította, hogy a prédikálás veszedelmes mesterség, és hogy a német nőknek néha furcsa bogaraik vannak.

XXIV.

Mikor már vagy két órát töltöttünk Paladruben, Mauserrené asszony, akit az ut kifárasztott, s aki hamarosan betelt a tó és a Mont-Blanc látásával, a *Hôtel des Bainsben*, ahol néhány szobát nyitattunk, lefeküdt a diványra s elszenderedett.

Lulu lábánál egy párnán aludt.

Ebédig még bőséges időnk volt.

Mauserre ur, aki époly ügyes volt a sakkjátékban, mint a lövésben, s aki kereste az alkalmat, hogy vejét ismét megalázhassa, csalogatta D'Arci urat, hogy sakkozzék vele.

D'Arci ur kötélnek is állt abban az ábrándos reményben, hogy majd visszatorolja a reggeli vereséget.

Meta kiment sétálni, s egy darabig álmodozva barangolt a tó mentében.

Mikor az alacsony parthoz ért, csolnakot vett észre, mely ép akkor érkezett meg a tó másik oldaláról.

A sajkások, kik a lenge járóműben jöttek, odakötötték a csolnakot a partra erősített cövekhez; aztán a vitorlát az árboc köré tekergették s elmentek dolgukra.

Metának az az ötlete támadt, hogy belépett a csolnakba.

Láttam, hogy leült a hajócska orránál s a víz fölé hajolt.

Valószínűleg tükörnek használta a tót.

Néhány percig mozdulatlanul maradt.

- Itt az alkalom! - szóltam magamban s egy pillanat multán mellette termettem.

Alattomosan leoldoztam a hajókötelet a cövekről s kezembe ragadva az evezőket, besiklottam vele a tó közepére.

Mikor egyedül találta magát velem a himbálózó dióhéjon, kissé ijedtnek látszott. Kért, hogy vigyem vissza a partra.

Ugy tettem, mintha nem hallottam volna, s tovább eveztem.

Később aztán nekibátorodott, vagy legalább belenyugodott a kalandba.

Hátra ült a kormányhoz.

Mikor már a tó közepe felé jártunk, eleresztettem az evező nyelét s a csolnakot szabadjára bocsátottam.

Meta kérdőleg nézett reám. Figyelmesen vizsgálta arcomat; nyilván nem tudta felfogni: miért hallgatok.

Az előtt való nap, hogy e nevezetes kirándulást tettük, a kastély könyvtárában öltem az időt. Az egyik polcon véletlenül szemembe tűnt a *Provinciales* egy régi kiadása, mely fölkelte érdeklődésemet. Nem állhattam meg, hogy bele ne üssem az orromat. A hely, melyet olvastam, nagyon meglepett s tökéletesen bevésődött emlékezetembe.

Azóta kísértett Pascal.

Hátradőltem az árbochoz, s keresztbe téve karjaimat, így szólaltam meg:

- Igazán, atyám, vallástalan emberekkel nem gyülik meg a bajunk olyan hamar, mint azokkal, akik úgy ismerik a vallás minden kis hitcikkelyét, hogy szent célok követelményének tudják magyarázni minden cselekedetöket. Mert végre is, a sértő jó célzata nem enyhíti a sértett fájdalmát. Az az ember, akit bántanak, nem veszi észre, hogy a bántalom mily titkos jó szándékból történt, csak a csapást érzi, melyet ráértek. És nem tudom, nem volna-e kevésbbé keserves, ha vadállatokká bősült emberek ütnének agyon, mintha ájtatos emberek gyilkolnának le nagy lelkiismeretesen?!

S aztán így végeztem be a szónoklatomat:

- Ah, milyen nagy ember is volt az a Pascal! S milyen veszedelmes tudomány is a casuistica!

- Kihez szól? - kérdezte mosolyogva. - Az éghez, a halakhoz, vagy hozzám?

- Valakihez - feleltem - aki egyszer azt vetette szememre, hogy könnyelmű ember vagyok. S megfelelek neki. Mert, meg vagyok győződve, az ég megbocsát a könnyelműeknek, akik jóvá teszik holnap, ami rosszat ma elkövettek. De Isten mentsen meg azoktól, akik meggyőződésből teszik a rosszat. Róluk mondta Pascal, hogy csak az a tökéletes és kedélyes gazember, aki lelkiismeretből gaz.

Körülnézett.

- Nem látom azt a jezsuitát, akihez szónokol - válaszolt szeliden. - Tudnia kellene, hogy olyanformán gondolkozom, mint ön. Engem is úgy neveltek, hogy ne igen szeressem ezeket a jó pátereket.

Ujra kezembe fogtam az evezőket. Pár pillanat múlva körülhajóztam az egyik kis földfokot, mely előbb eltakarta előlünk a falut és a hôtelt.

Meta már nem félt. Kissé szemrehányó hangon, de azért nyájasan szólalt meg újra:

- Mit mondanak majd Lulunak, ha a kedves gyermek felébred s nevelőnőjét keresi? Szöktetés ez vagy micsoda? Ah, elfelejtettem, hogy ma van szeptember elseje, s nekünk ma beszélni valónk van. De a tó nem temető.

Aztán elfordult s a Mont-Blanct nézegette, mely homályosan látszott a diófák sűrű lombozata mögött.

Megint abbahagytam az evezést, s ismét hátradőlve az árbochoz, cigarettát készítettem.

- A jezsuitáknak - szóltam s rágyújtottam a cigarettámra - elég széles a háta; nem bánom, üssük őket. De, bár lehetséges, hogy ők fedezték fel azt a szép mesterséget: mikép lehet a szavakat jó lelkiismerettel elcsavarni, mégis úgy tapasztaltam, hogy a casuisticát mivelik olyan országokban is, ahol a jezsuitákat nem igen szeretik. Mindenütt találni olyan elméket, melyek finomságukat arra használják, hogy jó okokkal igazolják a legkevésbé igazolható tetteket; találni olyanokat is, akik megvetik azt a kezdetleges, hétköznapi morált, mellyel megelégszenek azok, akiket közönségesen tisztességes embereknek szokás mondani; az ilyenek szétszedik a köznapi erkölcsant, s minden lényegest magukban foglaló maximáik segítségével olyan apró szabadságokat engednek meg maguknak, melyeket sehogysem lehet összeegyeztetni az egyszerű emberek katekizmusával. Akadnak mások, akik vallásukat, mely őszinte, arra használják, hogy szentesítsék vele anyagi sovárgásaikat. A cselekvéseket, melyeket érdekeik kívánnak, kegyes tettek gyanánt hajtják végre. Istennek e gyermekei az egész földet örökségükül tekintik s abban a szent meggyőződésben, hogy az égtől megbiztatást nyertek, melynél fogva a rossz embereket kárpótlásra kell kényszeríteniök, szemökben könnyel kaparitják meg javaikat, melyeket magokévá tesznek, mivel e javak őket illetik.

Bedobtam cigarettámat a tóba.

- Ismerek egy bűnös asszonyt - folytattam - aki, az igazat megvallva, csak egyszer vétkezett. Az élet oly kegyelmes volt iránta, hogy a vétekben, melyet elkövetett, boldogságát találta meg. Egyszer egy szent leány találkozott vele, aki meglátva a boldog vétkező nőt, így kiáltott fel: Mily veszedelmes példa! E világ isteni törvénye a rend, melyet ez az asszony áthágott. Az égnek és az erkölcsnek érdeke úgy kívánja, hogy megfosszam bűnös uton szerzett boldogságától. Azért elveszem házát, elveszem férjét, elveszem gyermekét, elveszem multját és jövőjét, emlékeit és reményeit, elveszem mindenét s Isten kegyesen fog majd hozzám szólani: Derekasan dolgoztál, világosság angyala! Egy rendetlenséggel kevesebb van a világon.

Arcát láng borította el s felkiáltott:

- Néhány nap óta találós mesékben szól hozzám. Mondja meg egyszer-mindenkorra, mi furja a fejét? Mondja meg nyiltan: micsoda alávalósággal gyanusít?

- Arra lent - feleltem - abban a falusi vendéglőben, nyugodtan alszik egy szegény asszony. Bárcsak soha se ébredne fel! Mert egyszer meg fogja őrizteni a kétségbeesés, mikor rájön, hogy veszedelmes versenytársa van: Holdenis Meta kisasszony, aki föltette magában, hogy egy szép nap feleségül megy Mauserre urhoz.

Arcát haragos, rideg kifejezés torzította el, melyet eddig még sohasem láttam rajta. Csak szinpadi fogás volt, a jelenség gyorsan elváltozott. A majdnem vad tekintet, melyet szeme rám szegzett, s mely szuró volt, mint a méh fulánkja, lassankint eltűnt, arca mindinkább szelidült. Összeszorított ajka fölnyílt, homloka, melyet előbb ráncok borítottak, kitisztult és simává lett, mint a jég; lehajtotta a fejét s úgy tetszett, mintha szempillái alól két könnycsepp gördült volna ki. Egy pillanatig vártam, hogy megszólal, de hiába vártam.

A hegyi tavak szeszélyesek és megbizhatatlanok.

Mikor a csolnakba ültünk, szellő se rezgett, s az ezüstöskék habok felületén egyetlen redőcske sem látszott.

De nemsokára a part felől terjedő árnyék smaragd szint öltött magára; a zöld szín mind keskenyebb térre szorította az azurt s végre belepte az egész tót, mely megrezdült s vizét csapkodni kezdte.

Csolnakunk ép a nyílt vizen volt.

Meta hosszas hallgatása, meg a magamé is, mindinkább megzavart.

Elhatároztam, hogy visszatérek.

A falu felé eveztem. A szellő is egyenesen arra hajtott.

Lebontottam a vitorlát s megkérdeztem Metát, nem vállalná-e magára a kormányt, melyet csak egyenesen kellene tartania?

Igenlőleg intett a szemével s bizonytalan kézzel fogta meg a kormányrudat.

A vitorla kidagadt s csolnakunk neki iramodott, mint a megsarkantyuzott ló.

Nagy messziről már látszott kissé a nádas, meg a kavicsos. Az ott már a part.

Meta felemelte a fejét. Félig nyílt ajka magába szitta a szél éles lehelletét. A melle zihált.

- Még egyszer elmondom önnek a *Thuléi királyt* - szólt halkán. - Hallgassa meg.

És ugyanazon a hangon, mint hajdan, elszavalta a verset, melyre egykor megtanított:

Es war ein König in Thule
Gar treu bis an das Grab,
Dem sterbend seine Buhle
Einen gold'nen Becher gab.

A szél pillanatról-pillanatra hűvösebb lett. Egyszerre szélroham kerekedett, mely hatalmasan megrázta a vitorlát.

A gyöngé alkotmány megrecsegett s oly vadul kezdte verdesni az árbocfát, hogy azt hittem, mind a kettő széttörik.

A tó színe zöldből szürkébe ment át. A víz tajtékot vert és a habok mind erősebben csapdosták a sajkát.

Meta egy ügyetlen mozdulatára a csolnak megbillent. A víz becsapott hozzánk.

- Vigyázzon - kiáltottam rá. - Elég egy kis szórakozottság és felfordulunk.

Meta az utolsó versszakhoz ért.

Er sah ihn stürzen, trinken
Und sinken tief in's Meer.
Die Augen thäten ihm sinken;
Trank nie einen Tropfen mehr.

E négy sort még egyszer elmondta. Aztán rám nézett. És arca oly különösnek tetszett...

Levetette a kámzsáját. A szél szilajul játszott fürtjeivel, melyek homlokán repdestek. Arca égett, és rám szegezett szeme mélyéből valami örült gondolat csillámlott ki, mely megvacogtatta egész testét.

- A cigányleány hazudott - kiáltott fel - hazudott! Nem azt jósolta: hogy száz évig élek?

S aztán így suttogott:

- Ma kellett volna elhatároznunk, hogy együtt fogunk élni mind a sirig. S mivel ön már nem is gondol rám: meghalok, de önnel együtt.

Amint e szavakat kiejtette, oly erővel rázta meg a kormányrudat, hogy a következő pillanatban csolnakunk fenekestül felfordult, s az ön alázatos szolgálja, asszonyom, egy ölnyi mélységre süllyedt a víz alá.

Asszonyom! Sohase tudhatjuk előre, mi válik javunkra. Nekem például eszemágában sem volt, hogy Harris barátom társasága valaha még hasznomra is lehet.

Mégis, mikor a víz fenekéről a felületre jutottam s kábultságomból magamhoz tértem, első gondolatom az volt, hogy:

- Az Isten is áldja meg az én derék Harrisomat! Sohase cselekedtem okosabbat, minthogy vagy három hónapot együtt töltöttem vele Genfben!

Mert Harris, akivel akkoriban mindennap fürödni mentünk a tóba, megtanított uszni.

Biztosíthatom, hogy ebben a pillanatban összes kész és ezentul készítendő festményeim gyerekségnek tetszettek ahhoz a tehetségemhez képest, hogy fenn tudtam magamat tartani a víz színén.

Amint aztán a gondolataim tisztulni kezdtek, eszembe jutott, hogy itt mellettem egy nő fuldoklik, akivel vagy együtt szabadulok, vagy együtt halok.

Hihet, asszonyom, amit akar; de meg kell vallanom, hogy nem a részvét vagy a szájalom gerjedt fel bennem; valami szerelmi dühfélét éreztem, ami eddig ismeretlen volt előttem.

Mindent megbocsátottam Metának azért a kedves és dicséretes szándékáért, hogy Flamerin Tonyt a vízbe akarta fullasztani; úgy tetszett, hogy nem tudok nélküle élni.

Meglehet, asszonyom, hogy ezt a fellobbanást hóbortosnak fogja találni; azt képzelheti, hogy a Paladru-tó vize, melyből jókora mennyiséget nyeltem le, egyéb erényein kívül meg van áldva azzal a kitűnő tulajdonsággal is, hogy époly részegítő, mint a rajnai bor.

De tessék elhinni, nem szükséges innunk, hogy hóbortos dolgokat kövessünk el. Nincs az az emberi szenvedély, melyben némi hóbort ne volna. A részegítő erő többnyire a szivünkben van.

Lebuktam a víz alá - Metát sehol se láttam.

Már-már kétségbe estem, mikor észrevettem, hogy ruhája megakadt a kormányrudban, s a szegény leány a csolnak alá került.

Gyorsan kiszabadítottam aggasztó helyzetéből.

Eszméletét teljesen elvesztette, de azért nem volt okom nagyobb ijedségre, mert legfeljebb egy percig lehetett a víz alatt.

Ujjai bágyadtan megmozdultak, s ez az életjel tökéletesen megnyugtatót.

Balkezemmel a felszínen tartottam a fejét s jobb karommal meg a két lábammal oly hatalmasan küzdöttem a habok ellen, hogy maga a nagy Harris is meg lett volna velem elégedve.

Néhány pillanat múlva (megvallom, azt az időt végtelenül hosszúnak találtam) kimondhatatlan boldogságomra a parthoz értem.

Ahogy kievickéltem a szárazra, első gondom volt: lefektetni Metát a föbe.

Kinyitotta a szemét, de mindjárt be is hunyta.

Karomba fogtam s szaladni kezdtem vele a fogadó felé, mely nem volt messzire.

Fele utamban két dühös sajkás csatlakozott hozzám, akik, míg köztük futottam, szitkozódva, káromkodva követelték vissza a csolnakjukat.

Ujjammal mutattam nekik, hogy hol a csolnak, s bizonykodtam, hogy semmi baja, bár nem látszik meg rajta.

Különben jó emberek voltak s duzzadó erszényem, melyet odadobtam nekik, úgy megváltoztatta a hangjukat, hogy utoljára még segíteni ajánlkoztak.

Hanem én nem akartam másra bízni drága terhemet.

Mauserrené asszony, aki időközben fölébredt, meglepetésében, hogy seholse lát minket, Luluval együtt keresésünkre indult.

Mikor megpillantottak, attól tartva, hogy valami helyrehozhatatlan szerencsétlenség történt, sikoltozni, jajgatni, sopánkodni kezdtek.

A sajkásokat, akik a csolnakjukat követelték, hamar leráztam a nyakamról; de annál nagyobb fáradságomba került megnyugtatni Lulut, aki nevelőnőjét kérte számon tőlem.

S ami a legrosszabb volt, a gyermek bögését Mauserre ur is meghallotta.

Abbahagyta a sakkozást s leszaladt az udvarba.

Azt hittem, komolyan összetűzők vele, olyan dühösen s fenyegetőleg nézett rám.

Igyekeztem nyugtalanságát eloszlatni s biztosítottam, hogy Meta él. De tán nem is a nyugtalanság bántotta, hanem inkább a boszuság, látva, hogy a leány szorosan hozzám simulva fekszik a karomban, - hogy arca az enyémet érinti, - hogy haja halántékomhoz tapad...

Mauserre ur összeszorította az öklét és rám támadt:

- Nyomorult bolond!

Ez a dühös kiáltás megértette velem, hogy sebe milyen mély volt...

- Ön megfélemedzik magáról, uram - feleltem hidegen.

S félretaszitva vállammal, bementem a fogadóba, ahol letettem terhemet.

A rajongásnak is megvan a maga határa; erőm már fogytán volt.

D'Arci ur is odaszaladt. Rákancsalított Metára, aki sápadt volt, mint a halál, vállát vont, s így szólt hozzám:

- Micsoda színésznő!

S a fogai közt azt dörögte:

- Az ötlet pompás volt. Kár, hogy önnek nem volt hozzá elég bátorsága.

XXV.

Mauserrené asszony odaadó ápolása, meg menyének és a fogadósnének gondoskodása nem-sokára feltámasztották a nevelőnők gyöngyét.

Levetkeztették s befektették a puha, megmelegített ágyba, ahol rövid idő múlva egészen visszanyerte az eszméletét.

Legelőször is Lulut hívta ágyához, aki örömrivalgással vetette rá magát.

Ezalatt én ruhát változtattam. Levettettem átázott öltözetemet, s parasztruhába bújtam. Aztán lementem a konyhába melegedni.

A konyhában Mauserre urat találtam, ki ott álldogált a kályha előtt.

- Ön magyarázattal tartozik nekem - kiáltott felém.

- Engedjen meg - feleltem élénken, - de ha valamelyikünk magyarázatot követelhet a másiktól, úgy az én vagyok.

Régi barátságunk diadalmaskodott gögjén és féltékenységén, s másodszor már sokkal nyájassabban szólalt meg:

- Igaza van. Lulu kiáltozása megzavarta a fejemet. Kérem, bocsásson meg, s ne haragudjék rám.

Megszoritottam a kezét, hanem azért a hajótörésemről nem beszéltem részleteket, bár láttam, hogy nagyon szerette volna.

Csak annyit tudott belőlem kicsikarni, hogy Holdenis kisasszony, ép abban a pillanatban, mikor a szél a legerősebben fujt, ügyetlenségből eleresztette a kormányrudat.

- Ami megint csak azt bizonyítja - szóltam, - hogy az asszonyok nagyon rossz kalauzok; úgy látszik, nem szabad rájuk biznunk a kormányt sem vizen, sem szárazon.

Tartózkodásom türelmetlenné tette.

Az ablak-mélyedésbe vonszolt, s farkas-szemet nézve velem, azt kérdezte:

- Komoly szándékai vannak Holdenis kisasszonnyal?

- Mi gondja rá? - feleltem.

- Érdeklődöm iránta is, ön iránt is. S nem hiszem, hogy egymáshoz valók.

- Hát kihez való volna Holdenis kisasszony? - kérdeztem, s most már rajtam volt a sor, hogy keményen nézzek a szemébe.

- Kihez való? Hát a leányomhoz, akinek nagy szüksége van rá. Legyen őszinte. Igazán szereti?

- Meglehet, - válaszoltam. - De érzéseimről csak neki tartozom számot adni.

Ennyire voltunk, mikor jelentették, hogy az ebédet feltálalták.

Valóságos burgundi étvágyat éreztem; rászolgáltam.

Ki is tettem magamért. Derekasán hozzáláttam az ennivalókhoz, különösen ahhoz a rákhoz, melyet aznap reggel, ugyanazon a helyen fogtak, ahol Metával felfordultunk. A Paladru-tónak ezt a termékét pompásnak találtam: látja, asszonyom, nem vagyok haragtartó.

Mauserre ur csak foghegygel evett, s három szót se mondott.

Mauserrené asszony fáradhatatlanul tudakozódott vízi kalandom részleteiről, s minduntalan hálálkodott, hogy kedves Metája életét megmentettem.

D'Arci ur nagyokat nyelt s nem szólt egy szót se.

A grófné nyugodtan mosolyogva nézegetett rám, s egyszer, hozzám hajolva, halkán azt suttogta:

- Szép lovag, ön valamit rejteget előlünk.

Mikor a nyalánságokra került a sor, Mauserrené asszony eltávozott, megtudni: hogy van Meta?

Azzal az ujsággal került vissza, hogy a nap hősnője pompásan érzi magát, megivott egy csésze tiszta levest, s mindenáron fel akar kelni.

- Ruhái - szólt - még nem száradtak meg. Azon vagyok, hogy találjak valakit, aki másikat kerithet neki.

Lulu, aki nem tudott meglenni nevelőnője nélkül, engedelmet kért, hogy hozzámeessen.

Nem engedték meg, mire Lulu bömbölni és toporzékolni kezdett, mint hajdan, a régi szép időkben.

D'Arci ur, hogy lecsillapítsa a gyermeket, papirosból alakokat vagdosott a mulattatására.

A játékba lassankint mindenki belekeveredett; az asztalt nemsokára teleszemeteltük.

Mikor úgy találtam, hogy már eljátszottam a magam részét, elillantam. Kimentem a kertbe szivarozni.

A hold, mely második negyedében volt, ezüst fényt vetett a tó egyik felére.

A Paladru többi részére mély sötétség borult.

A víz már nem háborgott, de nem is csendesedett le egészen. Valami tompa zúgást hallatott. A habok időközönként, szakgatottan morogtak: akár csak egy gyermek, aki haraggal aludt el, s aki halkán dörög álmaiban is.

Az az ötletem támadt, hogy felkeresem Metát. Ugy gondoltam, hogy azok után, amik történtek, volna egy kis beszélőnivalónk egymással.

A hátulsó kapun mentem vissza a fogadóba. Lopva mentem fel a lépcsőn s nesztelenül surrantam végig a folyosón. Már éppen kopogni akartam Meta ajtaján, mikor észrevettem, hogy Meta nincs egyedül.

A lány hangját hallottam, amint azt kérdezte valakitől:

- Mondja, mit csinál éltém megmentője?

- Nagyon jókedvű - felelt valaki.

Ez a komor hang a Mauserre uré volt.

Az első pillanatban be akartam lökni az ajtót, a másodikban pedig - visszafojtani lélegzetemet és hallgatózni. De hát a jó lelkiismeret gyöngédséget szül, aminthogy a jó föld jó buzát terem.

Hogy megmeneküljek a kisértéstől, visszafordultam és suttyomban a szobámba mentem, ahol az előbb öltözetet cseréltem.

Ruháim még ott száradtak a tüznél.

Megforditgattam minden darabot, s még nem voltam kész ezzel a csekély munkával, mikor észrevettem, hogy megint hallok a két hangot, melyek tovább szőtték beszélgetésüket.

Ne felejtse el, asszonyom, ha majd meglátogatja a Paladru-tavát, hogy a Hôtel des Bains-ben az ágyak kényelmesek, az eledel meglehetősen, a rák pompás és a szolgálat kitűnő, de a választó falak és a mennyezet oly vékonyak, mint egy-egy papírlap, - hogy egyik szobából a másikba mindent áthallani, - és hogy ott a titkokat sohasem lehet elég halkán sutogni...

Non bis in idem, mondják a jogászok, ami azt jelenti, hogy ugyanegy dologban nem tartozik az ember kétszer egymásután aggodalmaskodni.

Most már hallgatóztam és - hallottam.

- Nem tudhatom meg, kettőjük közül kinek jutott először eszébe ez a vízi séta? - szólta Mauserre ur szárazon, majdnem parancsoló hangon.

- Magam sem tudom, uram; úgy tetszik, hogy a kötél magától oldódott el.

- S ön természetesnek találta e kalandos találkozót azzal a fiatalemberrel, akit én szeretek, becsülök, de aki illem-kérdésekben a lehető legrosszabb bíró?

- Helytelenül tettem - felelt Meta alázatosan. - Megfeledkeztem a helyzetemről, s azért engedje meg, uram, hogy lányának a nevelőnője bocsánatot kérhessen.

- Én ebben a percben nem úgy beszélek, mint... leányom apja, hanem mint olyan ember, aki azt képzelte, hogy joga van...

Nem végezte be a mondatát. Inkább másikat kezdett.

- Ma szeptember elseje van. Tony ma akarta megkérni az ön kezét. Mit felelt neki?

- Nem kellett felelnem, uram, mert nem kért semmit.

- Pedig a csolnak nagyon alkalmas hely arra, hogy az ember vallomásokat tegyen; nem tarthat tőle, hogy megzavarják. Nos, és a Tony vallomása? Lángoló volt? Fel tudta használni az alkalmat úgy, ahogy ügyes ember szokta? Merészségül viselte magát?

- Jól meggondolta, uram, hogy kivel beszél?

- Szinte hajlandó volnék azt hinni - folytatta, - hogy hajótörésük nem volt baleset. Flamerin ur meg akarta szerezni magának azt az örömet, hogy önt megmenthesse, s azt a még édesebb gyönyörűséget, hogy önt vagy tíz percig a karjában hordozhassa. Hogy szorította a szívéhez! Csakugyan elájult?

Most már Meta kezdett fennen beszélni.

- Nos hát, igen, - kiáltott fel, - Flamerin ur ma nagy szabadságot engedett meg magának velem szemben. De vigasztal az, hogy tán nemsokára - a felesége leszek.

- Az lehetetlen!

- Ha Flamerin ur el akar venni, ki akadályozhatná meg ebben a szándékában? Elfelejtí, hogy Flamerin ur nem függ senkitől.

Ezek a szavak elcsüggesztették. Úgy rémlett, mintha mélyen felsóhajtott volna.

Lehet különben, hogy csalódtam. Néha-néha megesik rajtam, hogy zúg a fülem.

- Ha megveti tanácsomat, - folytatta Mauserre ur, sokkal nyájasabb hangon, mint előbb, - remélem, családja beleegyezését nem tekinti csekélységnek. Biztosíthatom, hogy atyja sohasem fogja helyben hagyni ezt a házasságot.

- Hát mégis irt neki? Mennyire visszaél ön bizalmammal!

- Postafordultával válaszolt, hogy Flamerin ur bizonyára tiszteletreméltó kérő, de ő csak olyan embert fogadhat vejéül, akinek komoly szelleme és szigorú elvei vannak, s ilyen ember nem igen akad a művészek között. Ez a gyöngédség annál inkább becsületére válik, mert, úgy látszik, zavart helyzetben van.

- Ügyeiről is irt önnek? - kérdezte Meta megindultan.

- Megörvendeztetett bizalmával. Valaki ajánlatot tett neki, hogy társul fogadja nem tudom miféle vállalatához; ez az üzlet rövid idő alatt rendbe hozhatná anyagi viszonyait; csak hogy némi tőkerészt kívánnak tőle, mellyel nem rendelkezik.

- S kéri önt, hogy kölcsönözze neki ezt az összeget?

- Nagyon boldog leszek, ha tehetek valamit Holdenis Meta atyjáért.

- Ah, uram, mért kényszeríti ön a leányt, hogy atyja ellen szóljon?! Figyelmeztetnem kell, hogy atyám, amily becsületes, nemeslelkű ember, olyan gyermekes és könnyen hívő; figyelmeztetnem kell, hogy ő a balgatag tervek és a khimérák embere; hogy szerencsétlen keze van, s akármihez fog, sohasem viszi zöldágra; hogy végzetes szolgálatot tesz neki, ha ábrándjaiban bátorítja; hogy pénzét sohasem fogja visszakapni, s hogy ez büszkeségemet halálosan fogja sérteni... Kívánom, uram, tagadja meg atyám kérését. Kész vagyok, ha kell, térdemen kérni öntől e kegyet!

- Csillapodjék. Meg fogom tagadni, minthogy úgy kívánja. De engedje megvallanom, hogy ön a legnemesebb, a leggyöngédebb szív, akit csak ismerek.

- Ön, uram, maga a jóság. S mégis az előbb mily igazságtalanul támadott meg!

Ugy rémlett, mintha Mauserre ur, megváltoztatva helyét, közelebb ment volna Metához.

- Még egyszer, utóljára kérdem: szereti-e, vagy nem? - suttogta.

- Hagyjuk ezt a tárgyat, uram. Nagyon rosszul esik, hogy vitatkoznom kell önnel.

- Hát nem akar megnyugtatót? - folytatta Mauserre ur majdnem könyörgő hangon.

- Nem igen tudom elhinni, hogy nyugtalankodik. Inkább azt képzelhetném, hogy zsarnokoskodni akar, ha nem volna olyan jó!

- S az én uralmamát persze türhetetlennek találná?...

- Hajlandó volnék uralmában megnyugodni, de olyan időben élünk - folytatta vidáman - mikor a legjámborabb nép is megvárja kormányától, hogy magyarázatokkal szolgáljon.

- Magyarázatot kíván? Mondja, miért kényszerít rá, hogy megvalljam, amit el akartam hallgatni örökre?... Nos, hát igen, zsarnokoskodom, mert titkom abból áll, hogy... Ah, ne követelje, hogy beszéljek, hisz ugyanis kitalálta!...

Egy darabig hallgattak s aztán a csendet, melyet már-már nagyon hosszúnak találtam, Mauserre ur törte meg:

- Nem tudom, - szólt, - mit gondolhat rólam? Ugy látszik, megvetésre méltónak vagy legalább is nevetségesnek találja vallomásomat?

- Nem ítélem meg, uram, - felelt Meta. - Azt hiszem, hogy álmodom. Higyje el, csalódik, áltatja magát. Az olyan szegény leány, mint én, akinek se szelleme, se szépsége, nem arra való, hogy önhöz hasonló ember szeresse. Az ön szerelme életemnek örök büszkesége volna; de ennél a veszedelmes szerencsénél többre becsülöm a békét, melyet - elvesztettem. Oly boldog voltam ön mellett!... S fájdalom, arra kárhoztat, hogy már holnap elhagyjam Charmillest. Miért bánt így velem? Óh, uram, milyen kegyetlen is ön!...

- El akar hagyni?! - kiáltott fel Mauserre ur hevesen. - Azt nem engedhetem meg, nem is fogom megengedni.

- Ugyan mondja meg, uram, ha elég gyöngye volnék maradni, minő életem volna ezentúl ebben a házban, ahol eddig bátran kereshettem önt, s ahol most már minduntalan menekülnöm kellene öntől?!... Mert kénytelen volnék kerülni; így parancsolná az okosság, a kötelesség, minden... Annak az édes szabadságnak, mely eddig önnek is, nekem is, olyan jól esett, örökre búcsút mondhatnánk!

- Maradni fog, mondom, s nem kell majd kerülnie engem... Igérem, hogy ezután egy árva szócskát sem hall tőlem, ami sérthetné vagy megrémíthetné. A mai nap szerencsétlen nap volt, feledjük el. Holnap legyen megint úgy, mint tegnap volt, s ne is gondoljunk rá, hogy itt voltunk, ezen az elátkozott helyen, hol a féltékenység odaragadott, hogy...

- Hogy kívánhat ilyet?! Önnek, uram, könnyű lesz feledni, de én tartok tőle, hogy emlékeim nem fognak békén hagyni.

- Esedezem, - folytatta Mauserre ur - bánják velem úgy, mint beteggel szokás, akit kimélnék, még akkor is, ha esztelen dolgokat követ el, akinek legképtelenebb szeszélyeit is elnézik, mert az ellenkezés csak súlyosbitja a bajt. Higgye el, magam itélem el legerősebben örültségemet, de félek tőle... Ha megtagadja kérésemet, nem felelek semmiről. Mert képes vagyok a legeszeveszettebb botrányra is, mely mindnyájunkat szerencsétlenné tehet. Esküdjék meg, hogy addig nem rendelkezik kezéről, míg velem nem beszél, és hogy megegyezésem nélkül nem hagyja el Charmillest.

- De hisz ön megrémít! - szólt Meta ijedten.

- Addig nem megyek innen, míg szavát nem adja.

- Szavamat adom, uram, de... abban a reményben, hogy vissza fogja adni.

Ez a társalgás, asszonyom, rettentően felingerelt s utóljára már oly türhetetlenné vált előttem, hogy azon kezdtem törni a fejemet: mikép zavarjam meg a bosszantó beszélgetést?

Hanem a következő pillanatban ajtónyílás hallatszott s kevéssel rá Mauserrené asszony hangját hallottam:

- Örömmel látom, kedvesem, hogy jó társaságban van. Ugy látszik, már tul van minden bajon, ugy-e Alphonse?

- Hála jószágának, asszonyom. Higgye el, soha sem fogom elfelejteni. Igazán örülök, hogy oly közlőrl láttam a halált, mert meggyőződhettem róla, hogy szeret egy kissé.

- Kétkelkedett benne? Mondhatom, szépen megijesztett minket.

És Mauserrené asszony hosszan kezdte részletezni: mennyire megrémült s hogy később is mekkora aggodalmai voltak. Szerette el-elbeszélgetni az érzéseit.

Óvatosan, vigyázva kiosontam. Visszamentem a kertbe, ahol sokáig tünődtem azon, amit az imént hallottam. De nem tudtam tisztába jönni. Volt bennem egy államügyész, aki vádolt, meg egy furfangos ügyvéd, aki mindenre talált feleletet. Az ítélőszék kétkelkedett, s végre is újabb vizsgálatot követelt.

Miközben így tépelődtem, a csillagokat néztem. De gyanuimra, kétkedéseimre a csillagok sem vetettek világot.

Elmélkedésemből zongorahang ragadott ki.

Meta, bebujva Mauserrené asszony bundájába, lement a közös terembe és Chopin egyik nocturne-jét kezdte játszani.

Chopin bizonyosan rám gondolt, mikor ezt a darabot költötte.

Zenéje olyan ember érzéseit festette, aki ép a vízbe készül ugrani imádottjával; méla, szomoru akkordjai, mintha csak azt mondták volna: „Minthogy ön nem akar velem élni, haljunk meg együtt!”

A zongora silány, vedlett szerszám volt, aminő csak faluhelyen akad. Metának mégis sikerült megszólaltatnia.

Mert hát, mint a közbeszéd tartja, az a munkás, akiben tűz, elevenség van, nem ismer rossz szerszámot.

Odamentem a terembe néző ablakhoz, rákönyököltem a párkányára, s aztán sokáig néztem Metát. Nem vett észre.

Tekintetének szokott derűtsége valami szenvedélyes, szinte gyilkos élénkségnek adott helyet; mintha apró ördögök táncoltak volna a szemében. De hát vannak jó ördögök is, s én igyekeztem magammal elhitetni, hogy azok, melyek szeme kékjéből kandikálnak ki, a boldogságot ígérnek nekem.

A zene segítségemre volt; már-már sikerült a fejembe vernem, hogy csakugyan így van; de mikor Meta becsukta a zongorát, nem találtam többé a dolgot olyan bizonyosnak.

Ezen az éjszakán rosszul aludtam. Először is, mert folyton törtem a fejemet egy matematikai problémán, mely algebrai egyenlet segítségével nem volt megfejthető, másodszor, mert jobboldali szomszédom, Mauserre ur, hajnalig talpon volt s örökösen járt-kelt a szobájában, mint valami ketrecbe zárt medve.

Bántott ugyan, hogy nem tudok elaludni, de a Mauserre ur álmatlansága kissé megvigasztalt.

XXVI.

Lulu kérésére abban állapotunk meg, hogy délig Paladruben maradunk.

Tizenegy óra felé lementem az ebédlőbe, ahol D’Arci grófnét találtam.

Az ablaknál ült, s Mauserrené asszonyt meg Metát nézegette, akik a kertben járkáltak fel s alá.

Rájok mutatott, előbb az egyikre, aztán a másikra, s így szólt hozzám:

- Hogy lehet megkivánni *ezt*, mikor az ember oly szerencsés, hogy magáénak mondhatja *amazt*?!

- Meg tudom érteni - feleltem. - Az ott olyan asszony, akinek a nagyvilágban, bálokban, ünnepeken kellene ragyognia, hogy büszkévé tegye a férfit, ki őt magáénak mondhatja. Csakhogy Charmillesban nem adnak bálakat. S meg kell adni, hogy falun, esős napon, a másik is megjárja, sőt néha, amikor akar, nagyon kedves tud lenni.

- Tegye hozzá, - folytatta, - hogy az egyik igaz, őszinte, megbízható, a másik pedig alattomos, csalfa és ravasz. És általános szabály, hogy a férfiak csak a veszedelmes asszonyokat imádják.

- Sokan - feleltem - csak olyan országokban szeretnek utazni, ahol örvények vannak.

E pillanatban Mauserrené asszony észrevett minket s ránk kiáltott:

- Ugy dugták össze a fejüket, mint két összeesküvő. Szabad tudnunk, min fondorkodnak?

- Összebeszéltünk, - válaszoltam, - hogy tíz hónap múlva visszahozzuk ide, s tiszteletére a Paladru taván nagy velencei ünnepet rendezünk, melynek tervét majd én állítom össze.

Köszönetet intett s tovább sétált.

D'Arciné asszony becsukta az ablakot, s megint faggatni kezdett.

Kitérő válaszokat adtam. Emlékeztettem, hogy ő is, D'Arci ur is teljesen rám bízta a dolgot, s haladékat engedtek.

- De végre is számot kell adnia eljárásáról - szólt D'Arci ur, aki közben hozzánk csatlakozott. - Annyit már észrevettem, hogy szándékai jók; csak hogy ön nem következetes; aztán meg sokkal jobb uszó, mint szeretném.

- Én nem akarom a vétkes halálát; a megtérésén munkálkodom.

- Ön agyonprédikálja az embereket. Pedig békén hagyhatná azokat, akiknek még semmi bajuk, s inkább ne halászná ki az olyanokat, akik már a vízbe pottyantak.

- Bizza rám az egészet, s ne feledkezzék meg ígéretéről.

- Semmitse fogok mondani, ami apósomat ingerelhetné, és semmitse fogok tenni, ami Mauserrené asszonyt nyugtalaníthatná. Meg van elégedve?

- Nagyon meg leszek elégedve, ha kikerülhetjük a válságot, mely bizonyára csak az ellenségnek használhatna.

- Legyen nyugodt - szólt D'Arciné asszony. - Meggondoltuk magunkat, s beláttuk, hogy Mauserrené asszony, míg semmit sem gyanít, sebezhetetlen marad; biztonsága bizalmában rejlik.

Intettem, hogy hallgasson el.

Ugy tetszett, mintha a másik szobából, melynek ajtaja félig nyitva volt, egérlépteket hallottam volna.

S Meta csakugyan nem volt már a kertben.

- Bárcsak meg ne hallott volna minket! - sugtam D'Arciné asszonynak. - Higyje el, ebben a fogadóban füle van a falnak. Tapasztaltam.

Két órával később utra keltünk.

Mauserre ur megkérte nejét, hogy üljön vele a *break*-be, nem tudom: óvatosságból-e, vagy azért, hogy vejét lerázza a nyakáról?

Én, meg két szövetségesem, a hintóban foglaltunk helyet.

Mikor Paladrube mentünk, folyton tépelődtem; mikor meg visszafelé, az egész uton álmodoztam.

Megkísérlettem a tájakra figyelni; de hiábavaló volt minden erőlködésem.

Akárhová néztem, mindig, mindenütt csak tajtékzó tavat és hánytvetett csolnakot láttam; meg két nagy szemet, melyekből örület sugárzott ki, - melyek mereven, bódítóan tekintettek rám s mintha csak azt kiáltották volna:

- Szerelmet vagy életet!

Igy történt, asszonyom, hogy kétszer mentem át Bugey vidékén, s mégse láttam festői szépségét.

XXVII.

Néhány napig nem láttam Metát.

Váratlan fürdésének nem lett semmi komoly következménye; de visszatérésünk alatt Lulu meghült, s ahogy haza értünk, szobafogságot kapott. Meta pedig hűségesen a gyermek mellett maradt, reggeltől estig.

Türelmetlenül vártam, mikor szabadul már ki önkéntes fogságából, mikor hirtelen kitört a válság, melytől tartottam.

Meg kell vallanom, hogy D'Arci urnak semmi része se volt benne; a végzetes válságot, mely jóslatom szerint csak arra való volt, hogy az ellenség malmára hajtsa a vizet, maga az ellenség idézte elő.

Bizonyára, nem lehet eléggé óvakodni a *Hôtel des Bains* falaitól.

Egy este, valami kevéssel az ebéd órája előtt, Mauserrené asszony, akit semmiféle gyanu se háborgatott, egyedül üldögélt kis szalonjában.

Egyszerre csak azt látja, hogy Holdenis kisasszony sápadtan, feldult arccal rohan be hozzá és sirva hull a lábai elé.

Mauserrené asszony hirtelenében nem tudott mást elképzelni, minthogy Lulu meghalt vagy legalább is haldoklik; de Meta visszanyerte szavát s megnyugtatta.

- De hát mi baj, édesem? Hisz valósággal elrémit. Valami szomorú ujságot kapott?

Meta fejét rázta.

- Megbántotta valaki? Talán D'Arci ur ismét megengedett magának valami... De hát beszéljen, kedvesem. Mondja el a fájdalmát. Nagyon szerencsétlen volnék, ha nem tudnám mindjárt megvigasztalni.

- Óh, asszonyom, ön oly jó!... - dadogta Meta, folyton sirva. - Ne szóljon hozzám ilyen nyájasan! Bánjon velem úgy, mint ellenségével! Kergessen el ebből a házból! Önnek is, nekem is jobb lesz, ha egy napig sem maradok tovább!

Nem tudott többet mondani; könnyei elfojtották szavát.

Mauserrené asszony kérdésekkel ostromolta, melyekre Meta töredezett, homályos, kuszált feleleteket adott.

Ha az ember sokáig marad sötétben, végre világosan kezd látni. Így történt Mauserrené asszonnyal is.

Egyszerre kitalálta az egész kegyetlen igazságot.

- Ah, nagy Isten - kiáltott fel - Mauserre ur!... Szereti önt, s elég merész volt meg is vallani. Hol? Mikor? Hogyan? Mi történt? Mindent akarok tudni.

- Már mindent elmondtam, - felelt Meta.

S e pillanatban a Mauserrené asszony térdére fektette fejét.

A szép asszony ijedten lökte vissza. De aztán mindjárt meg is bánta hevességét.

- Mily igazságtalan vagyok! - szólta. - A nemesszívű, bátor baráton boszulom meg magamat! Azon, aki eljött gyónni, aki óv és figyelmeztet!

- Ah, asszonyom, - folytatta Meta, - ne dicsérje bátorságomat, inkább könyörüljön gyöngeségemen. Mauserre ur erőnek erejével megfogadtatta velem, hogy megegyezése nélkül nem

hagyom el Charmillest. Rám parancsolt; féltem, hogy felingerlem; megfogadtam. Mondja meg neki, kérem, hogy önnek magának árultam el a dolgot; haragjában vissza fogja adni szavamat.

- Nem, - felelt Mauserrené asszony, - nem fogok visszaélni nemes bizalmával. Csak a magam nevében fogok beszélni, könyörögni fogok...

- Ne könyörögjön, - vágott a szavába Meta. - Rendelkezzék, parancsoljon. Biztosíthatom, hogy nem keltettem benne komoly érzelmet; pillanatnyi szeszély az egész, melyért önnek legelső szavára pironkodni fog, s melyet az ön kedvéért azonnal fel fog áldozni. Hisz én csak nem követelhetek részt a szívéből?! Mi vagyok én önhöz képest, önhöz, aki oly szép és oly jó?! Ön még mindig teljesen uralkodik rajta; első szavára magába fog szállani. Jelentse ki, hogy gyanui támadtak, hogy jelenlétem megzavarja a nyugalma, hogy, ha ő nem intézkedik, tudomra fogja adni elbocsátásomat. Vagy, ha e magyarázatok önt elrémitik, találjon valami ürügyet, vádoljon azzal, hogy elhanyagolom a kötelességemet, hogy nem viselem eléggé gondját kedves gyermeküknek. Bármit mond, nem fogom meghazudtolni és szomorú szívvel távozom innen, örökre áldva a kezét, amely elűzött.

Mauserrené asszony kábultan, szinte fejét vesztve hallgatta; egy percre elalélt, mint aki meredek szélére ér.

- Nem, - felelt végre, - nem keresek ürügyet. Nem tudom rászánni magamat, hogy rágalmazzak valakit, aki csak akarata ellenére tett velem rosszat. Ne kívánja, hogy hazudjam; nem értek hozzá. Ha beszélek, az igazságot fogom mondani; aminthogy e pillanatban is az igazságot mondom, midőn megvallom, hogy egyszerre csodálom, szeretem és gyűlölöm önt.

Sirva fakadt. Meta vigasztalni igyekezett, de Mauserrené asszony szeliden eltolta magától.

- Hallgasson, kérem...

Aztán, erőt véve magán, megcsókolta s elküldötte.

XXVIII.

Rendesen heten voltunk az asztalnál; aznap csak ketten ültünk le ebédelni.

D'Arci ur és neje, kiket meghívtak valahová, nem voltak otthon; Mauserrené asszony, nagy főfájást adva okul, szobájában maradt; Meta pedig, fogadásához képest, kis betegével a *nursery*-ben evett.

Mauserre urnak kénytelen-kelletlen belé kellett nyugodnia, hogy kettesben maradjon velem. Sokkal udvariasabb volt, hogysem bosszuságát elárulta volna, s igyekezett jó képet csinálni a rossz játékhoz.

Bár megvolt bennünk a jóakarát, társalgásunk minduntalan ellankadt, megbicsaklott; annyi elhallgatni valónk volt egymás előtt!

Fekete kávé után magamra hagyott s kilovagolt, amit akkor szokott tenni, ha gond, bú gyötörte.

Ép a szobámba készültem, mikor Mauserrené asszony hivatott.

Hozzá siettem, s amint ránéztem, meggyőződtem róla, hogy a fejfájáson kívül egyéb baja is van.

Szeme fénytelen volt; ajka reszketett; dult vonásaira alig lehetett ráismerni.

Kezét nyújtotta s mosolyogni igyekezett; ez a félmosoly, melyet sohase fogok elfelejteni, úgy tűnt fel előttem, mint a szétrombolt boldogság jelképe.

- A büntetés, - kiáltott fel, - melytől tartottam, utólért. De sokkal borzasztóbb, mint álmodhattam volna.

S miután megfogadtatta velem, hogy titoktartó leszek, részletesen elmondta Metával való beszélgetését.

Mindent előhozta neki, amiről csak azt képzelhettem, hogy megnyugtatóra szolgálhat s bátorságot önthet belé. Hiábavaló fáradság volt.

Jól ítéltem meg: ez a magára hagyott lélek, mely mindig szabadon engedhette át magát minden benyomásának, mely sem örömeiben, sem bánatában nem ismert határt, képtelen volt nyugalmat tettetni, mikor szerencsétlenség érte.

A balsors legelső csapása földig sujtotta, s nem tudott többé talpra állani.

- Megvalljam-e, hová jutottam? - vágott a szavamba. - Az imént, mikor Holdenis kisasszony előttem termett, tekintetéről, melynek kifejezése baljóslatu, szinte ijesztő volt, tüstént észrevettem, hogy nagy gyász köszöntött be ebbe a házba; első gondolatom az volt, hogy lányom meghalt. Isten bocsássa meg a bűnömet, hogy ilyet merek mondani... de ha lányomat vesztettem volna el, kevesebbet szenvednék; szerelmem kedvesebb volt, mint gyermekem.

Nem tudtam okosabbat tenni, hagytam, hadd beszéljen. A fájdalom elfárad beszéd közben; s e fáradság enyhíti a gyötrelmet.

- Nem, nem álmodom, Tony, - folytatta, - hisz csak tíz hónapig kellett volna várnom, hogy a neje legyek. Isten arra ítélte, hogy a kikötő közelében szenvedjek hajótörést. Ah, ha tudná, mi volt ő nekem! Oda jutottam, hogy már ezerszer jobban szerettem, mint aznap, mikor megszöktetett, - mert végre is, Tony, ő akarta így. Nem dobtam oda magamat neki; nagynehezen birt rá a szökésre. Tudta, tudnia kellett, hogy mit tesz. Sokáig védekeztem; de úgy elkinzott, hogy utóljára is engedtem, inkább gyöngeségből vagy részvétből (bevallhatom-e?), mint szerelemből. Tudhatja, hiszen ott volt. Igen, akkor még sokkal jobban szerettem, mint ahogy én szerettem őt. Hogy megváltoztunk mind a ketten! Azóta bálványommá lett, s tán éppen ezért büntetett meg az Isten. Mert minden bálványozás istenkisértés.

Néhány perc multán pedig zúgolódva emlegette az egek urát. Féltékenynek, igazságtalannak, kegyetlennek mondta.

- Nem sujthatott volna nálam bűnösebb nőt? Hiszen ily nagy, irgalmatlan büntetéssel inkább a fennhéjázó, dacos vétkezőket kellene meglátogatnia! Dicsőségén nem esett volna csorba, ha hatalmát rajtam, nyomorulton nem mutatja is meg. Mért sujtja izzé-porrá ép a gyöngé nád-szált?

Aztán egyszerre kikelt Meta ellen. Eszébe jutott, hogy Meta előadásában sok a nem valószínű.

- Nem, mindez nem lehet igaz. Ez a leány elámitotta maga-magát, s elámitott engem is.

Néhány pillanatig hallgatott; majd így kiáltott fel:

- Hogy tetszhetett meg neki ez a leány, Tony? Merné azt állítani, hogy szebb, mint én? Emlékezhetik, hogy aznap, mikor a lány Charmillesbe érkezett, Mauserre így szólt: «Határozottan csunya.» Akkor még vitatkoztunk ezen; nekem tetszett az arca. Kellemes alak is, mert eszesnek s jószívűnek látszik. De ez minden. Őszintén szólva, Tony, talál benne valami rendkívülit? Lát rajta valami különöset, ami az én figyelmemet elkerülte? Ah, önök férfiak, igazán érthetetlenek. Önöknek olyan furcsa szemük van, hogy azt látják, amit akarnak; szemük hamis tanu, mely szemtelenül hazudik, hogy igazolja hűtlenségüket.

Nem feleltem, s Mauserrené asszony egészen más hangon kezdett beszélni:

- Fájdalom - folytatta - a dolog nagyon is érthető. Előre láthattam volna, hogy Alphonse önkénytelenül is össze fog hasonlítani ezzel a Metával, s a hasonlat az én rovásomra fog kiütni. Minden tehetség megvan benne, ami belőlem hiányzik. Munkás, mindig elfoglalt; én meg, ha tiz percig talpon vagyok, majd eldülök a fáradságtól. Meta ért a gyermekneveléshez, s tud háztartást vezetni; én csak a legyezőmmel tudok bánni, s még ezzel se mindig. Mauserre beszélhet vele mindenről, ami csak érdekli, mert hát a lány eszes, én pedig valóságos liba vagyok. Megérti, szórakoztatja Alphonset; még tanácsot is ad neki, ha kell. Igen, ilyen komoly lány illik Mauserrehez, aki maga is komoly. Metában megvan a hangyák minden erénye, és én - tücsök vagyok. Mit is mondok? A tücsök énekel, én nem tudok énekelni. Kettőnk közül véletlenül a hangya a zeneértő, s ön is tudja, hogy Mauserre bolondja a zenének... S aztán, hogy semmit se hallgassak el, Meta hizeleg Mauserrenek; ismerje el, Tony, hogy ez a lány hízegő. Én, én imádom Alphonset, de hizelegni sohase tudtam neki, s bár igazán bálványozom, nem ismételgetem előtte minduntalan, hogy milyen nagy ember. Mindig úgy gondolkoztam, hogy a hízegésben van valami titkos megvetés is az iránt, akinek hízegünk. Szeretem, ez az egész tudományom; nem, vagyok járatos az udvarlásban. S éppen ez vesztett el. A férfiakat nem csodálhatjuk, dédelgethetjük, simogathatjuk eléggé; hanem a nagyon állhatatos szerelem untatja mindegyikőjüket. Bizonyos vagyok benne, hogy már rég elidegenedett tőlem. Így szólt magában: «Eh, mindig ugyanaz, mindig ugyanaz!» Egyszerre, maga is elcsodálkozott rajta, hogy régebben annyira szeretett, de szánalomból eltitkolta előttem azt a halálos csömört, melyet boldogságom láttára érzett. Nem vettem észre semmit, s ha Meta ki nem józanít, nem találtam volna ki az igazat soha, soha. Tony, a szerelem ostoba. De mért fosztottak meg ábrándjaimtól? Mért nyitották ki a szememet? Mire volt jó, hogy felvilágosítottak? Mikor az ember megismeri a meztelen igazságot, nincs más gondolata, mint: elmenekülni valami puszta szigetre, vagy a más világba.

Igy áradozott, majdnem szünet nélkül, majd ilyen, majd amolyan hangon, ellenmondásba esve, de folytonosan visszatérve ugyanarra a változatlan következtetésre:

- Ah, Tony, milyen szerencsétlen vagyok!

S aztán megint sirva fakadt.

Minthogy semmi áron se akarta meghallgatni vigasztalásomat, megharagudtam; elmondtam gyerekesnek, hóbortosnak; rátámadtam, hogy a dolog még nem áll úgy, amint gondolja, s erősködtem, hogy az egyetlen komoly veszedelmet csak az idézheti elő, ha bánatát tulozza s észrevéteti.

- Majd mindjárt meglátjuk, - felelt összeráncolva a homlokát.

- Hogyan? Mit akar tenni?

- Még ma este beszélek Mauserre-rel.

Kicsi hujja volt, hogy ki nem törtem s össze nem szidtam.

Látva, hogy baljóslatom megvalósításán töri a fejét, türelmemet fogyatékán éreztem.

- De hát, szerencsétlen, - kiáltottam fel, - mindent el akar veszíteni?

- Tisztán kell látnom a helyzetemet - felelt. - Határozottan akarom tudni: mennyire jutottam?

S látszólag logikusan, így folytatta:

- Vagy csak jelentéktelen szeszélyről van szó, amint ön állítja, s akkor Mauserre vonakodás nélkül feláldozza értem ezt a szeszélyt, vagy komolyabb a dolog - félek, hogy így van - s akkor mért várjak tovább. Mit nyerek a várakozással? Ismerni akarom sorsomat minél hamarább.

- Eh, nem tudja, - vágta vissza, - hogyha a férfiszeszélyt makacs elhatározássá akarjuk mérgesíteni, ahhoz nem kell egyéb, mint utjába állani?! Ily módon, különösen, ha még hozzá a legalkalmatlanabb időben találunk érkezni, végletekre tudjuk ragadni azt az embert is, aki előbb rá se gondolt komolyabb tettekre, s aki azelőtt maga is visszariadt volna attól a lépéstől, melyre kényszerítettük. Vitatkozás közben fölhevülünk, megbicsakoljuk magunkat, kevélységünk felébred, s azzal végezzük, hogy - akarjuk, amit előbb óhajtani se mertünk. Még hagyján volna, asszonyom, ha tudna bánni az emberekkel, ha némi diplomáciával járna el; de ön a legügyetlenebb asszony, akit ismerek.

- Igaza van. Az ügyesség valóban nem erényem. Sokkal félszegebb és sokkal büszkébb vagyok, hogysem apró fortélyokkal tudnék élni. Mindegy. Lehet, hogy mindent elvesztek, de csak nyílt kártyával akarok nyerni. Különben - folytatta - Holdenis kisasszony, aki becsületesen járt el velem szemben, s aki olyan szolgálatot tett nekem, amelyet csak jóbarát tehet: Holdenis kisasszony szintén megkért, hogy minél hamarabb beszéljek Mauserre-rel.

- Nem kételkedem - válaszoltam - Holdenis kisasszony jó szándékaiban; de erősen kételkedem benne, hogy úgy szereti kegyedet, mint én. Legyen olyan kegyes, bizzék bennem; fogadja meg az én tanácsomat s ne hallgasson az övére.

- S mit tanácsol ön?

- Tűrjön, várjon, titkolja el bánatát s engedje, hogy ön helyett barátai cselekedhessenek.

- Ah, Tony, - felelt szomorú mosollyal, - ön lehetetlent kíván. A jó orvos számot vet beteg vérmérsékletével, s csak olyan orvosságot rendel, melyet a beteg kiállhat. Én sohase tudtam titkolózni. Ilyen vagyok, nem változhatom meg. Még ha megfogadnám is tanácsát, s mit se szólnék Mauserrenek, szemeim elárulnának, s elmondanák neki nyugtalanságomat, féltékenységet... Hagyjon sorsomra... hadd guruljon a kő a mélységbe, hová nehézsége huzza. Ha ma visszatartaná is, holnap, holnapután kicsuszának kezei közül.

Nem akartam magamat megadni. Felhasználtam minden ékesszólásomat, rárivalkodtam, könyörögtem neki, veszekedtem vele, midőn az ajtó hirtelen kinyílt s Mauserre ur lépett a szobába.

Ha maga az ördög jelent volna meg, meglepetésem nem lett volna kellemetlenebb.

XXIX.

Mauserre urat már az is meglepte, hogy nejét együtt találta velem. De még inkább csodálkozott izgatottságunkon és zavarunkon, melyet nem igen tudtunk eltitkolni.

- Örülök, kedvesem, - szólt s kalapját az asztalra tette, - hogy fejfájása nem kárhoztatja magá-nyosságra.

Nem tudom, mit akart felelni Mauserrené asszony; intettem, hogy ne válaszoljon semmit. Amivel bizony hibát követtem el.

Mauserre ur ép a kandallóhoz lépett; a kandalló felett pedig tükör állott.

Hanem azért úgy tett, mintha semmitse látott volna ebben a tükörben.

Oda huzott magának egy karosszéket, leült, s a lehető legnyugodtabb hangon szólalt meg:

- Rossz színben van, Lucie. Tony igazi javasasszony; ért a kuruzsláshoz. Valaha kigyógyított a csuzomból, melyet különben köszvénynek nézett. Ugy látszik, orvosságai egyformán használnak minden betegségben, mert az szent, hogy kigyógyított. Megtapogatta már az ütőerét?

- Mauserrené asszony - feleltem - kissé lázas; azt hiszem, hogy kiváltképpen nyugalomra van szüksége; ha az éjjel jól kialussza magát, már holnap lábra áll.

Fölkeltem, s olyan képet vágtam, mely világosan ezt beszélte:

- Megyek, kedves uram. S ön nagyon jól tenné, ha követné példámat.

- Nem vagyok álmos, nem fogok korán lefeküdni - kiáltott fel Mauserrené asszony.

S könyörögve nézett rám, mintha csak azt akarta volna mondani:

- Az Isten szerelméért, ne menjen el.

Paladru kirándulásunk sehogyse sikerült, - szólt ismét Mauserre ur. - Lulu, szegény, nagyon náthás lett. Megengedte fejfájása, hogy ma este is benézzon hozzá?

Mauserrené asszony megrázkódott.

- Nem mulasztottam volna el, - felelt, - ha Lulu véletlenül egyedül van. De Lulu nincs egyedül; az pedig, aki ápolja...

Szavába vágtam, mert utját akartam állni:

- Igazán - szóltam derült hangot erőltetve, - Holdenis kisasszony nemcsak hogy elkényezteteti betegeit, hanem valósággal féltékeny is rájuk. Nem engedi meg, hogy betegeit más is láthassa.

Vagy két percig hallgattunk. A csendet csak a fali óra tik-takja zavarta meg.

Mintha ez az óra is lázas lett volna. Ugy rémlett, hogy ütőere szabálytalanul vert; hol egyet, hol kettőt ütött egy-egy másodpercben.

- Az éjszaka felséges - folytatta a szót Mauserre ur. - Holnap holdtölte lesz; ma este már olyan kerek volt, mint a sajt.

- Ugy vettem észre - szólt Mauserrené asszony, - hogy ön rendesen akkor lovagol ki, ha valami gondja van, vagy ha háborítatlanul akar gondolkozni. Volt valami gondja ma este is?

- Ugyan, kedvesem, micsoda gondom lett volna?

- Mire gondolt az imént, utközben?

- Fejfájásra, mely Tonyt arra kárhoztatta, hogy egyedül ebédeljen velem. Másra éppenséggel nem gondoltam.

- Alphonse, az olyan ember, mint ön, mindig gondol valamire, vagy valakire.

Mauserre ur meglepetve nézett rá.

- Ah, kedves asszonyom, - szóltam közbe - a szellemes emberek sokkal ostobábbak, mint gondolja. Meg vagyok győződve, hogy valamennyien órákig tudnak bámészkodni a holdra, anélkül, hogy egy árva gondolatuk támadna.

Aztán az ablakhoz mentem.

- Csakugyan gyönyörű éjszakánk van. Nem volna kedve, uram, kijönni velem a terraszra, s elszíni egy-két szívat?

Elfogadta ajánlatomat s jó éjszakát akart kívánni nejének; hanem Mauserrené asszony visszatartotta:

- Egy pillanatra, Alphonse. Beszélni szeretnék önnel.

Hiába iparkodtam, nem sikerült meggátolnom a veszedelmes beszélgetést, melynek eredményétől nagyon tartottam. Az asszonyi makacssággal sikeresen küszködni - olyan feladat, mely meghaladja az emberi erőt.

Az ajtóhoz sompolyogtam s már rátettem a kezem a kilincsre, midőn Mauserrené asszony visszahívott:

- Kérem, Tony, maradjon. Sohasem volt titkunk ön előtt.

- Maradjon, kedvesem - ismételte Mauserre ur gúnyos hangon. - S ne vágjon ilyen keserves képet, mert azt találom képzelni, hogy ön már tudja, amit Mauserrené asszony mondani akar.

Mit volt mit tennem, visszasomfordáltam, s engedelmesen helyet foglaltam. Aztán, karjaimat lelógatva s a mennyezetre bámeszkodva, csöndesen imádkozni kezdtem magamban, kérvén a tetőzet kárpitját, hogy szakadjon reánk.

- Nos, Lucie, mi mondanivalója van? - kérdezte Mauserre ur, aki kétségen kívül nyugtalanabb volt, mint amilyennek látszott. Miről lesz szó ezen az ünnepies értekezleten? Szerkesztünk majd róla jegyzőkönyvet? Írásba foglaljuk az általános kérdéseket is? Kezébe nyomjam a tollat Tonymak?

- Esedezni akarok, Alphonse... - kezdte halkán Mauserrené asszony.

- Esedezni? Mily furcsa szó! - Vágott a szavába Mauserre ur. - Hat év óta, mióta oly boldog vagyok, hogy együtt élhetek önnel, nem ejtette ki előttem ezt a szót.

- Ép azért remélem, hogy nem fogja megtagadni legelső könyörgésemet. Kérem, rimáncodom, szánja rá magát egy áldozatra, mely talán nagyon nehezebbre fog esni.

Ez az elmés mód, mellyel Mauserrené asszony a bikát ép a szarvánál fogta meg, felbőszített. Pokolba kívántam a világ valamennyi asszonyát. E percben nem gondoltam önre, asszonyom.

- Mi baja, Tony? - kérdezte Mauserre ur. Aztán maga elé nézett s várakozott.

- Megtenné-e a kedvemért, - folytatta pár pillanatnyi habozás után Mauserrené asszony, - megtenné-e a kedvemért, ha arra kérném, hogy távolítsa el a házból Holdenis kisasszonyt?

Mauserre urnak egész teste összerázkódott a karosszékekben.

- Jól hallottam-e? - kiáltott fel. - Mi?! Eltávolítani?... ezt a hölgyet, akit ön úgy csodált? akivel olyan nagyra volt? akit az egekig magasztalt? akit a nevelőnők gyöngyének nevezett? Ez nagyon váratlan fordulat! S mit tett Holdenis kisasszony, ha szabad kérdenem, hogy ily hirtelen kiesett az ön kegyéből? Mi kifogása van ellene?

- Semmi olyas, amiért felelőssé tehetném. Nagyon lekötelezne, Alphonse, ha nem kívánná hallani, mi indított erre a kérésre. Nem találja ki?

- Várjon csak, tán majd rájövök, ha kissé gondolkozom. Talán azért haragudott meg rá, mert tulságosan hasznossá, tulságosan szükségessé tudta tenni magát? Vagy tán az bántja, hogy e leány józansága, türelme és határozottsága erejével észére térítette a gyermekünket, akit sem ön, sem én nem tudtunk nevelni, s aki, ha továbbra is a mi gondozásunkra szorul, örökké kiállhatatlan marad? Talán azért neheztel, mert Holdenis kisasszony rendet csinált a házban, s mert tekintélyt tudott szerezni magának az ön szolgái előtt? Vagy tán rossz néven veszi tőle, hogy betegségemben figyelmesen, odaadóan ápolt? Vagy inkább csak az nem tetszik önnek, hogy néha szívesen váltok vele szót? Beszéljen, mondja el kifogásait.

- Az a kifogásom ellene, - felelt Mauserrené asszony remegő hangon, - hogy akarata ellenére megszerettette magát önnel.

Mauserre ur kissé megzavarodott. Hogy pirulását elrejtse, hirtelen hátra tolta székét s meghúzódott a lámpaernyő vetette homályban.

- Mit jelent ez a hóbot? - kiáltott fel. - Hol van az a kitűnő barát, ki szives volt önt... Ismeri, Tony?

- Nem - feleltem szárazon. - Épügy meg vagyok győződve, mint ön, hogy vannak esetek, mikor a barátság első kötelessége: hallgatni. S a hallgatás annyival könnyebb volt rám nézve, mert semmit sem vettem észre, amit érdemes lett volna elmondanom.

- Tony mindent elkövetett - folytatta Mauserrené asszony, - hogy gyanuimat alaptalanoknak tüntesse fel, de - nem sikerült megnyugtattia. Eh, uram Isten, nem vádolom önt, Alphonse, valami nagy bűnnel. Vallja be, hogy ez a leány vonzalmat keltett önben, vonzalmat, melyet tulságosnak találni - azt hiszem, jogom van. Holdenis kisasszony megismertetett azzal a gyálázatos betegséggel, melyet féltékenységnek hívnak. Igen, először világéletemben féltékeny vagyok. És ön sokkal jobban szeret, ugy-e, semhogy eltűrje, hogy sokáig féltékeny legyek?

- Mondja inkább, hogy sokkal józanabbnak, okosabbnak ismerem, semhogy komolyan vegyem a dolgot. Nem hiszem, hogy azok közé tartozik, akik képzelt baj miatt sokáig tudnak szenvedni. Nem hiszem, hogy képes volna makacsul beleélni magát egy olyan képtelen ötletbe, melyet nevetségesnek kell mondanom.

- Alphonse - szólt Mauserrené asszony hangosabban, - megígéri-e, hogy Holdenis kisasszony el fog utazni?

- Igen, mihelyt talál egy másikat, aki fölér vele. Hanem megkivánom, hogy választottja szivre, lélekre époly kiváló hölgy legyen, mint Holdenis kisasszony, épügy tudja nevelni s oktatni leányunkat, mint ő. Lulunak még igen sok dolgot kell megtanulnia, aminek tanítgatására nekem nincs időm, önnek pedig nincs sem kedve, sem érkezése.

Mauserrené asszony az utolsó szavak hallatára kitört.

- Nagyon jól van - kiáltott fel. - Tehát hallja meg: vagy Holdenis kisasszony megy, vagy én hagyom itt Charmillest.

- Ah, ez már mégis sok! - szólt Mauserre ur és türelmetlenül toppantott a lábával. - Attól tartok, hogyha még tovább is hallgatnám, meg találnék haragudni, pedig nem szivesen ragadtatom el magamat. Bár ma esztelenséget kíván, bizonyos vagyok benne, hogy holnap époly józanul fog gondolkozni, mint gondolkozott tegnap. Jó éjszakát, kedvesem; egyedül hagyom bizalmasával. Remélem, nem meggondolatlan, s nem érdeksugallta tanáccsal fogja gyámolítani!

S olyan pillantást vetett rám, melyet gyöngédnek éppen nem mondhatok.

Aztán méltóságos lépésekkel távozott a szalonból, melynek ajtaját kissé zajosan tette be.

Mauserrené asszony fölkelt, s lázasan járkált a teremben fel s alá. Haragjától csak úgy ropogott a padló.

Amint a kandalló elé ért, megállt s beledobta a legyezőjét. Sohasem láttam hasonló állapotban.

Sértett büszkesége lángba borította arcát. Ha közelemben jutott, úgy tetszett, mintha hallottam volna a szive dobogását. S amint idegesen járt-kelt előttem, a berzenkedő nőtény sást juttatta eszembe, melynek megbolygatták a fészket.

Egyszerre az üvegajtóhoz lépett, mely az egyik erkélyre nyílt.

Ennek az erkélynek a lábainál pázsitos hely terült el, melynek közepében egy Flora-szobor állott s melyet szép mivű rács vett körül. Szederbokrok, kaktuszok, szóval valóságos cserjés vasból.

Néhány percig lenézett a szoborra, meg a vasrácsozatra.

Megijedtem s hozzászaladtam.

De már maga is megrémült örült gondolatától. Józan természete kezdett felülkerekedni rendkívüli izgalmán.

Visszament a szalon közepéig és sirva fakadt. Hallgatni is keserves volt.

- Tony, - kiáltott fel, - látta, hallotta! Mondja-e még, hogy képzelődöm?! Mondja-e még, hogy még mindig szeret?!

- Láttam, hallottam - feleltem - s azt mondom, hogy önnek nincs nagyobb ellensége, mint ön-maga. Halálos ellensége, legveszedelmesebb ellensége, aki romlására esküdött, nem okozhatna önnek több bajt, mint amennyit maga okoz magának. Istenemre, megérdemelné, hogy az ember sorsára hagyja; de én meg akarom menteni akarata ellenére is. S meg fogom menteni.

Vállamra tette mind a két kezét s néhány percig a szemembe nézett, mintha jövőjét szeretne volna kiolvasni a szemem tükréből.

- Csak három napot kérek - folytattam, elhúzódva két keze alól. - Megígéri, hogy e három nap alatt egy mozdulatot sem tesz, egy szót se szól, mert minden szava, minden apró tette tönkre tehetné tervemet.

- Három napot kér! De hisz három nap alatt, az olyan asszonyt, amilyen én vagyok, megölheti a bánat?!

Aztán olyan hangon, amilyen a megdorgált gyermek eseng bocsánatért, így szólt:

- Igérem, hogy okos leszek. Nagyon okos.

S hogy mindjárt példáját is adja okosságának, felkiáltott:

- Ha kudarcot vall, Tony, jól van, elmegyek; de figyelmeztetem, hogy nem a lépcsőn távozom.

XXX.

Jó képet festeni, asszonyom, nem csekélység. De ha igyekszik az ember, néha megcselekszi.

Megmenteni egy fuldokló asszonyt, szintén nem könnyű dolog. De jó uszónak néha sikerül ez is.

Uszni, festeni mindnyájan megtanulhatunk. De van egy művészet, melyet nem lehet sem tanulni, sem tanítani, mert nincsenek határozott szabályai; úgy hívják, hogy: az élet művészete.

Lehet, hogy e tekintetben kegyed tisztábban lát, mint én, de ami engem illet, csekély tapasztalatomból azt a meggyőződést szereztem, hogy mikor a földi sorsnak változásait kiszámítani s a jövőt intézgetni akarjuk, éppoly lehetetlenre törünk, mint az asztrologusok. Meg vagyok győződve, hogy a bölcsek jövőjelgetései csak annyit érnek, mint a cigányasszonyok jóslatai.

Néha célt érünk, mikor fittyet hányunk mindennek, még a józan észnek is, másszor meg kudarcot vallunk olyankor is, midőn minden a világon mellettünk és ügyünk mellett szól.

Egyikünket ép az menti meg, aminek elveszitenie kellett volna ügyét, másikunkat meg ép az teszi tönkre, mit mentsvárának nézett.

Ne várjuk a filozófiától, hogy megtanítson, mikép kormányozhatjuk a magunk és mások sorsát: a filozófia csak azért hasznos, mert megtanít rá, hogy nem kell olyan nagyon érdeklődnünk apró dolgok iránt.

S bizony néha még a filozófia is rászorul a vénség támogatására.

Ez a végzetünk, asszonyom. De bár belátom, hogy ez így van, s hogy ennek így is kell lennie... nem tehetek róla, biztosan számítok rá, hogy mind a ketten százéves korunkban fogunk meghalni és mindvégig igen okosak és igen boldogok leszünk.

De nem elmélkedem tovább; inkább fölveszem történetemnek elejtett fonalát.

Mauserrené asszony megígérte, hogy erőt vesz magán, s még másnap lemond fejfájásáról és önkéntes fogságáról.

De aztán mégis tulontul nehéznek találta ezt az erőfeszítést, s minden szép szó, tanács ellenére, makacsul adta a beteget, s megszegve ígérését, elsáncolta magát szobájában.

- Nincs bátorságom - mentegetőzött - találkozni bizonyos tekintettel, melyből csak halálos ítéletemet olvashatom ki.

D'Arciné asszonynak, aki fölkereste, nem sokat kellett kérdezősködni, hogy megtudja: mi történt.

Fél órával később találkoztam vele. Megszólított.

- Ugy látszik, amitől leginkább félt, bekövetkezett.

- Igen - feleltem. - Szerencsére nem tehetünk róla.

- Hát most mi lesz?

- Mindnyájan úgy segítünk magunkon, ahogy tudunk.

- Már nem akar velünk egyetértve cselekedni?

- D'Arci ur - feleltem - olyan szövetséges, aki gyakran kockára teszi az egész ügyet. Ugyanazt a dalt énekeltük mind a ketten, de az én szövegem más, mint az övé. Visszaadom szabadságát, kedves asszonyom; adja vissza ön is az enyémet.

Tartózkodásom kissé meglepte, de nem firtatta tovább a dolgot. Elváltunk.

Néhány órával később Holdenis kisasszony növendékével, aki már teljesen helyreállott, lement a terrasszra.

Helyet foglalt az egyik padon s Lulut nézegette, aki zsinóron ugrándozott keresztül.

A grófné, aki férjével a kertben sétált, ott hagyta D'Arci urat s egyenesen Meta felé tartott.

- Néhány szóra bátorkodom kérni, Holdenis kisasszony - szólt s aztán a gyermek felé fordult.

- Kedves kicsikém, menj egy kicsit messzebbre játszani; mindjárt visszahívunk.

- Csak egy ember van, aki nekem parancsol - felelt Lulu, nevelőnője arcára tekintve.

Meta szeme azt rendelte, hogy távozzék el. Tüstént odább is állott.

- Igazán különös, mennyire uralkodik ön ezen a gyermekén - szólt D'Arciné asszony. - Az újján táncoltatja.

- Nagyon szeretem növendékemet, asszonyom. Ebből áll a titkom.
- Meg vagyok győződve, kisasszony, hogy kegyednek époly jó a szive, mint amilyen kiváló a szelleme. Ennek a tudata biztatott rá, hogy gyöngéd érzéseire hivatkozva, egy kérést intézzek önhöz. Kétségen kívül tudja, mit akarok mondani?
- Nem, asszonyom, de kész vagyok kegyedet meghallgatni.
- Közelünkben van valaki, aki szenved, s e szenvedésnek ön az ártatlan oka. A figyelem, melyet atyám ön iránt tanusít, meglehet alaptalan, de meglehet nem is egészen dőre féltékenységét ébresztett szívében. Minthogy pedig benyomásai nagyon is élénkek, nyugtalanság fogta el, nyugtalanság, mely, meg vagyok győződve, legalább is tulzott. Nem tenne ön meg semmit, hogy visszaadja nyugalmit és boldogságát?
- Mit tehetek, asszonyom?
- Utazzék el a lehető leghamarább. Becsülésünk és sajnálkozásunk fogja kísérni.
- Mauserre ur bizta meg, asszonyom, hogy elbocsátásomat tudtomra adja? Ha igen, a legnagyobb örömmel engedelmeskedem. Higgye el, alig várhatom, hogy elhagyjam Charmillest. Én magam is szenvedek itt, asszonyom.
- Atyám nem bizott meg semmivel, kisasszony.
- Keresse fel, asszonyom, eszközölje ki tőle, hogy elrendelje távozásomat - s örökkön hálás szolgálója leszek.
- Mi szüksége van, kisasszony, erre a rendeletre? Szive nem sugja meg, hogy mit kell tennie?
- Ha jobban értesítették volna, asszonyom, tudná, hogy egyszer, mikor meggyülölve helyzetemet, távozni készültem, Mauserre ur kényszerített a maradásra, s kicsikarta tőlem azt az ígéretet, hogy megegyezése nélkül nem fogok távozni.
- Meglep, kisasszony. Nem értem, hogy az ilyen ígéret hogy tarthatja csak egy óráig is ebben a házban, ahol akarata ellenére konkolyt hintett el, ahol egyenetlenséget keltett s ahová szerencsétlenséget hozott?
- Szavamát adtam. S én nem szoktam csak így könnyedén megszegni az adott szót.
- A kötelességgel együtt jár, - szolt D'Arciné asszony mind hevesebben, - hogy apró kötelezettségeinket fel tudjuk áldozni a nagyokért. Én legalább így képzelem.
- Talán más-más fogalmunk van a kötelességről - felelt Meta szeliden. - Önnek is megvan a maga lelkiismerete, nekem is megvan a magamé.
- Az öné rejtelmes, kisasszony. Mauserrené asszony kétségbeesése meglehetősen nyugodtan hagyja önt?
- Merészen ítél, asszonyom. Tessék megkérdezni Mauserrené asszonyt. El fogja mondani: közömbös volt-e nekem bánata? S minthogy úgy látszik, kegyed meg van győződve, hogy én kegyednek is számadással tartozom viseletemről, tudja meg, asszonyom: éppen én voltam az, aki Mauserrené asszonyt megkérte, hogy sürgesse, eszközölje ki elbocsátásomat.
- Igazán, kisasszony? Nos, tudja-e, mit tettem volna én az ön helyében? Hallgattam és távoztam volna.
- Ah, asszonyom, tehetnék én akármit, ön mindenkép előre elítél engem. D'Arci grófné magasztos igazságossága nem tartja kötelességének, hogy méltányos legyen egy szegény leány iránt, aki semmi, s akinek nincs semmije. Szerencsére van odafenn egy örök bíró, aki egyforma szemmel néz a nagyokra és a kicsinyekre.

- De végre is, - folytatta tüzesen a grófné, akit ez a makacs, rendithetetlen szelidség mindinkább ingerelt, - ha Mauserrené asszonynak nem sikerül kieszközölnie az ön elbocsátását...

- Ki fogja eszközölni, bizonyos lehet benne, asszonyom - vágott szavába Meta, bágyadt mosollyal. - Kegyeskedjék rövid ideig türelemmel lenni, holnap vagy holnapután visszatérek a semmibe, s mindenkorra megszabadítom attól a kellemetlenségtől, melyet önnek jelenlétem okoz.

- De tegyük fel, kérem, hogy Mauserrené asszony, aki nem oly leleményes fő, s nem oly rábeszélő tehetség, mint a kisasszony, s akinek fogalma sincs róla, hogy lehet ügyesen, kerülő utakon vinni ki valamit; tegyük fel, mondom, hogy Mauserrené asszony elügyetlenkedi a dolgot, s tagadó választ kap. Szabad tudnom, mit szándékozik tenni ebben az esetben?

- Térdemen fogom megkérdezni Istent s ő majd felelni fog - szólt Meta s felnézett az égre.

Ezalatt D'Arci ur mind közelebb s közelebb jött.

Mikor Meta utolsó szavait mondta, már a gróf is ott volt.

- A kegyed Istene, kisasszony, - elegyedett D'Arci ur a beszélgetésbe, - a cselszövők és a kép-mutatók Istene. Mikor ön térdre omolva fogja kérdeni ezt a nagyon is szives és elnéző Istent, kétségen kívül így fog felelni önnek: „Ne menj el, cicám. Legalább kétszázezer frank évi jövedelmet kaparíthatsz meg, ha itt maradsz. S egy szép nap meg is fogod kaparítani, könnyes szemmel nyújtva ki érte a kezéd, mert könnyen sírsz, aranyom, s mert sirni kell, ha az ember kinyújtja a kezét.” Teringette! nincs itt a terrasszon valami jóhiszemű, istentelen ember? Szeretném megcsókolni mind a két orcáját!

- Az én Istenem undorodik a szentségkáromlástól, - felelt Meta felkelve, - de megbocsát a botránkoztatónak, mikor a szerencsétlen nem tudja, mit cselekszik.

Menni akart.

A gróf megfogta a karját, s visszatartotta. Föltette magában, hogy most az egyszer leszámol a leánnyal.

De e pillanatban Lulu, ki ép akkor bujt elő a sűrüségből, felsikoltott.

Meta hozzászaladt.

- Vipera!- kiáltotta a gyermek, halálsápadtan tántorodva Metához, s rámutatott a legártatlanabb kurta kigyóra.

- Nincs oka megrémülni, édesem - szólt Meta s megfogta a gyermek kezét. - A vipera lapos-fejű s nem ilyen ártatlan külsejű.

- Ne bizzál, Lulu - kiáltott fel D'Arci ur - Holdenis kisasszony természetrajzi ismereteiben. Mutatok én neked olyan viperát is, melynek nem lapos a feje, s melynek a tekintete csupa szelidség.

Meta felsóhajtott; szemébe könny gyült: s ránézve a grófra, így szólalt meg:

- Uram, ha egyedül vagyok, bánjék velem kénye-kedve szerint; de legyen hozzám némi irgalommal, s ne sértegessen ez előtt a gyermek előtt.

S magával vitte Lulut, ki látva nevelőnője könnyeit, vadul tekintgetett vissza D'Arci urra.

- Megállj, rossz ember! - kiáltott öklét szoritgatva. - Megrikattad! Majd bepanaszollak valakinek!

XXXI.

Mint azelőtt való nap történt: sem Holdenis kisasszony, sem Mauserrené asszony nem jelentek meg az ebédnél, mely fölötté csöndes volt, s igen rövid ideig tartott.

Föltettem magamban, hogy még az este elhatározó nyilatkozatra kényszeritem Metát, s ha kell, felhajszolom megközelíthetetlen *nursery*-jében, még ha az ablakon kell is bemásznom hozzá.

De meg akartam várni azt az időt, mikor Lulu el szokott aludni.

A parknak két kijárója volt.

Az egyik a Crémieube vezető országútra nyílt, a másik pedig vad völgybe vezetett, melynek melankóliája Mauserre urat Róma környékére emlékeztette.

Ebben a magányban szokott este felé elmerengeni.

Végig ment a parkon s egy kis ajtón át, melynek csak közönséges tolózárja volt, csapott ki a völgybe.

Minthogy époly kitartó volt, mint leleményes, tömérdek türelemmel és fáradtsággal addig idomította a lovát, míg végre a derék állat megtanulta félre tolni a zárt.

Mauserre ur büszkébb is volt erre az eredményre, mint *Flórenc történeté*-re.

A mellékutról, melyen követtem, láttam, hogy végig megy a sétányon.

Gondolatai nagyon elfoglalhatták. Nem vett észre.

Hagytam, hadd menjen előre. S alig, hogy kiléptem utána a kis ajtón, eltűnt.

Néhány perccel később, a legelhagyottabb ut szomszédságában, az árok lejtőjén üldögéltem.

Jobbra nézve, a sik végtelenjét láttam az est homályában, mely mind sűrűbb, sűrűbb lett.

A lemenő nap utolsó rózsás fénye percről-percre halványodott.

Itt-ott felragyogott már egyik-másik csillag, s a föld elnémult, hogy az ég csöndjére figyeljen.

Nem messze egy elkésett arató köszörülte meg utoljára a kaszáját. A kasza sivitásán, meg a tücsökciripelésen kívül semmi nesz nem hallatszott.

Szemközt velem odvas, élesszögű szikla emelkedett, melyet bogáncsok koszoruztak.

Az alkonyat kétes világánál néha a legcsekélyebb, legidomtalanabb tárgyak is emberi alakot öltenek, úgy rémlik, mintha látnók mozdulataikat, taglejtéseiket.

Ezek a bogáncsok szóba álltak velem; tudták, mi foglalkoztatott, s nem titkolták el gondolataikat.

Nemsokára a hold is beleelegyedett társalgásunkba, a hold, mely időközben fölemelkedett két hegy között, s előbukkant egy hosszú fűzfásor végén. A távoli fűzek koronái mennyezetet alkottak fölötté. Ugy rémlett, mintha leszakadt volna az égről és hozzám sietne, mintha közeledtére a fűzek megremegtek volna.

Ugy hiszem, asszonyom, ebből nyilvánvaló, hogy nem voltam rendes kedélyállapotomban. Máskor nem igen szoktam azt képzelni, hogy a hold zavartatja magát a kedvemért.

Elnyultam az árok külső szélén s behunytam a szememet. Ha valaki elhaladt mellettem az uton, azt kellett hinnie, hogy alszom.

Pedig nem aludtam, hanem töprengtem, s igyekeztem magamat rábeszélni bizonyos elhatározásra, melynek esetleges következményeit folytonosan számítottam.

Egyszerre fölugrottam s rákiáltottam... nem tudom kire:

- Pokolba véled, akadékoskodó! Bizonyos, hogy szeretem, s majdnem bizonyos, hogy ő is szeret.

A kis ajtón át visszamentem a parkba.

Hirtelen úgy tetszett, mintha egy árnyékot láttam volna, mely néhány száz lépésnyire lehetett, s mely gyorsan közeledett felém. Inkább szaladt, mint jött.

Elbujtam egy fatörzs mögé, s lestem, amint közeledett.

Megismertem Metát.

Beburkolózva barna köpönyegébe, melynek kámzsáját felhajtotta, kezében utitáskával sietett a kis ajtó felé.

Mikor ép el akart haladni mellettem, előbujtam rejtekemből, s utját álltam.

Összerezcent.

- Irgalom! - szólt, - engedjen tovább menni.

- Hová siet?

- Megyek egyenesen, torony iránt, nem tudom hová. Csakhogy már egyszer megmeneküljek ebből a házból, ahol gyanúsítottak, gyűöltek, sértegettek. Ön még nem is tudja: mit vágtak ma reggel a szemembe?! Mért is nem volt ott? Együtt ugathatott volna a falkával!

- Én sohase sértegettem önt - feleltem. - Lehet, hogy néha elejtettem néhány nyers, panaszkodó szót. De nincs-e némi jogom önnel szemben, midőn a józan ész, gyanuim, alapos haragom... és az egész világ ellenére oly örült vagyok, hogy még mindig szeretem.

Könnyű sóhajt, vagy helyesebben szólva, rosszul elfojtott kiáltás-félét hallattott.

- Ne játsszék velem - dadogta, - s engedjen távozni.

- Van eszemben. Föltettem magamban, hogy ma este akárhogy, de beszélni fogok önnel, s kényszeritem, hogy nyilatkozzék. Hála a véletlennek, mely jó akaratot tanusít irántam, nem vagyok kénytelen ajtaját vagy ablakát betörni. Csak egy dolog nyugtalanít.

Kérdően pillantott rám.

- Miért választotta ezt az utat? - kérdeztem.

- Mert azt gondoltam, hogy erre senkivel sem találkozom.

- Engedje meg, de majdnem bizonyos lehetett benne, hogy találkozhatik valakivel, aki minden este erre lovagol.

- Ki tudtam volna kerülni - felelt élénken.

- Szívesen elhiszem; mert különben az ugató falka azzal vádolta volna, hogy csak diadalmas visszavonulást akart rendezni.

Méltatlankodva kiáltott fel:

- Nem ismeri el, hogy ön is sérteget?

- Féltékeny, tehát gyanakodó vagyok. És most, folytassa sétáját, ha akarja; nem tartom vissza, de tudni fogom, mit gondoljak kirándulásáról.

Földhöz vágta utitáskáját s leroskadt egy padra.

- Ah, Istenem! - kiáltott fel. - Tehát már minden lehetetlen!

Mellé ültem s azt mondtam neki:

- Tudok valamit, ami lehetséges, s ami rendbe hozna mindent...

- Óh, beszéljen! Néhány nap óta úgy meguntam az életemet, hogy kész vagyok mindenre, amitől szabadulást remélhetek. Igérem, hogy megteszem, akármit mond.

- Tudja mit? Jöjjön hozzám feleségül.

Összerezcent. Aztán lassan fölemelte a fejét, s bámulva nézett rám.

- Sokat adnék érte - szólt halkán, - ha elhihetném, hogy komolyan beszél.

- Maga mindig kételkedik komolyságomban - feleltem, csöndesen átkarolva a derekát. - Igaz, nem tudok elégikus hangon beszélni, nem szoktam meg a tisztelettel teljes hajlongásokat; nem születtem szomorú fűzfának. De viszont biztosíthatom, hogy sohase csaltam meg senkit. Ön ismer engem; tudja, hogy naiv vagyok és hogy: állok a szavamnak. Egyenesen viselkedem, s úgy találtam, hogy ön nem úgy járt el, mint én; gyanakodtam. Megfogadtam, hogy lemondok önről. De azóta, mióta bele akart fullasztani a Paladru-tóba, imádom önt. Még most is látom, milyen különös arca volt, mikor ezt a tréfát elkövette. Csodálatos tekintetét, mely azóta kísért, üldöz, álmomban mindig újra látom. Minthogy pedig nem halhattunk meg együtt, maradjunk meg első tervünkénél, mely okosabb volt. Élünk együtt s tegyük egymást olyan boldoggá, amilyenné csak tudjuk. Valaha azt mondtam, hogy igazán csak Velasquezbe voltam szerelmes. Meg kell másitanom a szavam, mert most már épúgy szeretem önt, mint régi ideálo-mat, bár más módon, mert Velasquez sohasem akartam feleségül venni. Meglehet, hogy nyilatkozatom nem egészen világos; hanem a gondolatomat elég világosnak vélem. Lehetséges volna-e, hogy ön is, nem mondom, hogy: imádjon, - nem vagyok olyan követelő - de: kissé szeressen és senkitse szeressen, csak engem?! Még egyszer s utoljára kérdelem: akar-e feleségem lenni? Esküszöm a holdra, mely most minket néz, hogy odaadó, kedves, jó férj leszek. Nos, elfogad férjül? Aki hallgat, beleegyezik. Csakhogy azt szeretném, hogy még ma este tisztában legyünk. Nem akarom, hogy sokáig habozzék; nem akarom, hogy még huszonnégy óráig a bizonytalanság aggodalmait szenvedjem át. Visszamegy a kastélyba, ahol megfontolja a dolgot s levelet ír nekem, melyben a képzelhető leghatározottabb, legbizonyosabb s leggyöngédebb *igen*-t feleli. Ne tartson attól, hogy hibát követ el, ha e levélben kissé túlozni találja érzéseit; hyperbolái nem fogják még jobban megzavarni a fejemet, nem vagyok képzelődő. Holnap beállítok Mauserre urhoz, kezemben levelével, s megmondom neki egyenesen vagy kereken, ahogy önnek jobban tetszik: - Holdenis kisasszony megígérte, hogy nem fogja házát elhagyni. De Holdenis kisasszony már nem rendelkezik magával, mert tegnap óta egy *quidam*-é, aki feleségül fogja venni; s ez a *quidam* én vagyok. Nemsokára visszamegy Genfbe, ahol családjánál fog tartózkodni - házasságunk napjáig, tehát igen rövid ideig.

Hirtelen elhallgattam s a fületem hegyeztem.

Mintha lódobogást és nyerítést hallottam volna.

- Ha nem akar irni, - folytattam, - nemsokára találkozunk itt valakivel, akinek elmondhatjuk élő szóval...

- Óh, nem! - kiáltott fel. - Nem akarom látni, nem akarok beszélni vele. Van benne valami, ami megfélemlít, hódolatot parancsol. Inkább irok. Isten velünk!

Felugrott. Aztán rám hajolt, és két kezével lezárva két szemem, hosszú csókot nyomott ajkamra.

Ugy éreztem, mintha fejem forogni kezdett volna, akár csak egy pörgettyű.

Megengedte, hogy kiszívjam e csók minden édességét, de nem akarta, hogy lássam...

Mikor levette rólam a kezét, s újra kinyitottam a szememet, úgy tetszett, mintha két vagy három hold fénylenék az égen, mintha ez a sok hold ezüstösöt hullatna a park fáira, mintha az ezüstöső ágról-ágra, levélről-levéltre szitálna...

Meta fölszedte a földről maroquin-táskáját, s eltűnt.

Utána rohantam. El akartam fogni.

De alig futottam tiz lépésnyire, megálltam.

Kezemet szivemre tettem, mely vadul kalapált.

- Tony! - szólítottam meg magamat. - Okos dolgot ne tegyünk bolondul.

Felindulásomból még alig tértem magamhoz, mikor észrevettem, hogy a sétány porondjára ló és lovas árnyéka rajzolódik.

Valaki rám kiáltott:

- Ön az, Tony? Örülök, hogy találkozunk. Egy szóm volna önhöz. Ma reggel méltatlanul megbántottak valakit, akit tisztetek, s akinek pártját fogni kötelességem, mert a házhoz tartozik. Azok, akik elég bátrak voltak az illetőt sértegetni, úgy látszik, tervet koholtak ki, hogy minden áron kiturják Charmillesből. Legyen szives, sugja meg e kis összeesküvés hadnagyának, hogy sokat kockáztat, s előbb-utóbb olyan elhatározásra kényszerít, melyet talán legelőször magam bánnék meg.

Aztán, be se várva feleletemet, megsarkantyuzta a lovát. A következő pillanatban már nem láttam; egy széles gyertyánfa eltakarta a szemem elől.

XXXII.

Holdenis kisasszony még akkor este jelentkezett Mauserrené asszonynál.

Ajtaját zárva találta. Félénken kopogtatott s beszólt:

- Kérem, asszonyom, nyissa ki az ajtót. Jó ujsággal jövök.

Az ajtó kinyílt.

- Jó ujság! - felelt Mauserrené asszony, aki sehogyan se tudta rászánni magát, hogy megszorítsa Meta kezét. - Jó ujság! És ön hozza?

- Mily sápadt, asszonyom! S mily rosszul esik arcára tekintenem! De pár perc múlva, mihelyst meghallgatott, a rózsák ismét kiülnek arcára; s mosolyogni fog, mint azelőtt. Tehát tudja meg... Asszonyom, olyan zavart vagyok, hogy azt se tudom, hol kezdjem.

Végre mégis elkezdette, s töről-hegyre elmondta beszélgetésünket és közös terveinket.

Mauserrené asszony majd elájult örömeiben. Oly hevesen szoritotta szívéhez Metát, mintha meg akarta volna fojtani.

- Óh, mennyire szeretem önt, kedvesem! - kiáltott fel. - Nagyon, nagyon megérdemli, először is, mert önnek a szíve színeződött, másodsor, mert szereti Tonyt... Ugy-e, nagyon szereti? S boldog, hogy hozzá mehet? Mondja, miért titkolóztak előttem?

- Bocsásson meg, asszonyom. Magam sem voltam tisztában érzéseimmel. Nem voltam benne bizonyos: csakugyan szeret-e? Félttem, hogy tévedek. Mikor először kérdezte tőlem: akarok-e felesége lenni, majdnem tréfásan szólt, mintha csufolódott volna velem. Máskor meg oly nyersen leckéztetett meg, hogy azt hittem, megvet. Kétkedtem benne, de ma már nem kétkedem. Isten önnel, asszonyom. Jó éjszakát akartam szerezni, s úgy gondolom, sikerült elérnem a célomat.

El akart menni. De Mauserrené asszony visszahívta.

- Megírta-e már a levelet, mely hivatva van, hogy mindent jóvá tegyen?

- Olyan együgyű vagyok, - felelt Meta, - hogy mindeddig nem tudtam megírni. Legalább másfél óráig tűnődtem asztalom mellett, igyekezve rendbe szedni gondolataimat, melyek, mint vásott iskolásgyermek az utcán, táncoltak a fejemben. Aztán meg a kezem úgy reszketett, hogy szegény levelem olvashatatlan volt. Jobb, ha előbb alszom rá egyet; majd holnap írok.

- Holnap?

- Legyen nyugodt, még délelőtt elküldöm.

- Nem, kedvesem. Még ma este meg kell írnia; a holnap nem a mienk. Segíteni fogok. Néha sokat végezhet az ember némi segítséggel. S ha a keze még most is reszketni talál, majd a titkára leszek. Ön aztán csak lemásolja a levelet.

S Meta ellenkezését figyelembe se véve, tintát, tollat, meg levélpapírost keresett elő.

- Látja, milyen szép ez a levélpapír?! Remélem, gondolatokat fog kelteni bennünk. Mert levelünknek nagyon szerelmesnek kell lennie, ugy-e?

- Megkért, hogy a lehető leggyöngédebben írjam, - felelt Meta mosolyogva. - S ép ez ejt zavarba. Szörnyen kezdő vagyok az efajta irodalomban.

- Ha mondom, hogy segíteni fogok! Tartom a tollat. Hogy kezdjük? Majd írom: Tony, imádom önt.

- Ah, asszonyom, kimélje büszkeségemet! - szólt Meta, visszahuzva Mauserrené asszony kezét. - Aztán, ha ön Tonymak hívja, önnek joga van hozzá. De én sohasem engedem meg magamnak ezt a szabadságot.

- De ma élni fogunk ezzel a szabadsággal - vágott vissza Mauserrené asszony. - Ne felejtse el, hogy a levél, melyet szerkesztünk, azok közül való, amelyeket diplomata-nyelven nyílt leveleknek hívnak.

Hosszas tanakodás és vitatkozás után a szerencsétlen fogalmazvány valahogy mégis megszületett s a következőképpen hangzott:

„Amit meglepetésemben s örömben nem mondhattam el, megírom, Tony; de mire való írni? Azt hiszem, mindent elmondtam önnek, anélkül, hogy egy szót szóltam volna. Álmodtam-e, hogy egy este együtt ültünk, hogy összerezsentünk, egy ló nyerítését hallva, hogy kiszabadítva derekamat karjai közül, elfutottam, és hogy, mielőtt elfutottam... Ez a csók, Tony, nem volt felelet? Másik kell önnek; tehát igaz, hogy nem bízok bennem. Legyen tetszése szerint. E sorokból meg fogja tudni, ha még eddig nem tudja, hogy szeretem, hogy szívem már régóta egészen az öné. Tony, önre bízom sorsomat; kész vagyok követni a világ végére is. Ne csaljon meg. Aznap, amikor akarja, felesége leszek.”

Mauserrené asszony, mikor e fogalmazás utolsó szavát is leírta, s az egészet felolvasta, így kiáltott fel:

- Tökéletes mű. Csak a kelet hiányzik. Hamar, munkára, szépem! Vegyen innen papirost... Reszket még a keze?

- Nem, asszonyom - felelt Meta s elszántan mártotta be tollát a tintatartóba.

- Engedelmet kérek, - szólt Mauserrené asszony, - elfelejtettem, hogy ezen a papirosra rajta van a nevem két betűje, ha valaki észre venné, azt gondolhatná, hogy nekem is volt részem a dologban, hogy én sugtam önnek a leckét... Majd csak írja meg a szobájában. De mindjárt ám, holnapra ne halassza. Bizik emlékezetében, vagy elviszi ezt a kis rózsaszínű rongyot?

- Fölösleges, asszonyom - válaszolt Meta vidáman. - Könyv nélkül tudom a románcot. Akarja, hogy elszavaljam?

S összegyűrve a rózsaszínű papírt, a gyertyalánghoz akarta tartani.

De Mauserrené asszony kivette a kezéből, s becsukta az írószertartójába.

- Még mindig attól tartok, hogy mást talál gondolni. Ez a fogalmazvány tanu. Meg fogom tartani holnapig, hogy zavarba ejtsem, ha másolata nem lesz teljesen hü. Szükség esetén megmutatom Tonymak. S így most már kénytelen-kelletlen hiven fogja lemásolni az eredeti szöveget... Különben, esküdjék meg, hogy hiven másolja le, esküdjék meg mindarra a könnyre, melyet nekem okozott!

Megrázta Metának mind a két kezét.

Mikor a leány már a küszöbön volt, Mauserrené asszony így kiáltott fel:

- Vagy nagyon tévedek, vagy betegem nemsokára meggyógyul, s én a legboldogabb asszony leszek az egész világon.

XXXIII.

Másnap nagy izgalmakat értem meg, melyekre nem szeretek visszaemlékezni. Szerencsére, hasonló napokat ritkán lát az ember.

A legjobb hangulatban ébredtem fel. A jövő s a házasság eszméjét a legszebb színben láttam. Meg voltam elégedve magammal, minden tekintetben. Meg voltam elégedve eljárásommal, okosságommal, s főképp a kötelezettséggel, melyet magamra vállaltam.

Nemcsak hogy nem sajnáltam édes szabadságomat, hanem még áldottam a kedves láncot, melyet magam kötöttem a nyakam köré.

Egész reggel vártam Meta levelét. Meglepett, hogy várakoztatott. De nem nyugtalankodtam. Olyan biztos voltam a szivéről, mint a magaméről.

S ezalatt elkészítettem Mauserre urhoz intézendő szónoklatomat.

Az ékesszólásnak ez a remeke, kezdve *in medis res* bekezdésén, folytatva exordiumán és peroratioján, egész befejezéséig, szóval, elejétől végig bámulatos volt. Meg voltam győződve, hogy roppant hatása lesz.

Delet ütött. Még mindig nem kaptam semmit. Kezdtém türelmetlenkedni.

Kimentem a szobából.

Ahogy Mauserre ur lakosztálya mellett mentem el, nem mindennapi dolgot vettem észre.

A nagy ajtó félig nyitva volt. Benéztem rajta. Nagy málhát pillantottam meg, melyet az egyik inas ép akkor kötözött le csatolószíjakkal.

Ez a málhá gondolkodóba ejtett.

Abban a föltevésben állapodtam meg, hogy Mauserre ur fölébredvén, bölcs elmélkedésnek adta át magát, s úgy vélekedvén, hogy a felejtésnek legjobb módja az utazás, elhatározta, hogy meglátogatja azt az országot, hol a citrom virul, s hol nincs Meta.

Ugy gondoltam, ez az elhatározás tiszteletre méltó s Mauserre urhoz mindenkép illő.

Meglepetésemre, Mauserrené asszonyt is az ebédlőben találtam. Végre tehát elhagyta fogságát.

Sápadt és komoly volt; de szeméből reményt olvastam ki.

Föltevésem nem bizonyult alaptalannak. Evés közben Mauserre ur tudtunkra adta, hogy dolga van a flórenci levéltárban s még ma este, vagy legkésőbb másnap reggel utnak indul.

D'Arci ur most az egyszer eléggé uralkodott magán s nem árulta el az édes elégtételt, melyet az ujság hallatára érzett.

Nem tudom, mit akart elárulni Mauserrené asszony, midőn tekintete az enyémmel találkozott, mely csöndre intette. Hallgatott.

Ugy tetszett, mintha Metán némi változást vettem volna észre.

Sem alakja, sem kedve nem volt olyan, mint előtte való nap.

Arca megnyult; szemöldöke nyugtalanabbnak látszott, mint rendesen. S tekintete, mintha került volna az enyémet. Hangja tompa, sőt talán fátyolozott volt.

Tapasztalatból tudtam, hogy Meta jelleme különös, meglepő változásokra képes. Már kétszer tűnt el lábaim alól ez az ingó talaj.

De aznap vidám voltam, mint a pinty. Nem gondoltam semmi kellemetlenre.

A déjeuner után Mauserrené asszonnyal a szalonba mentünk.

- Remélem, - szóltam, látva, hogy egyedül vagyunk, - remélem, meg van elégedve.

- Hogy volnék, Tony? Nagyon szeretheti Metát, hogy utazni kénytelen, ha bánatát ki akarja verni a fejéből.

- Ön is nagyon követelő - feleltem nevetve. - Vegye el Lulutól a babáját, bizonyára meg fogja engedni neki, hogy huszonnégy óráig duzzogjon. Némely pillanatokban a nagy emberek is Luluk.

- Isten tudja, mikor fog visszajönni?

- Mindjárt visszajön, asszonyom, mihelyt Holdenis kisasszony távozik.

- Ah, Tony, szeretném megkérni...

- Ne kérjen semmit, elégedjék meg azzal, amit önként ad. Kérem, vonuljon vissza lakosztályába, s mikor Mauserre ur bucsuzni megy önhöz, csókolja meg gyöngéden, de úgy, hogy ne lássék meg arcán se az, hogy kárhoztatja, se az, hogy helyben hagyja férje utazását. Az egyik époly kellemetlen volna, mint a másik.

- Követem a tanácsát. Hisz ön a megmentőm, Tony! Ön vette rá, hogy meneküljön a veszedelem elől!

- Csalódik. Semmi részem sem volt elhatározásában.

- Ne legyen már olyan roppant tartózkodó velem szemben! Holdenis kisasszony mindent elmondott. Ismerje el...

Nem mondhatott többet.

Mauserre ur lépett a szalonba s bizalmatlankodva tekintett ránk.

Ez a tekintet Mauserrené asszonyt kihozta sodrából. Szükségesnek látta elmenekülni.

Mauserre ur hozzám jött, s így szólalt meg:

- Sajnálom, Tony, hogy minduntalan kénytelen vagyok megzavarni azokban a titokzatos értekezésekben, melyeket Mauserrené asszonnyal folytat. De közölnivalóm van. Az, amit mondani akarok, kissé kényes, kissé udvariatlan. S emiatt nagy zavarban vagyok.

Olyan szerencsétlen képet vágott, hogy azt feleltem neki:

- Nem tudom elképzelni, mi ejtheti önt zavarba? Ma bajosan tagadnám meg a kívánságát.

- Ma reggel Holdenis kisasszonyhoz mentem, - folytatta, - hogy tudtára adjam elutazásomat, s megkérjem, maradjon itt addig, míg Mauserrené asszony talál valakit, aki helyébe beléphet. Leányom iránt érzett vonzalma rábirta, hogy teljesítse kérésemet. De egy föltételt kötött ki.

- Mit, ha szabad kérdezni?

- Hogy ön még ma este visszamegy Párisba, mert - Holdenis kisasszony szavait idézem - egy napig sem maradhat önnel egy fedél alatt.

Megállt az eszem.

Két vagy három másodpercig úgy rémlett, mintha a padló ingadozott volna lábaim alatt, mint egy hajóhid, melyet a hullámok ringatnak.

Haragommal viaskodott a kételkedésem. Nem tudtam, ébren vagyok-e vagy álmodom? Végre is a harag lett urrá fölöttem.

Mauserre ur élvezettel nézte, hogy sikerült kihoznia sodromból.

- Mit vétett neki? - kérdezte. - Azt hittem, hogy önök ketten a legjobb barátságban vannak. Kérdésekkel halmoztam el, de titkolózásán nem tudtam erőt venni.

- Nem tudok többet, mint ön, - feleltem nyugodt arcot erőltetve. (Hanem azért elég savanyu lehetett a képem.) - Mindegy; ma este már nem leszek itt.

- Remélem, nem haragszik rám? - szólt régi, szíves hangján. - Mit teketóriáznék olyan jó baráttal szemben, mint ön? Hanem, tudja mit? Maradjon holnapig s kíséren el Flórencbe.

- Oh, köszönöm, nem megyek - válaszoltam. - Nincs mit keresnem a levéltárakban s már alig várom, hogy visszatérhessek párisi műtermembe.

Ahogy Mauserre ur távozott, rohantam a nursery ajtajához.

Kopogtattam kétszer, háromszor, mindig erősebben, semmi felelet.

Minden áron be akartam hatolni; de a tolózár megghiusította minden erőlködésemet.

Kimentem a terrasra, hogy kissé felocsudjam. Végre is, össze kellett szednem magamat.

Egyszerre, Lulut pillantottam meg. A veteményeskert szélén őgyelgett; csak a bonne-ja volt vele. Ebből azt következtettem, hogy nevelőnője mégis csak a hálóteremben maradt.

Visszasomfordáltam ajtajához, de már nem kopogtam. Meta nem volt egyedül; nagyon élénken beszélgetett Mauserre urral.

Egy órával később megint odamentem. Ekkor már beléphettem. A madár eltűnt fészékéből.

Visszaballagtam a szobámba s hozzáfogtam a csomagoláshoz.

Amint munkaközben kitekintettem az ablakon, észrevettem, hogy a láthatatlan hölgy lemegy a parkba, fölkeresi növendékét s visszahozza Lulut a kastélyba.

Lenyargaltam a nagy lépcsőn s ép akkor érkeztem a perronra, mikor Meta a perronra vezető lépcső közelében megállapodott.

Valamelyik szobalányt szidta odalenn, nyers, fenhéjázó hangon, mely nagyon elütött szokott szerény beszédmodjától.

Arca, szemöldöke, magatartása Semiramist juttatták eszembe s bámulatba ejtettek.

Mikor megelégette a leckézést, néhány pillanatig egy karvalyt nézegetett, mely vijjogva repült el a kastélytető fölött.

Meta összeszorította ajkát; orrlyukai kitágultak. S úgy rémlett előttem, mintha ő is zsákmányszagot érezne... mintha ennek a lánynak a szívében is volna egy karvaly, mely épugy, mint a másik, éhezik, szárnyát verdesi és vijjog...

Ugy haladt fel a lépcsőn, mint ahogy a katonák vonulnak be a megvívott várba; ruganyos léptekkel, diadalmasan, mintha csak azt mondaná: „Ez a perron a miénk!”

Nekidőltem a lépcsőkorlátnak s keresztbe téve karjaimat, vártam.

Ugy nézett rám, mint ahogy ismeretlenre néz az ember; mintha sohase beszélt volna velem, mintha szeretné kitalálni: „vajjon ki lehet ez itt?”

Csak a tündérmesék költői tudták volna elképzelni, hogy előtte való nap véletlenül egy csókot nyomott ajkamra...

Nem volt erőm megszólítani; elhaladt mellettem.

Meg tudtam volna fojtani; de nem tudtam volna egy szót se szólani hozzá.

XXXIV.

Vissza akartam menni a szobámba. De utközben elfogott D’Arci grófné.

Nagyon izgatottnak látszott.

Megfogta az egyik kabátgombomat, s bevonszolt a szalonba.

- De hát mi történik itt? - kérdezte szinte reszketve.

- Nem tudok semmit, s vigyen el az ördög, ha törődöm vele, - válaszoltam. - Minden lehetséges, még a lehetetlen is.

El akartam szökni, de nem bocsátott.

- Legyen olyan kegyes, hallgasson meg s adjon tanácsot. Az imént, D’Arci ur beleegyezésével, atyámhoz mentem, s ajánlkoztam, hogy elkisérem Flórencbe. Holdenis kisasszony volt vele; együtt töltötték az egész délutánt. Majd Holdenis kisasszony, majd atyám szobájában voltak. Ahogy az előszobán keresztülmentem, hallottam, amint atyám felkiáltott: *Adja ide ezt a bizonyítékot; ígérem, hogy nem bosszulom meg magamat.* Mikor meglátott, hirtelen abbahagyta a beszédet. Megtudva, mi vezetett hozzá, kért, hogy vonuljak vissza, s azt mondta: *Nem utazom el.*

- Ismétlem, én már csak azon csodálkozom, hogy még mindig itt vagyok - feleltem mérgesen.
- De nem sokáig leszek itt. Tökéletesen meggyülöltem ezt az egész házat. Meguntam azokat az asszonyokat, akik örökké jajveszékelnék, s akiket hazugságokkal kell vigasztalni. Meguntam azokat az asszonyokat, akik folyton hazudoznak és találós mesékben beszélnek. Meguntam látni két embert, akik közül egyik sem ostoba, s akik szép csendesesen türik, hogy egy kedves kis teremtes szüntelen az orruk alatt piszkáljon. Meguntam, hogy minden nap az *utazni* ígét ragozzák: el fog utazni, el fogok utazni, el fogunk utazni, - és senki sem utazik el, kivéve engem, teremtette! Maradjon az ördög ebben a felfordult házban, ahol utoljára is el fogom veszteni jó kedvemet, ifjúságomat, tehetségemet!

Rendeletet adtam az egyik inasnak, hogy menjen Crémieube, s foglaljon le nekem egy kocsit.

Azzal a szilárd elhatározással mentem vissza a szobámba, hogy nem bucsuzom el senkitől, hanem bezárkózom, s ki se moccanok a barlangomból, míg csak el nem indulhatok.

Hanem, mikor már becsomagoltam a podgyászsomat, lehetetlennek tűnt fel előttem, elmenni anélkül, hogy megtudnám: mi történt? Mily ürügyet talált ki Meta e célból, hogy kiturjon? Mért nem megy Mauserre ur, aki még pár órával ezelőtt is nagyban készült az utra? s mért mondta ezeket a rejtelmes szavakat: *Adja ide ezt a bizonyítékot; ígérem, hogy nem bosszulom meg magamat.*

Gyanakodni kezdtem, hogy mindez alatt valami sötét fortélyosság lappang, s egyik föltevés után a másik kóválygott a fejemben.

A nap már lement.

Minden bejelentés nélkül kopogtattam a Mauserre ur ajtaján. Nem volt szobájában.

Megtudtam az egyik inastól, hogy lement a nejéhez; utána siettem.

Meglepő jelenet várt reám.

Mauserrené asszony utasításomhoz képest viselkedett. Majdnem az egész délutánt a kuckójában töltötte s egy szót se váltott senkivel. Csak egy félóra kocsizott ki. Ép akkor jött vissza, s a kalap még fején volt, mikor Mauserre ur beállított hozzá.

- Alphonse, - szólt, - remélem, öntől magától fogom megtudni, hogy lemondott utitervéről.

- Megtudja tőlem, - válaszolt Mauserre ur, - hogy még az az ember is, aki akaratának ura szokott lenni, néhanapján háromszor is kénytelen tervét megváltoztatni. Ma reggel elhatároztam, hogy egyedül utazom; most vagy két órája magammal akartam vinni Lulut...

- És nevelőnőjét, ugy-e? - vágott a szavába Mauserrené asszony.

- Meglehet... De nyugodjék meg. Nem mehetek. S igen komoly dolog kényszerít, hogy maradjak.

- Micsoda komoly dolog, Alphonse? Miről van szó?

- Ma reggel, - folytatta Mauserre ur nyugodtságot tettetve, - mikor tervemet Holdenis kisasszonnyal közöltem, észrevettem, hogy a kisasszony, a váratlan ujság hallatára, nem tudja tökéletesen eltitkolni nyugtalanságát. S eközben, ugy alattomban, megértette velem, hogy helytelenül teszem, ha távozom. Pár perccel később, mikor megkértem, hogy maradjon még néhány napig Charmillesban, föltételül kötötte ki, hogy Flamerin ur még ma este vissza-utazzék Párisba. Mindebben volt valami, ami (ismerje el, hogy méltán) kíváncsivá tett. Ma délután megint fölkerestem, s megkísérlettem titkát kicsalni. Majdnem egy óráig faggattam; panaszkodott, hogy kinpadra feszitem. Végre is, sikerült kicsikarnom titkát; de az egyszerű állítással nem elégedhettem meg, bizonyítékra volt szükségem. S hogy ezt megszerezsem, ünnepiesen megígértem neki, hogy nem bosszulom meg magamat, sőt elutazom, anélkül,

hogy önnek csak egy szót is szólnék. Hasonló ígérek nem köteleznek; különben is, képtelen volnék megtartani az enyémet. Tudja, hogy ki vagyok, s hogy mit várhat tőlem Flamerin ur.

- Jól hallottam-e? - kiáltott fel. - Meg akarja magát bosszulni Flamerin uron, mert Tony bátorodik szeretni Holdenis kisasszonyt, s mert feleségül akarja venni?

- Ne komédiázzon tovább, asszonyom - felelt Mauserre ur. - Átlátok a szitán. Ezzel már nem segíthet magán. Tony ügyesebben komédiázott és sikerült is felültetnie. De ismétlem, most már mindent tudok, s kezemből a bizonyíték, hogy Tony - az ön szeretője.

Mauserrené asszony majdnem sóbálvánnyá változott. Nem hitt a fülének s azt képzelte, hogy álmodik. Gépiesen ismételte:

- Kezében a bizonyíték, hogy Tony... Alphonse, elment az esze?

Egyszerre világosság támadt a fejében; odaszaladt asztalához s hirtelen kinyitotta írómappáját.

- Elébe vágtam, asszonyom, itt van, amit keres! - szólt Mauserre ur, s kivette jegyzőkönyvéből a veszedelmes rózsaszínű papírt.

Mauserrené asszony később elbeszélte, hogy e pillanatban úgy érezte, mintha lelke kétfelé szakadt volna. Míg egyrészt fellázította a vakmerő csalás, mely meghaladta képzeletét, másrészt bolond örömet érzett, hogy férje még mindig szereti, mert féltékeny rá.

Mikor összeszedte magát, odafutott a csengőzsinórhoz, lázasan megrántotta s így szólt:

- Hadd jöjjön ide Holdenis kisasszony. Akarom, hogy ő maga magyarázza meg önnek a dolgot.

Néhány perc múlva Meta megjelent, s Mauserrené asszony, mint kevéssel előbb magam is, elámulva vette észre, hogy a nevelőnő arca és magatartása rövid idő alatt mily feltűnően megváltozott. Az átalakulás szemetszuró volt. Fejét magasan hordta, tekintete rideggé, szigorúvá vált, ajkát összeszorította, gyorsan és röviden beszélt. Egészben véve úgy viselkedett, mint aki merész elhatározásra szánta el magát és eltökélte, hogy a játékot, melyre a végzetet kihívta, minden áron meg fogja nyerni.

Mauserrené asszony pár pillanatig csöndesen nézte.

- Hivattam, kedvesem, - szólt aztán, hogy megkérdjem: mi ujság a házasságáról?

- Mily házasságról, asszonyom, kivel?

- Flamerin urral. Talán már nincs róla tudomása? Ebben a kastélyban hallatlan könnyűséggel szövök és ejtik el a terveket.

- Erről a tervről semmit sem tudok, asszonyom.

- Nem emlékszik rá, hogy tegnap bizalmasan beszélgetett Tonyval a parkban, hogy Tony megkérte a kezét, hogy kívánságára írni készült neki, hogy levelét meg akarták mutatni Mauserre urnak?

- Nem tudom, mit akar mondani, asszonyom.

- Hát nem igaz, hogy tegnap este együtt készítettük el e levél fogalmazványát? Hogy mind a ketten, ön is, én is, itt ültünk ennél az asztalnál? Hogy én irtam ön helyett, s hogy ön mondogatta tollam alá, mint irjak?

- Bizonyára, asszonyom, mindezt álmodta.

Mauserrené asszony közelebb lépett Metához és a szemébe nézett.

Most látta meg először, mi rejtőzött az égszinű szem mélyén... s amit ott látott, megborzasztotta.

- Ah, kisasszony, - szólt, - igazán elrémit. Hát kicsoda ön?

- Sokat követel, asszonyom - szólt Mauserre ur. - Kivánságát, hogy Holdenis kisasszony e ... nem nagyon valószínű magyarázat mellett tanuskodják, kissé tulságosnak találom. Hagyján, ha gondja lett volna még idején értesíteni s előre megkérni...

Ebben a szempillantásban léptem a szobába.

Meglepetve néztem körül. Szerettem volna kitalálni: miféle jelenetre nyitottam, mi bajuk lehet ezeknek az embereknek, akik közül az egyik, a férfi, mindenkép a nyugodtat akarja játszani, a másik olyan, mintha megőrült volna, a harmadik pedig fehér s oly rémitően rideg, mint egy szobor?

- Jöjjön már, Tony - kiáltott Mauserrené asszony. - Nagyon különös dolgok történnek itt. Képzelje, ön az én szeretóm! Holdenis kisasszony erősíteti és Mauserre ur elhiszi!

Kezembe vettem a rózsaszín papírt, melyre rámutatott, hirtelen átfutottam, s aztán így kiáltottam fel:

- Az az ember, aki komolyan el tudja hinni, hogy ezt a levelet Mauserrené asszony írta nekem, nyomorult bolond.

Mauserrené asszony közelebb lépett hozzám és szakgatott, el-elcsukló hangon beszélte el a levél történetét, melyet alig tudtam megérteni.

Mauserre ur szavába vágott:

- Itt nincs helye semmi magyarázatásnak - szólt méltóságosan.

Aztán hozzám fordult s fenyegető hangon folytatta a szót:

- Menjünk. Majd kettesben intézzük el a dolgot.

Mauserrené asszony az ajtóhoz futott és férje elé állott:

- Kisasszony, - szólt Metához, - mondja, mindvégig fogja erősíteni ezt a hazugságot, mely két életet tesz kockára?

S ekkor magam közeledtem Metához. Nem tudta kiállni tekintetemet, mely bizonyosan épolý rettentő volt, mint akármelyik vörösrúhás bírőé.

Arca lassankint elváltozott.

Tette sokkal merészebb, sokkal sulyosabb volt, semhogy mindvégig győzte volna bátorsággal. Összeroskadt a teher alatt.

Ugy rémlett, mintha egy erős akarat összeomlását látnám.

Azt hittem, lerogy, vagy térdre roskad. De csalódtam. A falhoz támaszkodott. Kimerültségében is megőrzött bizonyos buskomor büszkeséget.

- Ne nézzen rám, asszonyom - szólt Mauserrené asszonyhoz, aki közelebb ment hozzá. - Ne szóljon egy szót se, vagy nem vallok. Sohasem tudtam önt szeretni. Ön gazdag, én szegény vagyok, ön szép, én rút vagyok. Jósaáa bántott. Ugy tetszett, hogy érdemes dolgot cselekednem, ha megfosztanám boldogságától, mely egy vétek meg nem érdemlett jutalma, s melyet ön oktanul fitogtatott. Tegnap este is öröme rosszul esett nekem; mikor kimentem innen, már rosszabb voltam, mint mikor bejöttem.

Aztán Mauserre urhoz fordult:

- Igen, uram, a bosszu, melyet tervelt, bűn volna. Mert én hazudtam az imént. De ön is hazudott, mikor szavát adta, hogy sokkal jobban szeret, semhogy kész ne volna bosszujáról lemondani.

Összeszedte minden erejét, s imbolyogva ment keresztül a szobán az ajtó felé.

Ahogy mellettem elhaladt, mélyen felsóhajtott s azt dadogta:

- Mért is nem fultam bele egy héttel ezelőtt a Paladru-tóba!

Kiment.

Mauserre ur pár percig mozdulatlan maradt. Fehér volt, mint a fal. A szó torkán akadt.

Meg volt-e elégedve? Haragudott-e? Nem tudom. Gyanakszom, hogy haragudott is, megelégedést is érzett.

Olyan lelkiállapotban volt, mint az az ember, aki nagy hibát fedezett fel a számadáskönyvében, s aki újra átnézi tételeit, azt kérdezgetve magától: hogy is tévedhetett? Az ilyen ember bosszankodik, hogy elszámította magát, s meg van elégedve, hogy a hibát még idején észrevette.

Szemét a padlóra szegezte.

Majd föltekintett, s ránézett arra az ajtóra, melynek köszöbén Meta eltűnt szeme elől, s Metával egy álmot, amelyet talán sajnált.

Azt hiszem, azon törte a fejét: mi fogja ezért az álmot kárpótolni? Mert ilyen az emberi természet: borzad az ürességtől.

Meglehet, messzire ragad képzeletem; talán maga sem tudta, mi történik vele?

Elég az hozzá, hogy mikor magához tért, megölelt, s érzékenyülve szólt:

- Megbocsát-e valaha?

- Ne számitsen rá - feleltem. - Könyvet akarok írni. *A szellemes emberek ostobaságáról.*

Aztán hozzátettem:

- Van itt valaki, akinek a bocsánatára nagyobb szüksége van, mint az enyémmre.

Megfogtam a kezét és Mauserrené asszonyhoz vezettem.

A jó asszony leirhatatlan mosollyal nézett rá egy darabig, aztán sirva fakadt, s a nyakamba ugrott:

- Mindent meg kell neki bocsátanom, kedves Tony, mert meg akarta önt ölni!

XXXV.

Kegyed olyan szíves hozzám, asszonyom, hogy tehetséges embernek vall mindenfelé. De kételkedik az okosságomban.

Nem tudom, sikerül-e valaha jobb véleményt keltenem önben józanságom felől, de arra, amit el akarok mondani, büszkébb vagyok, mint a legjobb képemre.

D'Arci ur az estét szobámban töltötte.

Megtudta, mi történt, s mondhatom, örömeiben alig találta a helyét.

- Hála Istennek, - szólt, - tuestünk a veszedelmen. Az ijedtségen kívül semmi bajunk se történt. Ugy látszik, csakugyan igaz, hogy a rossz ember dolgát néha jóra fordítja a köszörü. Az igazat megvallva, Holdenis kisasszony naivabb, mint képzeltem. Mert végre is, nagy ártatlanul összekerítette azokat, akiket örökre szét akart választani. Nem jutott eszébe, hogy a féltékenység tovább tart, mint a szerelem, s néha ép a féltékenység támasztja fel a szerelmet. Tegyen próbát valakivel, aki gyökeresen ráunt a jószágára; kiáltson „tolvaj”-t, majd meglátja, a zsebéhez fog kapni.

- S ez még nem minden - feleltem. - Mauserre ur megszerezte azt a tapasztalatot, hogy az ember nem szabadul olyan könnyen emlékeitől, mint gondolja. Néha azt hisszük, hogy már rég meghaltak; egyszerre előkerülnek, nem tudni honnan, s torkon ragadnak. Legokosabb nem zördülni össze velők.

- Lehet - válaszolt. - De csakhogyp ép bőrrel szabadultunk! Kötni való fruska!

S szüntelenül dörzsölte a kezét.

Éjfél tájban elment.

Mindaz, ami az utolsó huszonnég órában velem és körülöttem történt, ugy felizgatott, hogy a világért sem tudtam volna elaludni.

Nem is feküdtem le.

Ugy éreztem, képtelen vagyok valami okosat mívelni. Csak izegtem-mozogtam a szobámban, s kész voltam ezt a gyakorlatot reggelig folytatni.

Szerettem volna a toronyból nézni - Meta elutazását.

Beláttam, hogy mindaddig nem zökkenek vissza a rendes kerékvágásba, s mindaddig lehetetlen szabadon lélegzenem, míg a nagy gyertyánfásor végén el nem tűnt szemeim elől a kocsi, mely magával viszi nyugalmam ellenségét.

Életem könyvének egyik legcsunyább fejezetét olvastam végig; alig vártam már, hogy más lapra fordithassak.

Tehát fel s alá jártam s igyekeztem hol *Boabdil* köpönyegére, hol a megfelelő színek elméletére gondolni, ami semmikép se sikerült, mert máson járt az eszem.

Időnként az ablakpárkányra könyököltem.

Elnéztem a fák sűrű lombjait, melyek a csillagos égre rajzolódtak, a háztetőket, meg a két szélkakast, melyek élesen csikorogva forogtak a szélben...

Ugy rémlett, mintha ezek a szélkakasok, ezek a háztetők, ezek a fák éppen most állottak volna ki valami nagy megrázkódtatást, melyből igyekeztek magukhoz térni.

A kastély ugy tűnt fel előttem, mint egy óriás tyukól, ahol még nem szűnt meg teljesen a riadalom, melyet az imént a menyét látogatása okozott.

Egyszerre ugy tetszett, mintha valaki az ajtómon kotorászott volna; fülelni kezdtem.

A nesz megint hallatszott.

- Ki az? - kiáltottam fel.

Az ajtó kinyílt és Holdenis Meta lépett a szobámba.

Szürke ruhában volt, melyet a keblén fodrozott tüllből készült mellfátyol borított.

Ez volt a rendes nappali öltözéke. Ebéd idejéig rendszeren szürke ruhában járt, s mellfátyola nélkül, melyen többnyire kis karniolkeresztet szokott hordani, nem igen lehetett látni.

De mintha mellfátyola ujdонат-uj lett volna, legalább a gallérkája, mely állát horzsolta, olyan friss, olyan ragyogó volt, hogy azt kellett gondolnom: az én tiszteletemre vette elő a skatulyából.

Ő ma is úgy tűnt fel előttem, mintha egészen új Meta lett volna, akit még sohase láttam.

Tekintete valami különösen bájos, nedves fényben uszott; szeme (bizonyosan sokat sirt) dagadt volt a szenvedéstől.

Homlokán fény lebegett; mintha a fájdalom, vagy a bánat angyala mennyei harmatot árasztott volna rá.

Az igazán szép nő arca majd mindig egyforma; de a Metához hasonló arc minduntalan más és más; valóságos bányája a meglepetéseknek.

Asszonyom, a művész-ember épugy képes haragra, méltatlankodásra, meglepetésre, mint akárki; de szeme gyakran befonja lelkiismeretét.

Azt vallja, amit Bridgson mond a *Figaro házassága*-ban, tudniillik, hogy földolog a forma. És ezért példátlanul türelmes ama bűnökkel szemben, melyet szép fényhatások kísérnek.

Első gondolatom az volt, hogy irónt ragadjak a kezembe s azt mondjam az éji látogatónak:

- Maradjon úgy, ahogy van, ott a küszöbön, s ne mozduljon meg addig, míg le nem rajzolom.

De aztán meggondoltam magamat.

Bármily ujnak, meglepőnek tűnt fel előttem Meta, emlékeim felébredtek, s nevén szólítva üdvözölték.

Határozottan ráismertem arra a karcsu, sugár alakra, melyet egyszer megöleltem, a két kézre, melyek a multkor betakarták a szemeimet, az ajkra, mely époly könnyen adta a csókot, mint az ígéretet.

Elfordultam s olyan mozdulatot tettem, mely világosan ezt mondta:

- Menjen innen minél hamarább.

Visszahőkölt. De aztán neki bátorodott, s szobámba lépve, bezárta az ajtót.

Egyedül volt velem és - nálam! A kastély órája kettőt ütött.

- Mit akar tőlem? - riadtam rá durván. - Nem látja, hogy irtózom öntől?!

- Könyörüljön rajtam - felelt megtört hangon. - Engedje meg, hogy mielőtt távozom, vezekeljek ön előtt, s hadd kérjek térdemen bocsánatot!

Ledőlt egy székre, rákönykölt az asztalra és sűrű könnyhullatás között kezdett gyónni, ahogy maga mondta.

Sok szóval, összefüggéstelenül beszélt; gyónásában temérdek ellenmondást találtam, úgy hogy alig tudtam eligazodni rajta, mi az igaz szavaiban és mi a hazugság?

De akármit beszélt: félig maga is hitte, amit mondott.

Lelke nem annyira rossz volt, mint inkább elrontott.

Korán hozzászoktatták a szofizmákkal való gimnasztikához, s ebben a veszedelmes ügyességben oly tökéletességre tett szert, hogy mindenre rá tudta beszélni magát, ami csak tetszett neki.

A gimnasztika nagyon jó dolog, asszonyom, de nem kell vele visszaélni.

Ne engedje, hogy megtanítsák gyermekeit a fejükön járni s karjukat kifecamitgatni.

S ne tölje el azt sem, hogy megtanítsák őket a lelkiismeretbe vágó dolgokról tudáskosan okoskodni.

Inkább legyen paraszt, mint szemfényvesztő! Ha valaha gyermekem születik, ez lesz a jel-szavam.

Meta töredelmes bűnbánáson kezdte. Kérlelhetetlen szigorúsággal ítélte el magát; s hogy viseletét kellőképp megbélyegezze, nem igen válogatta a szavakat.

De aztán lassankint más hurokat kezdett pengetni. Igaz ugyan, hogy nem kísérlette meg magát fehérre mosni, de felsorolta az enyhítő körülményeket, szépítgette a dolgot, s úgy tüntette fel az egészséget, hogy csak könnyelműségből, meggondolatlanságból bukott el. Mentsége szemtelen lett volna, ha nem olyan naiv.

Azt mondta, mikor Mauserre ur közölte vele uti tervét, bántotta a hidegvér, mellyel Mauserre ur belenyugodott az elválás gondolatába, - hogy kacérsága (tulajdon szavát használom) fellázadt, - hogy hirtelen eszébe jutott, mily rémitő elégtételt szerezhet magának, ha felhasználja a rózsaszínű papirost, - hogy eleinte irtózáttal utasította vissza ezt a gondolatot, - hogy később ellenállhatatlan, vak szenvedéllyel kapaszkodott bele a rémitő ötletbe.

Ezt a végzetes, leküzdhetetlen vonzódást a bűnhöz, mely magával ragadta, ahhoz a hallucinációszerű, irtózással vegyes vonzódáshoz hasonlította, melyet az örvény látása gyakorol ama szerencsétlenre, akit szédülés fogott el.

S így végezte gyónását:

- Isten megpróbáltatást mért reám. S bizonyára azért buktatott el, hogy megismerhessem a bánat isteni erényét.

Ismétlem, asszonyom, szemfényvesztővel volt dolgom, aki bekötött szemmel táncoltatta a levegőben a golyóbisokat. Flamerin Tony szívesen tapsolt volna... de jobbnak találta méltatlankodni.

- Mindez igen szép - vágta a szavába. Tehát a tolvajnak, a betörőnek csak azzal kell védekeznie, hogy magán kívül volt; a fiúnak, aki megölte atyját, elég akkép mentegetőznie, hogy elszédült, hogy nem volt ura akaratának. Ne ítéljük el se a tolvajt, se a gyilkost; mert Isten vitte őket kísértetbe, hogy a bánat által tökéletesedjenek. Derék. Csak az az egy hiba van a dologban: hogy nem elég magunkat meggyőznünk, meg kell győznünk bíráinkat is.

- Ime, ez vesztett el! - szólt s kivett a zsebéből egy levelet, melyet aznap reggel kapott apjától.

Átvettem az írást s belepillantottam.

Az első lapok részletes tudósítást tartalmaztak a galambház egyes csemetéiről. Holdenis ur örömmel értesítette leányát, hogy kis öccsei és hugai, Hermann épügy, mint Thekla, Aennchen, Minnchen és Lenchen, napról-napra növekedő rajongással csüngenek az eszményiség fogalmán.

Képzeld, édesem, - folytatta Holdenis ur, - tegnap kedves kis Niklas-unk, felnézve az égre, mely tiszta volt, mint szived, így kiáltott fel: Jó reggelt, Istenke! - Ez a gyermekded felkiáltás könnyekig megindított minket, jó anyádat és engem.

Bármennyire érdeklődtem is a kis Niklas iránt, sokkal nagyobb figyelemmel olvastam a levél utolsó lapját, ahol nem volt szó róla.

Ez a rész így hangzott:

„Kedves angyalunk vallomása kimondhatatlanul megzavart. Óhajtanók, hogy kétszer is meggondolja magát, mielőtt határoz s mielőtt lemond a fényes kilátásról, mely megnyílt előtte. Sejtetted velünk, gyermekem, hogy szived megszólalt. Azt felelem: ne higgy oly könnyen a szivednek, kedves gyermekem. Oly távol vagyunk egymástól, hogy zavarban vagyok, midőn tanácsot kell adnom. De nem tudom föltenni, hogy Isten olyan férjet szánt volna Metánknak, akinek nincs más Istene, csak a művészete, aki (engedd meg hangsúlyoznom) méltatlanul viselkedett atyáddal szemben, s aki sohasem fog támasza lenni öreg szüleidnek. Minél tovább tűnődöm a körülményeknek ama valóban gondviselészerű egymásba fonódásán, melynek Mauserre urral való ismeretségedet köszönheted, annál kevésbbé tudok megválni ama meggyőződésemtől, hogy ezt a legmagasabb bölcsesség rejtelmes tanácsának kell tekintenünk, mely téged a nevezett kiváló férfihoz utal. A gondviselés meg akarja tisztítani szíved, s úgy kívánja, hogy javait nemesebben használja fel, mint eddig. A vallástalanok mindent a véletlennek tulajdonítanak; nincs véletlen. Az ég nyilván arra a célra szemelt ki, hogy örök világosságát terjeszd a nagyvilágban; vétkeznél, ha regényes képzelmeid gyermekes ötletének engedve, visszautasítanád azt a magasztos hivatást, melyre kiválasztott. Kedves angyalom, jól gondold meg a dolgot, s elméled közben ne feledkezzél meg szegény atyádról, ki csókol és szeret.”

E levél megtette rám a hatását. Haragomat csöndes derűtség váltotta fel. Már régóta nem olvastam a Holdenis ur prózáját.

- Mért mutatta meg ezt a levelet? - kérdeztem Metától. - Csak nem volt befolyással elhatározására ez a nyomorult papirdarab? Miért nem tett úgy, mint én?

És a levelet apró darabokra téptem. Gyönyörködtem benne, amint e kedves pillangóraj szerteszéjjel repdesett a szobámban.

- Be akartam bizonyítani, - felelt Meta, - hogy a látszat gyakran csal...

Elhallgatott; észrevette, hogy rosszul kezdte. De mindjárt helyre ütötte a hibát.

- Nem ez a levél - folytatta, lesütve szemét, - hogyha hűtelennek látszottam is, szívem mindig hű marad önhöz.

Nem engedett szóhoz jutni. Lázás hévvel mondta el, hogy mindig szeretett, - hogy vigasztalhatatlan volt, mikor Genfből elutaztam, - hogy képemet mindig megőrizte szívében, - hogy sohase jött volna Charmillesba, ha Harris nem biztosítja, hogy engem is ott talál.

Panaszkodva folytatta. Azt állította, hogy sohase tudta, mit gondoljon érzéseimről.

- Mindig oly tréfálózó, gunyos hangon szólt velem, - vetette a szememre, - hogy sohase tudtam bizonyosan: szeret-e? A vallomás, melyet a temetőben kockáztatott meg, sértett, ingerelt. Mikor arra határoztam magam, hogy a Mauserre ur udvarlását elfogadom, csak féltékennyé akartam tenni; fogalmam sem volt róla, mily szerencsétlen következményei lehetnek ennek a játéknak. Tegnap is, mikor a parkban elfogott, azt kérdeztem magamtól: hátha ez is csak tréfa, hátha meg fogja ragadni a legelső alkalmat, hogy visszavegye a szavát?! Szóval, nem csak az én hibám, hogy oda jutottam, ahol vagyok. Az öné is.

Homéri kacagásra fakadtam. Aztán leültem az egyik karosszékbe, mely Metához a legtávolabb állt, s így szóltam:

- Ez már sok, édesem! Csak nem akarja elhíttetni velem, hogy a szószegő, a csalfa - én vagyok?! Nem lehetne őszinte legalább egyszer életében? Nem volna szíves kivételesen igazat mondani s bevallani, hogyha csakugyan érzékenyebb, mint szerelmes, talán még inkább nagyravágó, mint érzékeny? Az ön viseletét a cigánylány szava magyarázza meg. Ismerje el, hogy az önhöz hasonló asszonyok két vad után futnak egyszerre. Ismerje el, hogy mulatságot

talált benne: egyszerre két nyulra lesni: egy házi nyulra meg egy vadra. A vad nyulat előbb Grüneck bárónak, később Mauserre urnak hívták. A házi nyul az ön alázatos szolgája. A vad nyul elfutott; s higgye el, elszalasztotta a házi nyulat is.

Felsikoltott. Kért, hogy hallgassak, s ne sértegessem a szerelmét. Később azonban bevallotta, hogy szavaimban volt némi igazság.

- Nos, hát, igen, meggyónom, tegnap még két lélek küzdött bennem. Hála Istennek, az egyik elbukott; a szerencsétlenség lesujtotta; ma már csak egy lélek él bennem, az, mely önt szereti, mely az öné egészen.

S mielőtt észrevehettem volna, mit akar, már lábaimnál térdelt. Hiába védekeztem, erőnek erejével megragadta mind a két kezemet. A legszenvedélyesebb vallomásokat, a legédesebb szerelmi szavakat suttogta a fülembe: hogy imád, - hogyha megbocsátok, egész élete csak vezeklés lesz, - hogy úgy fog szeretni, mint soha embert nem szerettek, - hogy nem is sejtem, mennyi önfeláldozás, mennyi rajongás lakik benne, - hogy csak értem fog élni, értem fog lélegzeni, - hogy én leszek mindene, ideálja, istene.

Meglehet, hogy képzelődőnek és ostobának talál, asszonyom, de mégis azt merem állítani, hogy ebben a pillanatban csakugyan őszinte volt: s megjegyzem, hogy akár őszinte volt, akár nem, oly elragadó szépnek láttam, mint még soha. Szépségében volt valami ördögi s valami angyali is. A fájdalom és a szenvedély átalakították arcát, mint a szobrász keze átalakítja a lágy anyagot. Nyakán, arcán, homlokán kápráztató árnyfényjátékokat láttam, melyek titkát, hiába erőlködném, sohasem tudnám kitalálni. Mialatt viaskodott, hogy megragadja kezemet, haja felbomlott s rendetlenül omlott vállaira; mellfátyola elszakadozott, s tekintetemnek veszedelmes szabadságot engedett. Forró lehellete arcomra áradt; könnyben uszó szemét le nem vette rólam. Óh, ez az égszínű szempár! Világosan azt mondta: - Nem látod, hogy a tiéd vagyok? Tégy vélem, amit akarsz! - s azt is mondta, de csak *félre*, ahogy a színpadon szokás beszélni: - Ha most elbukol, a nyakadon maradok; el fogsz venni feleségül.

Válságos pillanat volt, asszonyom. Láz fogott el, nehezen lélegzettem, fejem égett, s bizony nem tudom, hogy végződött volna ez a jelenet, ha egyszerre...

Asszonyom, egész egyszerűen az történt, hogy a kastély egyik kakasa harsányan kukorékolni kezdett.

Ahogy ezt az éles, metsző, érces, harcias hangot meghallottam, megrázkódtam a karosszékemben.

Ujra láttam apámat halálos ágyán. Rám nézett. A kakas megint kukorékol; s hallottam a beaune-i kádárt, amint így kiáltott fel: - Tony, az élet küzdelem; óvakodjál hajlandóságaidtól; el ne ragadtasd magadat soha!

S amint a kakas harsonája harmadszor is felhangzott, mereven néztem Metára; úgy tetszett, hogy nagy, tiszta szeme azokhoz a szép, azurvizű afrikai tavakhoz hasonlít, melyekben krokodilok rejtőznek.

Aggódva nézett rám. Szeliden visszatoltam; talpra álltam s őt is fölemeltem. Megfogtam a karját, végig mentem vele a szobán, kinyitottam az ajtót, s rámutattam a folyosóra, a lépcsőre, meg a lámpára, mely künn világított. Majdnem összeroskadt, de nyomban erőt vett magán. Görcsösen tépve leomlott haját, prófétai hangon kiáltott rám, mintha a sybillák őrjöngése szállta volna meg:

- Átkozott legyen az az asszony, akit szeretni fogsz!

Aztán eltűnt, mint egy kísértet.

Három órával később elhagyta Charmillest, ahol néhány megkönnyebbült szívet, meg egy vigasztalhatatlan kis leányt hagyott.

Amint megindult a kocsi, mely nevelőnőjét elvitte, a szegény gyermek az egész házat összecsőditette a jajveszékelésével.

Kell-e mondanom, hogy Mauserre ur és neje a törvény előtt is összekeltek? Lulunak már nem lesz más nevelőnője, csak az édesanyja, aki utolsó kalandja óta kissé bizalmatlanabb, s nem oly rest, mint előbb volt. Mauserre ur képviselővé választotta magát. Mondják, hogy nem-sokára nagykövetnek küldik valahová.

XXXVI.

A mult tél valamelyik éjjelén a lyoni pályaházban vasutra ültem; egyik barátomat akartam meglátogatni.

Egy darabig egyedül voltam a vagonban, melyet a lámpa gyöngén világított be.

Prémes sapkámnak a karimáját lehajtottam a szememre, végig döltem a kocsipárnán s ép aludni készültem, mikor az egyik állomáson három hölgy szállt be a vagonba.

Öltözetükről ítélve protestáns téritőnők voltak. Néhány elejtett szavukból, melyeket véletlenül meghallottam, azt vettem ki, hogy Olaszországba készültek, ahol valami felekezeti iskola vezetését kellett átvenniök. Fiatalok voltak és sokat fecsegték. Minthogy a társalgás németül folyt, azt hitték, szabadon beszélhetnek. Behuztam a fejemet a bundám gallérjába s nem adtam életjelt. Pedig, Isten látja lelkemet, hallgattam őket.

Az egyik magasabb rangu lehetett a másik kettőnél, mert méltóságosabb hangon beszélt, mint a fiatalabbak.

Beszédök tárgya a német-francia háboru volt. Erről a francia nép jellemzésére tértek át. Az abbesse-féle hölgy elmondta, hogy a franciát kedves, de nagyon erkölcstelen és nagyon romlott népnek tartja. Bizonyítékul elbeszél pár adatot a maga életéből.

Néhány éve francia házhoz ment nevelőnőnek. A családhoz hozzá tartozott egy nagy hirű francia festő is, aki mindjárt az első nap szerelmi vallomással fogadta. Növendékének atyja szintén belé szeretett s mindent elkövetett, hogy elcsábítsa. A két féltékeny udvarló aztán összekapott rajta. Majdnem elvágták egymásnak a nyakát. S hogy ostromjaiktól szabaduljon, kénytelen volt éjjel szökni el a kastélyból, ezer veszedelem között, melyekből azonban az ég kegyelme megmentette.

Mikorára a vonat ahhoz az állomáshoz közeledett, ahol ki kellett szállanom, a két fiatalabb leány már az igazak álmát aludta. A harmadik, ki az előbb olyan jól beszélt, multján vagy jövőjén merengett. Mielőtt kiszálltam a vagonból, közelebb hajoltam hozzá, s nagy meglepetésére elmondtam neki a *Thuléi király* két első sorát, melyeket - bocsáss meg, nagy Goethe! - kissé átsimitottam: „Volt Thuléban - sugtam a fülébe - egy kis egér, ki a sirjáig hazudott.”

Es war ein Mäuschen in Thule
Das log bis an das Grab.

Azt kérdezheti, asszonyom, gondolok-e még néha erre az egérkére? és szívem mélyén...? Nem mondom meg, találja ki.

Azt is kérdezheti, mi a tanulsága a történetemnek? mert ön nem szereti azokat a történeteket, melyeknek nincs tanulsága. Az enyém azt bizonyítja, hogy nagyon hasznos dolog tudni: mit jelent a kakasszó. Ha apám meg nem tanított volna erre a szép tudományra, ma talán nagyon szellemes, de egyszersmind nagyon veszedelmes élettárssal bolyongnék e siralomvölgyében. Aztán történetem megmagyarázza, miért riasztott meg, mikor egy kedves kis lányt kínált feleségül, akinek égszinü szeme van. Elismerem, hogy félek az égszinü szemektől; közelről kell beléjük nézni, s ez még nem elég; a mélyükbe kell látnunk. Isten áldja meg önt, asszonyom, önt, akinek nincs két lelke, s óvjon meg mindnyájunkat mindörökre a sikamlós talajtól, a szakadékos utaktól, az ingadozó akarattól, a kétszinü jellemeiktől és a kitanult lelkiismerettől.

Vége.